

STENOGRAFSKE BELEŠKE

NARODNE SKUPŠTINE

KRALJEVINE JUGOSLAVIJE

GODINA 6

BEOGRAD 1937 GODINE

KNJIGA 3

XLVIII REDOVNI SASTANAK

NARODNE SKUPŠTINE

KRALJEVINE JUGOSLAVIJE

DRŽAN 6 JULA 1937 GODINE U BEOGRADU

PRETSEDAVAO

PRETSEDNİK

STEVAN ĆIRIĆ

SEKRETAR

Dr. DRAGAN DAMIĆ

Prisutni g. g. Ministri: Ministar unutrašnjih poslova **dr. Anton Korošec**; Ministar bez portfelja **dr. Šefkija Behmen**; Ministar poljoprivrede **Svetozar Stanković**; Ministar pravde **dr. Nikola Subotić**; Ministar socijalne politike i narodnog zdravlja **Dragiša Cvetković**; Ministar građevina **dr. Marko Kožul**; Ministar šuma i rudnika **Đura Janković**; Ministar prosvete **Dobrivoje Stošović**; Ministar bez portfelja **dr. Miho Krek**; Ministar pošta telegrafa i telefona **dr. Branko Kaluderčić**; Ministar bez portfelja **Vojislav V. Dordević**; Ministar fizičkog vaspitanja naroda **dr. Josip Rogić**; Vladin poverenik pri pretresu predloga zakona o istupima **Aleksandar J. Kuzmanović**, generalni inspektor Ministarstva unutrašnjih poslova.

POČETAK U 10,30 ČASOVA

SADRŽAJ:

Pre dnevnog reda: 1 — Čitanje i usvajanje zapisnika XLVII. redovnog sastanka;

2 — Saopštenje interpelacija narodnih poslanika: Miloša Rašovića i drugova na Ministra pravde o zloupotrebama vlasti od strane policijskih organa u Zetskoj banovini, koje je zloupotrebe utvrdio Sud za zaštitu države kao i o nezakonitom postupku državnog tužioca i usvajanje prvenstva; Rudolfa Pleskovića na Ministra prosvete o premeštanju učitelja, koji imaju kvalifikacije za produžne stručne škole, u sela gde tih škola nema; dr. Rika Fuksa i drugova na Predsednika Ministarskog saveta i Ministra inostranih poslova o proganjanju sokolstva u Dravskoj banovini; Ivana Prekoršeka i drugova na Predsednika Ministarskog saveta i Ministra inostranih poslova o hitnom poboljšanju prinadležnosti državnih i samoupravnih službenika i penzionera;

3 — Saopštenje izveštaja Ministara o odgovorima na interpelacije narodnih poslanika;

4 — Saopštenje izveštaja o bolesti Branka Tomića, narodnog poslanika.

Govornici: Ministar pravde **dr. Nikola Subotić**, Vojislav Lazić (o povredi Poslovnika), Predsednik Narodne skupštine **Stevan Ćirić**.

Dnevni red: Nastavak pretresa u načelu izveštaja Odbora o predlogu zakona o istupima.

Govornici: Izvestilac manjine **dr. Luka Šoški**, **dr. Vojislav Došen**, **Mihailo Lukarević** (radi ličnog objašnjenja), **dr. Vojislav Došen** (radi ličnog objašnjenja), **Dušan Ivančević**, **Josip Cvetić**, **dr. Branko Miljuš** (radi ličnog objašnjenja), **dr. Mirko Kosić**, **Albin Koman**, **Ragib Čapljić**, Predsednik Narodne skupštine **Stevan Ćirić** (četnaest puta).

Predsednik Stevan Ćirić: Gospodo narodni poslanici, imam čast da otvorim XLVIII. redovni sastanak Narodne skupštine. Molim sekretara g. dr. Damića da izvoli pročitati zapisnik prethodnog sastanka.

Sekretar dr. Dragan Damić pročita zapisnik XLVII. redovnog sastanka.

Predsednik Stevan Ćirić: Ima li ko od gospode narodnih poslanika kakvu primedbu na zapisnik? (Nema.) Primedaba nema, zapisnik je primljen.

Izvolite čuti interpelacije za koje se traži prvenstvo.

Sekretar dr. Dragan Damić (saopštava): **G. Miloš Rašović** i drugovi, narodni poslanici, upućuju interpelaciju na g. Ministra pravde o zloupotrebama vlasti od strane policijskih organa u Zetskoj banovini, koje je zloupotrebe utvrdio Sud za zaštitu države kao i o

nezakonitom postupku državnog tužioca i traži da joj se prizna prvenstvo. (Vidi prilog);

Pretsednik Stevan Ćirić: Gospodin Ministar pravde ima reč da se izjasni o prvenstvu ove interpelacije.

Ministar pravde dr. Nikola Subotić: Čast mi je izjaviti da primam traženo prvenstvo.

Pretsednik Stevan Ćirić: Prima li Narodna skupština prvenstvo ove interpelacije? (Prima!) Objavljujem da je priznato prvenstvo ovoj interpelaciji.

Izvolite čuti druge interpelacije.

Sekretar dr. Dragan Damić (saopštava): G. Rudolf Pleskovič, narodni poslanik, upućuje interpelaciju na g. Ministra prosvete o premeštanju učitelja, koji imaju kvalifikacije za produžne stručne škole, u sela gde tih škola nema. (Vidi prilog);

G. dr. Riko Fuks i drugovi, narodni poslanici, upućuju interpelaciju na g. Pretsednika Ministarskog saveta i Ministra inostranih poslova o proganjanju sokolstva u Dravskoj banovini. (Vidi prilog);

G. Ivan Prekoršek i drugovi, narodni poslanici, upućuju interpelaciju na g. Pretsednika Ministarskog saveta i Ministra inostranih poslova o hitnom poboljšanju prinadležnosti državnih i samoupravnih službenika i penzionera. (Vidi prilog).

Pretsednik Stevan Ćirić: Pročitane interpelacije biće upućene nadležnoj gospodi Ministrima.

Izvolite čuti izveštaje gospode Ministara.

Sekretar dr. Dragan Damić (saopštava): Pretsednik Ministarskog saveta i Ministar inostranih poslova izveštava, da će na interpelaciju koju su mu uputili narodni poslanici g. g. Milan Mravlje i drugovi — o nezakonitom postupanju Bana Dravske banovine i Upravnika Ljubljanske policije prilikom bavljenja u pomenutoj banovini Pretsednika Jugoslovenske nacionalne stranke — odgovoriti Ministar unutrašnjih poslova kao nadležan; Gospodin Ministar trgovine i industrije izveštava, da će na interpelaciju narodnih poslanika g. g. Zeljkovića Boška i drugova — o štrajku đaka u Srednjoj tehničkoj školi u Sarajevu — odgovoriti kad prikupi potrebne podatke.

Pretsednik Stevan Ćirić: Ovi izveštaji g. g. Ministara primaju se na znanje.

Izvolite čuti izveštaj o bolesti narodnog poslanika g. Branka Tomića.

Sekretar dr. Dragan Damić (saopštava): G. Tomić Branko, narodni poslanik, izveštava da zbog bolesti ne može prisustvovati sednicama Narodne skupštine.

Pretsednik Stevan Ćirić: Prima li Narodna skupština ovaj izveštaj kolege g. Tomića na znanje? (Prima!) Objavljujem, da je Narodna skupština primila ovaj izveštaj na znanje.

Gospodo narodni poslanici, prelazimo na dnevni red. (**Vojislav Lazić:** Molim za reč o povredi Poslovnika). Ima reč g. Vojislav Lazić o povredi Poslovnika.

Vojislav Lazić: Gospodo narodni poslanici, pre prelaza na dnevni red po § 49 Zakona o poslovnom redu u Narodnoj skupštini, u vezi § 71 istog Zakona, dužni su Ministri da odgovaraju na upućena im pismena pitanja od strane narodnih poslanika. Zašto je to Zakon propisao? Propisao je zato da bi narodni poslanici mogli uticati svojim pitanjima na vladu za izvesne poslove koji su za narod neophodno potrebni. Zašto se upućuju ta pitanja? Upućuju se zato da bi se mogao svršiti izvestan posao koji je neodložan i koji ne trpi odlaganja.

Međutim, gospodo, po praksi koja je zavedena, Ministri nikada ne odgovaraju na ta pitanja pred Narodnom skupštinom, i na taj način očigledno se gazi Poslovnik na štetu i ove Skupštine i na štetu naroda.

Ja verujem da pred Ministrima ima veliki broj ovakvih pitanja. Ja verujem, gospodo, da su i mnogi od vas upućivali takva pitanja gospodi Ministrima i da na njih očekujete odgovor, ali, nažalost, tih odgovora nikako nema. Ja sam takođe uputio nekoliko takvih pitanja na razne Ministre. Uputio sam na g. Ministra građevina tri pitanja: jedno pitanje se odnosi na koji će se način i kada podići nasip pored reke Save i zaštititi Srez posavski i cela okolina sa Obrenovcem od poplave; drugo pitanje tiče se podizanja nasipa na putu Obrenovac—Beograd, koji je ovoga puta tri meseca bio poplavljen i za tri meseca bio je na njemu prekinut saobraćaj; treće pitanje odnosi se takođe na opravku puta Obrenovac—Ub, koji je u vrlo hrdavom stanju. G. Ministar mi je odgovorio po izvesnim ovim pitanjima da će mi dati odgovor onda kada ih bude Pretsednik Narodne skupštine stavio na dnevni red.

Gospodo, ja mislim da svi vi imate takvih poslova i nevolja u vašem srezu. Nisu to mala pitanja, nisu to nevažeca pitanja, jer narod očekuje da vidi šta je sa tim pitanjima, zašto se ti putevi ne opravljaju, kad će biti opravljeni, i željno očekuje kada će i kako Ministar građevina odgovoriti na ta pitanja. Prema tome to nisu neka beznačajna pitanja, kao što izvesna gospoda hoće da shvate, a mislim da i g. Pretsednik Narodne skupštine treba da shvati da su to pitanja od velikoga značaja. A da su ona od velikoga značaja dokaz je i sam ovaj Zakon o poslovnom redu, koji je predvideo da Ministri svakoga dana odgovaraju na kratka poslanička pitanja. A evo već dve godine od kada je ova Vlada na upravi zemlje i samo je jedanput Ministar pravde odgovorio na jedno pitanje, a inače nijedan od gospode Ministara na njih ne odgovara.

Gospodo, ja protestujem protiv takvoga gaženja Poslovnika i tražim od Gospodina Pretsednika Narodne skupštine, kao čuvara reda i rada u Narodnoj skupštini, da čuva autoritet Narodne skupštine, da čuva njena prava, da čuva prava narodnih poslanika i da svojim autoritetom i svojim radom ide za tim da i gospoda Ministri i celokupna Vlada moraju poštovati Narodnu skupštinu, u prvom redu moraju poštovati rad Narodne skupštine i moraju poštovati Poslovnik skupštinski. Jer skupštinski Poslovnik, koliko obavezuje narodne poslanike, koliko obavezuje celu Narodnu skupštinu, koliko obavezuje Pretsednika Narodne skupštine, toliko isto obavezuje i gospodu Ministre. I ne mogu gospoda Ministri da izvrđavaju od ove svoje dužnosti po Poslovniku i zato molim Narodnu skupštinu, da usvoji ovaj zaključak, da su gospoda Ministri dužni da odgovaraju na kratka pitanja narodnih poslanika svakoga dana pre prelaska na dnevni red.

Pretsednik Stevan Ćirić: Gospodo narodni poslanici, nije potrebno da Narodna skupština donosi jedan specijalan zaključak o tome, da su gospoda Ministri dužni da odgovaraju na kratka pitanja narodnih poslanika, pošto naš Zakon o poslovnom redu već sadrži takvu odredbu, samo s tim dodatkom, da su gospoda Ministri dužni da odgovore na kratka pitanja u toku saziva.

Prema tome, o povredi Poslovnika još se ne može govoriti, jer gospoda Ministri imaju prilike u toku ovoga saziva da odgovore na kratka pitanja, koja su g. g. poslanici postavili.

Upotrebljavam ovu priliku, da vas potsetim na to, da smo neko vreme živeli bez parlamentarnog režima i da su izvesni parlamentarni običaji pomalo potamnili. I mislim, da su gospoda narodni poslanici opazili, da se Pretsedništvo sa svoje strane trudi, da potpuno normalizuje parlamentarni život i mislim, da su i to narodni poslanici već takođe primetili, da gospoda Ministri odgovaraju na interpelacije, da već Odbor za molbe i žalbe radi itd., i da se život u našem Parlamentu kreće u normalnom pravcu. (Odobranje).

Prema tome, ja mislim, da svi možete biti zadovoljni, jer i idući četvrtak biće posvećen, prema Zakonu o poslovnom redu, interpelacijama. I kad gospoda Ministri odgovaraju na interpelacije, samo se po sebi razume, da će odgovoriti i na kratka pitanja, koja ipak nemaju onu važnost koju imaju interpelacije, jer se povodom interpelacija otvara pretres u Narodnoj skupštini.

Prelazimo na dnevni red: Nastavak pretresa u načelu izveštaja Odbora o predlogu zakona o istupima.

Ima reč izvestilac manjine narodni poslanik g. dr. Luka Šoški.

Izvestilac manjine dr. Luka Šoški: Gospodo narodni poslanici, i ako nije još govorio izvestilac odborske većine o predlogu zakona o istupima mislim da nakon govora g. Šušića i g. Kneževića, koji su ujedno članovi vladine većine, a ujedno i članovi Odbora za istupe, a osim toga g. Šušić i pretsjednik Odbora, — da mogu već sada da uzmem riječ u generalnoj debati. To mogu, gospodo, tim više, što mislim da od g. Šušića nećemo dočekati većeg hvalopojca vladinog u ovoj Skupštini, niti većeg apologete za ovaj skupštinski predlog.

Gospodo poslanici, prije nego predem na samo izlaganje, dozvolite mi da izrazim svoju nadu, da ću, s obzirom na svoje držanje u Odboru prema ovom zakonskom predlogu, naići kod obje strane ove Kuće na priznanje: da ću govoriti stvarno i objektivno, a u koliko darnem koga od gospode, i onako ga lično dodirnem, da će to biti samo radi stvari i u interesu same stvari.

Gospodo, narodni poslanik g. Šušić doista nije škrtario u pohvalama o ovoj Vladi, i to što je ona, baš Vlada dr. Stojadinovića iznijela ovaj zakonski predlog pred Narodnu skupštinu. Da međutim nije stranačke discipline i da i g. Šušić smije i može progovoriti kao čovjek-pravnik, ne bi sigurno bilo toliko hvale i on bi morao priznati da je Vladin predlog u svojim opštim odredbama i te kako htio da skući i ograniči slobodu građana i da je ono, što se dobilo, djelo Odbora. On bi se sjetio kolika je bila borba — po mome mišljenju skroz nepotrebna i uzaludna — da prode baš njegov predlog i njegovo nastojanje, koje je on kao jurista i kao član zastupao u Odboru, da se naime u § 1 ovoga zakona o istupima uvrsti, ništa drugo, gospodo, nego ustanova iz čl. 8 Ustava i iz § 1 Krivičnog zakona, a to je, gospodo, ono načelo, koje je izrečeno već u rimskom pravu: „Nulla poena sine lege” — da nema kazne gdje to zakon ne propisuje. On bi priznao, gospodo, da je ono što je dobro u ovom zakonskom predlogu u glavnom djelo Odbora. Tako, gospodo, što je ušao stav 2 u § 1, koji govori baš o tom načelu, onda stav 2 § 16, koji izbluže tumači što je nužna odbrana, što je brisan stav 2 iz § 30, a to je izdržavanje kazne u ćeliji, koje je predvidio ovaj zakonski predlog; što je brisan stav 3 § 39 koji je bio naročito nepravedan; što je brisan

stav 2 § 52, po kome je vlast mogla za vrijeme kušnje narediti zaštitni zatvor, te dodatak u § 54, da istupne osude neće povlačiti kao posljedicu neporočnost kažnjenika, — sve je to djelo Odbora. Da nije te discipline, g. Šušić bi se morao upitati, da li je vladin projekat ovakve baš ustanove izostavio nehotice ili namjerno, pa bi nakon iskustva u Odboru u toj stvari morao doći do zaključka i priznati, da je to namjerno bilo učinjeno. Jer, gospodo, ne prenijeti bar ono iz postojećih zakona, iz člana 8 Ustava, o kome je bilo mnogo borbe, mnogo govora u Odboru, ne prenijeti nešto iz Krivičnog zakona, gospodo, u jedan zakon koji je sam za sebe jedna cjelina, potpuna cjelina, i koji je baš zato preuzeo gotovo sve uredbe, sve propise ove vrste, da se ne mora neprestano pozivati na analogiju Krivičnog zakona, a izostaviti ovako važne ustanove, — to, gospodo, nije moglo biti nenamjerno. I, kad smo mi, gospodo, u Odboru kod govora o čl. 8 Ustava, koji ću vam kasnije doslovce pročitati kako glasi, čuli upravo nemoguća juristička tumačenja, onda bi se, gospodo, g. Šušić morao upitati, pa u koju je svrhu Vlada to činila, ako joj je bilo toliko na srcu dobro građana i sloboda građana, kako je on to nama u svome govoru iznio?

Dakako, gospodo, uz ove dobre strane, što ih je Odbor usvojio, ima i loših ustanova koje Odbor hoće da provede, ne shvatajući jamačno ni intenciju, ni bit, ni svrhu ovog zakonskog projekta. Ja ću to ovde samo spomenuti: to je § 158, sada 157 projekta, — jer je jedan paragraf ispao, — koji govori o zahvatu u tuđu zemlju, zatim u stvari davanja nadležnosti opštinama, — ja ću to ovdje, kažem, samo spomenuti, a u specijalnoj debati možda ću imati prilike da o tome поблиže govorim. Sve su to, gospodo, činjenice koje se objektivno moraju da priznaju i neka Vlada, gospodo, slobodno dobije i pohvalu gdje treba, ali neka primi i kritiku gdje treba. Isto to vrijedi i za Odbor. A ne, gospodo, kada treba pohvaliti Vladu, onda otvoriti oba oka, a kada je treba kritikovati, onda na oba oka zažmuriti.

Gospodo, objektivni državni tužitelj, koji smatra svoju zadaću ispravno, ne drži da je njegova dužnost pošto-poto da umoci, kako se veli, okrivljenoga. Njegova je dužnost isto tako da iznese i dobre strane njegove, ukoliko ih ima, da razmotri okolnosti i da ih prikaže sudu, pod kojima je okrivljenik neko djelo učinio, da se prema tome okrivljeniku sudi. Ukratko, njegova je zadaća da bude na pomoć sudu u pronalasku materijalne istine. Tako, gospodo, ja mislim da bi i objektivni izvestitelj morao prikazati stvar objektivno, — izvestitelj bilo koga zakonskog predloga, bilo koga odbora, recimo imunitetnog, verifikacionog, ili nekog drugog odbora, — on bi morao stvar prikazati iscrpno i svestrano, tako da bi i Skupština mogla stvoriti potpun sud o stvarima, koje su joj možda sa ovog ili sa onog razloga ostale nepoznate, i da prema tome, prema tako objektivno prikazanim činjenicama može stvoriti potpun sud i odlučiti se za ono što smatra za najbolje.

Međutim, kao što smo vidjeli, gospodo, u slučaju g. g. Kneževića i Šušića, stvar nije tako i potrebna su redovno pa i ovdje dva izvestitelja. I kao što su vam, gospodo, Šušić i Knežević izložili stvar sa svoje strane, prikazujući samo ono što je najljepše, ja ću, gospodo, da vam prikažem one negativne strane, negativne momente tog zakonskog projekta, koje sprečavaju i nas manjinu u Odboru da prihvatimo taj zakonski projekat, da ga uzakonimo, i za koji

mislimo, kad vam se objektivno izloži, da ćete se i vi uvjeriti, da se ovakav zakonski projekat, kako je predložen Skupštini, ne može da primi.

Ali, vjeran načelu da objektivni izvjestitelj mora da prizna i dobre strane, ja ću i to da učinim. Tako su dobre ustanove ovoga zakonskog projekta na primjer, što sam malo prije spomenuo, a to je onaj umetak u § 1, da nema kazne gdje nema zakona; dobra je ustanova i ono o nužnoj odbrani; dobra je ustanova u § 66 o zaštiti državne zastave ili znakova državne vlasti itd. Ja to, dakle, priznajem, ali sve te ustanove, gospodo, djelo su Odbora i nema za to Vlada da ponese nikakvu naročitu pohvalu, a drugo, sve te ustanove nisu takve i tolike da bi mogle i nas navesti da radi njih primimo i one loše ustanove ovoga zakonskog projekta, koje ću vam prikazati.

Odbor se, gospodo, mnogo trudio da ovaj zakonski projekat što više popravi. U mnogome je, kako sam spomenuo, uspio, a uspio bi, gospodo, i više da naš pretsjednik g. Šušić a za njim i sav Odbor sa strane desnice nisu krivo shvatili svoju dužnost, tj. da oni nisu brkali svoju funkciju odbornika sa svojim članstvom u vladinoj većini. Prije svega, gospodo, g. Šušić krivo je shvatio da bez privole Vlade Odbor ne smije ništa na ovome zakonskome predlogu mijenjati i da on mora dobiti za svaku taku promjenu privolu Vlade. To je krivo, gospodo. Za nekoliko sjednica, što sam ja pretsjedavao, gospodo, toga nije bilo. Mislim da sam ispravno shvatio stvar: Predlog je Vlada sa svoje strane donijela a Odbor treba da taj predlog prodebatira, prodiskutira i što nađe da je dobro i u redu da prihvati, a što nije da odbije, da odbaci. Uza sav taj moj i takav postupak laskam sebi da je Odbor bio zadovoljan sa mojim pretsjedavanjem. (Odobranje).

Gospodo, članovi Odbora, jer su isto tako shvatili pogrešno stranačku disciplinu, nisu se držali onih uvjerenja što su ih inače kao ljudi i pravnici izražavali, uzimajući krivo, gospodo, da je disciplina nad savješću. A ja kažem, gospodo: nema discipline nad savješću; savjest je jedini zakon koji čovjekom mora da vlada i upravlja. Na koncu konca, gospodo, nismo mi došli ovamo da se pokoravamo nečijem diktatu, kad i po § 11 Zakona o poslovnom redu u Narodnoj skupštini mi polažemo prisegu da ćemo „Ustav čuvati i dobro naroda pred očima imati”, a ne da ćemo se držati nekakve stranačke discipline. Inače, razumije se, gospodo, disciplina je vrlo dobra stvar i treba da je bude, ali na svome mjestu. Nad savješću niko niti neće tražiti disciplinu, — ako je sam savjestan, to je prvo, — a ako je i traži, ne smije se u takvom slučaju pokoriti. Gdje dođu u sukob savjest i disciplina, tu mora da popusti disciplina i da pobjedu odnese savjest (Odobranje na levljici).

Gospodo poslanici, razloge koji nas priječe da ne možemo, kako sam rekao, ni mi primiti ovaj zakonski predlog niti skupštini preporučiti da ga primi, mi smo nabacili sumarno u izvještaju odborske manjine. Ti se razlozi mogu svesti u tri tačke. Prvo, bojazan pred zloporabama ovoga zakona, čije su ustanove vrlo rastezljive, koja je bojazan tim veća što, kako ćemo vidjeti, nema garancije da će se pravilno vršiti i da će možda pogreške, koje budu učinjene od niže vlasti, biti popravljene u drugoj instanciji. Nema garancije, kako ćemo vidjeti, jer je i druga instancija takođe upravna vlast. Drugi razlog su prestroge kazne, kako ih ovaj zakon predviđa, i treće, gospodo, nejednakost kod uporabljivanja tih kazni.

Ja ću, gospodo, spomenuti još i to, da ima i nekih drugih prigovora, kao što su, na primjer, reacionarstvo ovog zakona, inkvizitorski način kod donošenja odluka, izbjegavanje jasnoće i ispuštanje nekih drugih ustanova, koje su se mogle uvesti a nisu se uvele. Međutim, ovdje ću se ja zadržati kod ovih glavnih triju prigovora.

Što se tiče kazni, gospodo, one počinju sa ukorom, koji i nije u stvari kazna. Kazne su zatvor i novčane kazne po ovome zakonu. Kazne zatvorom počinju sa jednim danom, t. j. 24 sata, kako je Odbor to definirao, — da se ne dogode zloporabe kod toga. I to je najmanja kazna, a najveća kazna, je 30 dana. Novčana kazna je najmanja 10 dinara, a najveća 1500 dinara. Nije ispravno ono što je g. Knežević istakao ovdje, da se niko od manjine u Odboru nije protivio tim kaznama. Možda gospođina Kneževića nije bilo, ali ja sam u Odboru i u generalnoj i u specijalnoj debati bio protiv ovako visokih kazni i to u Odboru i obrazložio, što ću učiniti i ovdje.

Previsoke su te kazne. Nemojte, gospodo, vi polaziti kod ustanovljavanja tih kazni sa svoga staništa i prema današnjem vašem položaju, gdje vi imate tolike prinadležnosti, pa reći, pa šta je to 10 dinara globe ili, kako se ovdje kaže, novčane kazne? Za vas, gospodo, nije — i to danas — ništa, ali ja vam, gospodo, kažem, da je to za malog; za sitnog čovjeka, koji nema veću nadnicu od 10 dinara, a čitam u novinama da se na željezničkim radovima daju dnevnice i od 7 i od 5 dinara čovjeku, koji radi od jutra do mraka na tim radovima, a bez obzira na mnogobrojnost njegove porodice, koju on izdržava, a koji osim toga često nema nikakve prilike da nešto zaradi, za takova je i 10 dinara premnogo. Mi, narodni poslanici, znamo, da smo imali toliko intervencija da ljudi dobiju rada, da dobiju kakvo zaposlenje, da dobiju kakav stalni posao kako će izdržavati svoju porodicu. Nemojte, gospodo, dakle, misliti da 10 dinara nije ništa. Kako za koga. Za nekoga ni 300.— dinara nije ništa, a za drugog je onih 10 dinara više nego za vas 300 dinara. Međutim, kad se te kazne počinju penjati od 10 dinara pa do 1.500 dinara, onda ćete valjda vidjeti i biti uvjereni, kad vas stane kažnjavati i kaznu povećavati i dotjerati do 1.500 dinara, pa vas tom sumom nekoliko puta kazni, — onda ćete sigurno biti uvjereni, da te kazne nisu tako malene kao što mislite.

Isto to, gospodo, vrijedi i za zatvor. Za zatvor, gospodo, kaže se: jedan dan zatvora, šta je to? Međutim, naši zatvori, gospodo, nisu uzalud i bez razloga nazvani buvarama, dok je prije u Beogradu postojao i specijalan zatvor, koji se zove glavnjača. Nije, gospodo, to mala kazna kad u toj buvari ili glavnjači provedete 24 sata, a kamo li 30 dana! Da vas sreća posluži, kao što je poslužila našeg druga g. Srpka Vukanovića i druge, pa da okusite malo, kako je u tim zatvorima i samo 24 sata, onda bi vidjeli da je i ta minimalna kazna velika. Ni sudski zatvori ne odgovaraju higijenskim propisima, a kamoli drugi, i ljudi su srećni kad ih puste iz zatvora i na najteži rad, samo da ih u tim apsanama i zatvorima uši, buve i stjenice ne jedu.

I, gospodo, za kakav to težak delikt da se osudi 30 dana? Istupna dela, veli se u zakonskom obrazloženju Vladinom, to su dela „sitne, neznatne prirode”, i zato tobože ovako male kazne. Kako vraga mala kazna 30 dana, gdje Krivični zakon, koji je, gospodo, mnogo strožiji, i po kojemu se i kazne pretpostavlja da su strože i teže, ima početnu kaznu 7 dana

zatvora! Ja mislim, gospodo, da bi razmjjer bio: gdje Krivični zakon počinje sa kaznom da tamo Istupni zakon svršava sa kaznom, tako da bi najveća kazna bila 7 dana zatvora, a prema tome se razmjerno, pošto smo ustanovili da na jedan dan zatvora otpada 50 dinara novčane kazne, i novčana kazna razmjerno snižava. Gospodo, ova strogost i ovaj nerazmjjer u kaznama izbija pogotovu ako se prisposodi sa strogošću t.zv. Prigelpatenta, t.j. cesarske naredbe od 20 aprila 1854 godine, po kojoj još i danas sude policijske vlasti u Hrvatskoj, Slavoniji, Dalmaciji i Sloveniji. Protiv toga Prigelpatenta bilo je toliko kod nas pritužbi i toliko jadikovki da se ukine zbog svoje strogosti i reakcionarnosti, da je čak, gospodo, i u ovoj Skupštini prije nekih 12 ili 13 godina bio stavljen predlog da se taj Prigelpatent dokine. Pa ipak, gospodo, po tome Prigelpatentu, kad se prisposodi sa ovim što se danas predlaže, vidi se da je naš zakonski predlog, koji ima da bude zakon, mnogo stroži i reakcionarniji od toga Prigelpatenta. Po tome Prigelpatentu bila je početna kazna zatvora 6 sati. Ako se uzme da je sada 24 sata, to znači, da je početna kazna četiri puta veća nego po Prigelpatentu. Konačna kazna je 30 dana, pa je od one po Prigelpatentu veća dva puta više dva dana, jer je tamo bila samo 14 dana. Ako se, gospodo, uzme k tome da je taj Prigelpatent donešen prije 83 godine, da je donešen u doba apsolutizma, i u jednoj apsolutističkoj državi, a da se naš predlog donáša sada u ustavnoj državi, ... (Jedan glas sa levice: U demokratskoj državi!). . . , pa, ako hoćete, i u demokratskoj državi, i u državi pod režimom koji danas vlada, a za koji gospoda od ove strane toliko vole da ističu da je to najslobodoumniji režim što ga je bilo u našoj Kraljevini, onda se vidi, gospodo, koliko smo mi napredovali u ovo vrijeme od 83 godine! Ili, gospodo, možda Vlada smatra naš narod u nekim krajevima, — jer držim da ne može to smatrati u onim krajevima gdje je ovaj Prigelpatent važio, i gdje smo mi tamo u zapadnim krajevima i u južnim krajevima, u Dalmaciji, imali taj Prigelpatent sa 14 dana kazne, — nego Vlada smatra one druge krajeve naše države toliko zaostalim, da to iznaša po prilici 200 godina iza nas u ovim drugim dijelovima, gdje je kazna od 14 dana bila dostatna i po Prigelpatentu, a inače i previše.

Kad sam spomenuo, gospodo, Ustav, ja moram da se povratim na borbu Odbora za nadopunu § 1 ovoga projekta, kako je pred vama osvanuo. Pri tome ću da se poslužim članom 5 Ustava, koji doslovno kaže: „Ujemčava se lična sloboda. Niko ne može biti uzet na odgovor, niti biti pritvoren, niti inače ma od koga biti lišen slobode, osim u slučajevima koje je zakon predvideo. Nezakonito lišenje slobode je kažnjivo.“ A član 8 Ustava, koji je, kako sam rekao, u Odboru bio toliko spominjan, veli doslovno: „Kazna se može ustanoviti samo zakonom i primeniti jedino na dela, za koja je zakon unapred rekao, da će se tom kaznom kazniti.“ Pa eto, gospodo poslanici, usprkos ovih odredaba Ustava, usprkos toga, što je to načelo unešeno i u § 1 Krivičnog zakona ovim riječima: „niko ne može biti kažnjen za delo, za koje nije zakon, pre nego što je učinjeno, propisao da će se i kako će se kazniti onaj koji ga učini“, usprkos, gospodo, kako velim, svemu tome, ili usprkos svega toga, Odbor je radi disciplinovane svoje savjesti imao toliku borbu da proturi ovaj zahtjev pravne nauke i pravičnosti iz Ustava i iz Krivičnog zakona i u § 1 ovoga Zakona o istupimal

Da još neke paralele povučem između Prigelpatenta i njegove reakcionarnosti i projekta našeg za-

kona i njegove reakcionarnosti. Sadržina zloglasnog paragrafa 11 Prigelpatenta odgovara propisu našeg paragrafa 71. Poslušajte i vidjećete, kako su istovjetne ustanove jednog i drugog i samo na obranu režima koji momentano vlada.

Po § 11 Prigelpatenta kažnjava se „svaki demonstrativni čin, koji smjera na to, da se njime izrazi nenaklonost prema vladi i zametavanje njezinih naredaba“. Po našem § 71 kažnjava se „ismejavanje i omalovažavanje naredaba ili postupaka vlasti, stvaranje neraspoloženja prema vlastima ili njihovim organima“ ... Dakle, gospodo, skroz analogne ustanove koje idu samo za zaštitom režima, a koji se ne smije nikad poistovjećivati sa državom, kao što se i Prigelpatentom i ovim predlogom čini.

Po § 5 Prigelpatenta, ako je neko bio dužan dati nešto u djelu ili u naravi a nije dao, obavilo se to na njegov trošak, a da mu se uz to i za to nije nametala nikakva kazna.

Po našem § 69 kazni se za takav propust zatvorom do 5 dana ili novčano do 250 dinara, a da se uz to takav grešnik nije riješio dužnosti, da učini ono djelo koje mu je bilo naredeno. Ustanovu pak tač. 4 § 69 našeg projekta: da se onaj koji doduše dođe na rad ali „ne radi, ili u radu okleva“, kazni zatvorom do 5 dana ili novčano do 250 dinara, — tu ustanovu uopšte nesretni Prigelpatent ne poznaje. I dok ovako stoji stvar sa samim kaznama, još će gore zlo nastati kod primjenjivanja ovih kazni. Granice su, gospodo, preširoke i daju neiscrpnu mogućnost svima zloupotrebama. Nema naime sumnje, da će se ovaj zakon upotrebljavati mimo onih namjera, koje su imali sastavljači njegovi, a koje nisu bile političke, t.j. da će se upotrebljavati i u političke svrhe. I sada pazite: režimski čovjek, ako nešto učini, pa se baš ne bude dalo nikako da se to zataška i prikrije, biće kažnjen ovako: po § 45, t.j. oslobođen od kazne, i ako je djelo dokazano, § 35, t.j. ukorom, § 50 do 52 t.j. uslovna osuda. Ali, kako reko, ako se ovako baš ne bude moglo, dakle u najgorem slučaju odmjerit će mu se najmanja novčana kazna od 10 dinara, dok za protivrežimskog čovjeka neće postojati ovi paragrafi i neće postojati uvidavnost onog upravnog sudije, da tako kažem, koji će suniti sa 10 dinara, nego prema prilikama: 1000, 1200, 1500 dinara itd.

Ali, reći ćete vi, gospodo, kao što su nam i u Odboru govorili: Pa nemojte sve upravne činovnike smatrati zlikovcima, i to su ljudi, ljudi čestiti, ma da ih ima svakojakih, ali su većinom čestiti, i ako koji bude zloupotrebio svoju vlast, onda će on „već“ za to odgovarati. A za slučaj zloupotrebe uredovne vlasti g. Šušić je čak kazao u svome govoru, ako sam ga ja dobro shvatio, — jer nisam imao mogućnosti da ovo tačno provjerim, — on je kazao, ako neko bude zlorabio svoju vlast, da će s njim narod obračunati.

Ako je to tačno, gospodo, onda dolazimo do ovog žalosnog zaključka: Prvo, zlo će biti ako se narod bude trebao obračunavati i sa svojim činovnicima kad oni vrše svoju službu, a drugo, mi, kao advokati znamo, da će za ovakve slučajeve opet takav nesrećnik povući tanji kraj, jer postoje ustanove u Krivičnom zakonu po kojima će ovakvo lice biti povučeno na odgovornost i kažnjeno, jer nije sam smio suniti i jer niko nema prava da ocjenjuje da li je činovnik pri vršenju svoje službe zloupotrebio svoju vlast ili nije. To je jedno, gospodo. Ali što je, gospodo, najglavnije, svaka zloupotreba vlasti dade se izvesti u zakonskoj formi, tako da je nemoguće dokazati zloupotrebu. Prije svega imate ustanovu paragrafa 254 ovog zakonskog projekta, koji kaže da se

„presude donose po slobodnom ubedenju, stečenom na osnovu dokaznog materijala u toku postupka.” Gospodo, ko je imao posla sa sudovima i presudama koje se donose po ovakvim načelima, mogao je konstatovati, da je gotovo nemoguće pobiti ovakvu jednu presudu donešenu po slobodnom uvjerenju na temelju dokaznoga materijala. Pa kad je, gospodo, nemoguće pobiti ovakvu jednu presudu, onda je u toliko manje moguće potegnuti na odgovornost tvorca ovakve jedne presude radi zloupotrebe vlasti. To je isključeno.

Drugo, gospodo, ovakve presude, presude političke prirode uvijek će biti potvrđivane od viših vlasti, jer ta viša vlast, prizivna vlast, opet je upravna vlast koja stoji pod Ministarstvom unutrašnjih djela i nikad ovakav jedan činovnik neće biti demantovan i dezavuisan od svoga pretpostavljenoga, a s jednostavnoga razloga što je radio po njegovom direktnom ili indirektnom nalogu ili bar po njegovim intencijama. Ima, gospodo, i ispravnih upravnih činovnika, ima činovnika koji bi bili srećni kad bi mogli suditi po svom slobodnom uvjerenju i nahodanju, ali gdje mi možemo govoriti uopće o uvjerenju upravnog činovnika, a kamoli o njegovom slobodnom uverenju? Upravni je činovnik, kao što mi je danas jedan od njih kazao, kao gazda u porculanskoj radnji: kao što ovaj mora da se obazire svuda unaokolo da štogod ne sruši i ne polupa, tako on mora paziti na intencije svoga pretpostavljenoga, da što ne učini ili ne propusti, što se ne bi pretpostavljenom svidalo. Jer dok za sudije, bar teoriski, vrijedi načelo, da se moraju pokoravati samo zakonu i svojoj savjesti, dotle za upravne činovnike vrijedi da se moraju pokoravati i nalozima svojih pretpostavljenih.

On se već teorijski ali još više praktički nalazi u situaciji da mora izvršivati naloge svojih pretpostavljenih. Gospodo, mi ne trebamo daleko da idemo, svaki od nas iz iskustva znade da se tako događa. I mi u Odboru imali smo prilike u generalnoj debati da to vidimo na dva konkretna primjera, što su ih naši drugovi g. g. dr. Šijak i Milivoje Perić iznijeli u februaru 1936 godine prilikom generalne debate a u prisutnosti samoga Ministra unutrašnjih poslova g. dr. Korošca. Jedan od ove gospode iznio je, kako je predveo jednu deputaciju banu da se zbog nečega žali, i ban je naravski najprije pitao članove deputacije: „a gospodo, u kojoj ste stranci?” Članovi deputacije odgovorili su: „Pa neki u ovoj, neki u onoj”. Odgovor je bio: „Gospodo, ako vi želite nešto od države da imate, ako vi želite da vam se ide u nečemu u susret, onda vi morate, gospodo, biti u vladajućoj stranci.” Drugi slučaj iznio je drugi gospodin od ove dvojice, da je došao Ministru unutrašnjih poslova g. Korošcu da ga pita: je li istina da će jedan opštinski odbor biti raspušten i pored toga što za to nema nikakvih zakonskih uslova. Šta je bio odgovor gospodina Ministra? Rekao je: „Tako bo, jer tako traže interesi partije!” (Dr. Vasilije Jovanović: Koji su jači od zakona.) A sad, gospodo, pitam ja vas, ako ovako vrhovni šef uprave odgovara i kaže, da su interesi partije iznad zakona, šta mi možemo tražiti i očekivati od upravnog činovnika, koji je pod tim šefom i koji mora kao onaj gazda u porculanskoj radnji jednako se osvrutati, neće li štogod srušiti i polomiti?

Mi smo, gospodo, vidjeli, dok nije automatski nastupila nepokretnost sudija 3 septembra prošle godine, kako su se sudije i te kako vrtjele i uznemirene bile, kad su izricale presudu, radi straha da ih vlast ne šikanira. (Milan Blažić: A da li vidite kako sudije sada progone svoje političke protivnike?) Sudije?

To ne znam; sudije su slobodne i svi priznajemo da su nam oni sve. Ja ne znam na šta g. Blažić misli pa ne mogu zato na to da odgovorim, ali mogu da kažem ovo: ako je tako sa sudijama, a šta će onda biti sa upravnim činovnicima?

Zato mi, gospodo, kad vidimo da nema garancija za ispravno i pravilno suđenje po ovom zakonskom predlogu, jer mu je druga i poslednja instancija isto tako upravna vlast, koja stoji pod Ministrom unutrašnjih djela, — a svejedno je ko je taj Ministar unutrašnjih djela: danas je to g. dr. Korošec, sutra i prekosutra može biti ovaj ili onaj, to je svejedno, kod svakoga je mogućnost, i ne samo mogućnost nego i vjerovatnost i sigurnost da će tako raditi, da svoju partiju aparatom ovako podložnim ojača, — i zato mi, gospodo, moramo tražiti garancije za slobodu građana u drugom forumu. Mi zato tražimo da prizivna instancija budu sudovi, i to, gospodo, okružni sudovi kao zborni, kojima dajemo prednost pred upravnim sudovima naročito zato što ih je više te će moći brže da donose svoje odluke, koje će onda biti i efikasnije. Bez toga, gospodo, nema garancije da će biti pravilnog suđenja. Da nam okružni sudovi neće biti blagodarni ako ovakvu ustanovu donesemo, jasno je, jer ćemo na njih svaliti jedan teret više, ali neka se bar tješe našim priznanjem da imamo u njih više povjerenja, nego što imamo u upravne vlasti, usljed ovakvih prilika, za koje, naravno, te upravne vlasti nisu krive.

A da građani budu lišeni baš svake nade u pravku krivice dolazi vam još izričita ustanova § 259 ovog projekta, koja kaže da „odluke donete o istupnim delima ne mogu biti predmet tužbe upravnim sudovima i Državnom savetu”. Pjesnik je rekao:

„Lasciate ogni speranza voi ch'entrate” — Napustite svaku nadu vi, antirezimlje i današnji i budući... (Dr. Vasilije Jovanović: Koji je to paragraf?) To je § 259, a u projektu starom bio je 260.

Gospodo, nama se u Odboru više puta reklo: Pa šta se bojite! Nebojte se; danas to vas čeka, sutra nas. Ja ne dijelim to mišljenje. Moje lično mišljenje je...

Pretsednik Stevan Ćirić: Gospodine govorniče, smatram za dužnost da Vam obratim pažnju da za pet minuta Vaše vreme ističe.

Dr. Luka Šoški (nastavlja): Prije ću biti gotov; proračunao sam!

Gospodo, mi ćemo se, lično, nekako svi znati snaći i kod ovako velikih kazni i kod ovako velikih globa. Ali, šta će onaj sitni, mali čovjek, onaj koji svaki dan dolazi u priliku da počini nekakav istup, ili da propusti nešto što mu je ovim zakonom naloženo da izvrši? Zar ćemo mi, zbilja, ovog malog čovjeka prepustiti režimima da od njega prave tijesto, i to tijesto kako hoće danas jedan, sutra drugi režim? Zar je, gospodo, u interesu nacije i države da stvaramo beskičmenjake i slabiće?!

Jer, dok će se, gospodo, za g. Korošca i druge prema potrebi naći opet koji Hvar, gdje će moći nesmetano i bez brige za svoj život o državnom trošku da goje svoje tijelo i da se mole za spas svoje griješne duše — dotle će onaj siromašak u buvari ili u glavnjači moći da misli samo na spas svoga, možda izlomljenog i prebijenog tijela, eventualno i na odmazdu....

To su, gospodo, razlozi općenite prirode radi kojih mi, kako rekoh, ne možemo niti smijemo prihvatiti ovaj zakonski predlog, a niti vama preporučiti da ga prihvatite. Ja sam nastojao da te razloge objektivno prikažem, bez stranačke natruhe, jer ono

što se danas može dogoditi meni, može se dogoditi sutra vama, i ja imam budućnost pred očima, a ne današnjicu. Jer zakoni se stvaraju i donose ne za jedan režim, i ne smiju se donositi u interesu jednog režima, pa bio to režim ovaj ili onaj, nego se zakoni moraju donositi u interesu općenitosti, treba da obuhvate općenitost i da gledaju samo na dobro općenitosti.

Ja sam, gospodo, nastojao da vas upoznam i sa lošim stranama ovoga projekta a na vama je, gospodo, kad to znadete, da presudite, hoćete li učiniti uslugu naciji i državi ako prihvatite ovaj zakonski predlog, ili ako budete glasali protiv njega. (Burno odobravanje na levlci).

Pretsednik Stevan Ćirić: Reč ima narodni poslanik g. dr. Vojislav Došen.

Dr. Vojislav Došen: Gospodo narodni poslanici, čuli smo od izvestioca manjine sve nedostatke ovog zakonskog projekta o istupima, a ja ću biti slobodan da prethodno učinim mali uvod pa da posle toga iznesem jedan manji broj praktičnih slučajeva, da se vidi pod kakvim okolnostima i pod kakvim intencijama, i pod čijim intencijama policiski aparat vrši kazneno policisko suđenje po sadanjim postojećim zakonima, koji su mnogo blaži od ovog projekta zakona o istupima.

Nama svima je poznato da samo nezavisne i stalne sudije mogu da vrše jedno pravilno, zakonito i pravično suđenje. Šta više kad i redovite sudije i redoviti sudovi vrše sudovanje onda znamo da imamo još čitav niz instancija u krivičnom postupku, koje imaju dužnost da preispitaju ocenu krivice i odmere samo kazne.

Mi smo načisto s time kada su god donešeni u kojoj državi zakoni o vršenju sudske vlasti, da je uvek intencija takvog zakonodavstva bila ta, da rastavi sudstvo od uprave, t. j. sudsko suđenje od policiskog suđenja.

Šta više svaka ona država, koja je čim više suzila delokrug političkog sudovanja, spada u red naprednijih država; a one države, koje su zavele takvo sudovanje, da glavni broj delikata ili istupa imaju da sude policiske vlasti, spadaju u red nazadnih država. I kako mi živimo u dvadesetom veku, i to gotovo u polovini dvadesetoga veka, mi vidimo da naša država, koju za sada pretstavlja, iako ne voljom naroda a ono kundakom i bajonetom današnja Vlada....

Pretsednik Stevan Ćirić: Gospodine poslanice, Vi nemate prava tako govoriti o Kraljevskoj vladi. Ja Vas opominjem na red. (Graja na desnici — Odobravanje na levlci).

Dr. Vojislav Došen (nastavlja): Ako sam se možda malo rdavo izrazio ja ću da se popravim utoliko, da organi ove Kraljevske vlade sa kundakom odražavaju policiski režim. (Milan Lazarević: To nije istina. Graja na desnici. Odobravanje na levlci).

Gospodo narodni poslanici, kako svaka ona država ima onaj neprijatan i nepopularan naziv: policiska država, koja predaje kazneno sudovanje u ruke policiskim organima, to će sa ovim predlogom zakona o istupima i naša država dobiti još jednu jaču i potenciraniju titulu od one koju je i dosada kao policiska država imala. Čuli smo od izvestioca manjine, da je od ovog projekta blaži i Bahov patent, t. zv. Prigelpatent, što na srpskom jeziku znači patent batinanja, pa mi onda vidimo, da je i taj Bahov patent bio mnogo blaži po svojim merama nego li

ovaj projekat za koga današnja Vlada kaže, da je demokratski i slobodouman Zakon o istupima, koji će ova Skupština ili tačnije (pokazuje na desnicu) ta strana Skupštine sigurno izglasati. A kada je već reč o patentu batinanja, „Prigelpatentu”, onda se treba setiti i one narodne poslovice koja kaže, da batina ima dva kraja, pa na to treba upozoriti i tvorce ovog jugoslovenskog „Prigelpatenta” da će oni biti prvi, koji će sa onim drugim krajem takođe izvući porciju koju su zaslužili! (Smeh i odobravanje na levlci). U konkretnom slučaju baš možemo da navedemo jedan tipičan primer koji se desio današnjem Ministru unutrašnjih dela, jer je on u šestojanuarskoj vladi održao na snazi Zakon o zaštiti države, pa je imao prilike da po čl. 12 toga Zakona i sam ode u internaciju! Prema tome može se i ovaj zakon na čijem je donošenju on učestvovao i njegovim paragrafi primeniti i na njega, svakako kada ne bude Ministar unutrašnjih dela! (Odobravanje na levlci).

Gospodo narodni poslanici, mi koji imamo po svojoj profesiji posla sa administrativnim vlastima, mi znamo da administrativne vlasti obrazlažu svoja rešenja običnim blanketima tj. jedna štamparija, bila ona državna ili partisko režimska oštampa jedan vagon blanketeta, i sad kad se desi kakvo delo ili hoće neko i bez ikakvog dela da se kazni onda se samo ispuni takav jedan blanket. I sada vi dolazite u položaj žalbe i pravite žalbu na one razloge, koji su još pre počinjenja dela bili otštampani.

Ali još da bude ironija veća, sama rešenja žalbenih vlasti otštampana su takođe na tiskanicama, sa kojima se odbija jedna dokumentovana žalba, koja je u mnogo ili u najviše slučajeva umesna. Tako se dolazi do tog nonsansa, da je oštampano rešenje ranije za godinu i više dana na žalbu, koja se rećimo sada podnosi. Tako je kod poreskih vlasti, gde i ne prave uopšte tiskanice, nego imaju štambilju i to je sad rešenje reklamacionog odbora, kojim se daje samo jedna za sve slućajeve jednolika motivacija i to u zemlji, za koju Vlada kaže da je pravna zemlja i da ima pravnu sigurnost.

Kao što vidite, gospodo, tako isto će biti i kod naših policijskih organa, jer oni nisu toliko kvalifikovani i toliko samostalni, da bi mogli drukčije obrazlagati svoja rešenja i donositi presude kad im bude to od viših vlasti naredeno.

Dozvolite mi, gospodo, sada da učinim jednu digresiju na ova blanketarna rešenja. Imate toga i kod drugih vlasti i ustanova, ima toga i kod lekara. Kod jednog Okružnog ureda, gde su lekari bili vredni, oštampali su devet vrsta recepata za devet vrsta bolesti, koje se često dešavaju i koje su najčešće. I tih devet vrsta recepata bili su obešeni o eksere na jednoj vešalici, svaka bolest pod svojim brojem. U to vreme vladala je epidemija influence i bolest influenza imala je recept pod br. 9. Kako su pacijenti nailazili u tu ordinaciju, dežurni lekar bi obično uputio pacijenta, da skine recept sa br. 9. Kad je došao tako jedan pacijent oboleo od influence, i njega lekar uputi, da skine recept br. 9. Ali on kaže: „G. doktore, nema više recepata br. 9.” A lekar mu odgovori: „Svejedno, uzmi recepte br. 4 i 5, i to ti pravi 9.” (Smeh u dvorani).

Prema tome, isto tako će biti i blanketarno suđenje po policijskim vlastima, jer će kazati: glavno je da kao istaknuti pristalica opozicije ima da bude kažnjen, pa će se uzeti ma koji blanket, samo da mu se dodeli kazna, jer je svrha ovoga zakona ne kažnjavanje krivaca i krivica, nego onih lica koja

će imati da snose sav onaj strah, sav onaj teret, koji će režim sa ovakvim sudovanjem na narod da svali. (Odobranje na levlci).

Mi vidimo kako banske uprave rade i rešavaju predmete. Mogu da kažem to tačno, jer sam takvih rešenja imao mnogo u rukama, naročito kako Dunavska banovina rešava. U rešenjima se samo kaže „žalba se kao neumesna odbacuje, a ožalbeno se rešenje kao zakonito osnažuje”. To vam je i dispozitiv, to su vam i razlozi koji treba da su odgovor na iznete razloge u žalbi, dok kod redovnih sudova imate svako rešenje motivisano i obrazloženo zašto se takva presuda donosi i zašto je žalba umesna ili neumesna. Mogu da vam kažem, da su skoro uvek u Dunavskoj banovini, a verovatno i u čitavoj Jugoslaviji odbijene uvek one žalbe, koje su podnete od strane opozicionara, a uvažene su samo žalbe režimlja. (Odobranje na levlci).

Zakonski predlog o istupima daje vrlo veliku vlast policijskim organima, a ti policijski organi nisu sposobni da mogu primenjivati pravilno, pravično i pravno Zakon o istupima, niti da mogu vršiti policisko kazneno sudovanje. Da bih vam mogao da ilustrujem naše policiske organe, ja ću biti slobodan pa ću vam izneti nekoliko primera, slučajeva, kojih sam se setio u roku od svega pola sata. Da sam imao više vremena mogao bih se setiti još na deset puta toliko primera, koji su mi samo iz moje prakse poznati. Ja ću u prvom redu početi sa sreskim načelnikom iz moga izbornog sreza. Sreski načelnik, koji se zove Rup Aleksandar, srpsko-pravoslavne vere, uzeo je za slavu Svetoga Savu. On je pronašao da je to zakonito vršenje vlasti kad on kao komesar zbora drži govore na političkim zborovima, kad na političkim zborovima govore opštinski beležnici, i da im još i odobrava. Ja ću sad izneti jednu presudu Sreskog suda u Petrovgradu, koju ću posle dati g. Ministru unutrašnjih poslova da je pročita, sa molbom da mi je vrati, jer mi je potrebna. To je originalan otpravak sudski, iz koga ćete čuti kakve izraze upotrebljava opštinski beležnik na zboru protivu mene kao narodnog poslanika, a u prisustvu sreskog načelnika. Molim G. Pretsednika Skupštine da mi ne daje opomene da upotrebljavam neparlamentarne izraze, jer ti neparlamentarni izrazi su fiksirani u ovoj presudi. To su reči koje su i sramne, ali pošto su iste donete na osnovu Krivičnog zakona, a Krivični zakon je delo Parlamenta, onda znači da je parlamentaran svaki izraz koji proizilazi iz Krivičnog zakona. Sem toga ova je presuda doneta u Ime Njegovog Veličanstva Kralja, i prema tome kad se može i mora u Ime Njegovog Veličanstva Kralja da navede ono što je bilo, može se i u Narodnoj skupštini navesti. Ja znam da će me Gospodin Pretsednik upozoriti, jer sam ga pismom izvestio o vrsti uvredljivih izraza i umolio da me uzme u zaštitu, ali mu to nije uspelo, te je prema tome Gospodin Pretsednik upoznat sa sadržinomi, i pronaći će da su to neparlamentarni izrazi.

Pretsednik Stevan Ćirić: Gospodine poslanice, ne slažem se sa Vašim mišljenjem da možete citirati reči, koje škode dostojanstvu Narodne skupštine, a moje je da čuvam dostojanstvo Narodne skupštine. Dosta je da navedete da u govoru ima ružnih i sramnih reči, ali u samoj Skupštini da citirate te reči, po Zakonu o poslovnom redu nije dopušteno.

Dr. Vojislav Došen (nastavlja): Gospodo narodni poslanici, meni je mило što g. Pretsednik Narodne skupštine štiti ugled Narodne skupštine od ovakvih izraza, ali bi mi bilo milije, kad bi g. Ministar unu-

trašnjih poslova g. Korošec štiti nas narodne poslanike, da njegovi organi ne upotrebljavaju takve izraze. (Odobranje na levlci). Ali ja ću probati, kako da kažem, da izade onako na fino. (Čita):

„U Ime Njegovog Veličanstva Kralja! Roknić Velizar, opštinski beležnik iz Aleksandrova, kriv je:

Što je pred Orelj Dušanom, opsovao mater oštećenom D-ru Vojislavu Došenu.”

Dakle, opsovao mi je mater, kad je došla stranka Orelj Dušan u njegovu kancelariju, i uputio je istog da mi isporuči ovaj zvanični akt izrađen u opštinskoj kancelariji, dakle u resoru Ministarstva unutrašnjih poslova.

Ovaj Orelj je došao da pravi jednu žalbu. To se vidi iz njegovog iskaza koji je takođe u presudi citiran, a kazao mu je opštinski beležnik: „Najpre kaži gde si glasao”. Pa kada je ispalo da nije glasao za JRZ., onda ga je poslao da mu ja pravim žalbu i svakako privezao mi je po zvaničnoj dužnosti i onu psovku.

Onda, — „što je 25 februara ove godine u istoj kancelariji pred Popovićem Perom, Popovićem Vojom, Delićem Đordem i Kukobat Lukom — dakle javno — rekao za oštećenog, — za mene —, da nije narodni poslanik već svetska — jedan izraz koji znači javna ženturina, kako se srpski kaže, lopuža i vucibatina i onda opet u superlativu taj izraz za javnu ženturinu i onda opet mater, dete u kollevci itd., — čime je počinio prestup opet u zvaničnoj kancelariji.”

Ovo je dostavio sve Pretsednik Narodne skupštine Ministru unutrašnjih poslova, ali ovaj beležnik je odličan član J.R.Z. pa mu je to program i kvalifikacija da bude opštinski beležnik.

Treće, „što je u prvoj polovini meseca februara o. g. u Srpskoj Crnji, — to nije u njegovom zvanju — po zborovima pred više ljudi, dakle na javnom mestu, rekao za oštećenoga dr. Vojislava Došena da je lažovčina, pljačkaš i funjara, čime je počinio prestup protiv časti.”

Četvrto, „što je 5 marta o. g. u Crnji u birtu pred više ljudi na zboru, dakle javno, za dr. Došena Vojislava rekao da je lažov, nitkov, vucibatina i bunтовnik, čime je počinio prestup protiv časti.”

Peto, „što je 7 marta ove godine u Crnji u radnoj sobi biračkog odbora za opštinske izbore — tamo su bili ponovni opštinski izbori — kazao za oštećenog da je šuft — iako ja tamo nisam prisustvovao.” Onda mi je opet opsovao još jedanput mater i onda još jedanput za jednu žalbu, koju sam ja pravio, kada mu je kazala stranka da sam ja tu žalbu pravio rečeno mu je: »reci mu ko je pravio žalbu da je magarac.« Ovo je organ Ministra unutrašnjih dela i ja se, gospodo, ne stidim što je za mene kazao sve citirano ovaj beležnik, nego ja mislim, da se za to treba stideti ovaj režim, koji drži ovakve beležnike koji se ne bi mogli nazivati samoupravnim odnosno javnim službenicima u našoj Kraljevini Jugoslaviji (Odobranje na levlci. — Jedan glas: Od kada je beležnik?) On je beležnik od vremena Svetislava Rajića a i o njemu ću govoriti.

Kada je on dobio od Sreskog suda 2 meseca zatvora radi tih uvreda i kleveta i oko 3.000 ili preko 3.000 dinara kazne i troškova, onda je otišla deputacija šefu J.R.Z. g. Stankoviću, Ministru poljoprivrede, da pozove na odgovornost valjda tu pravdu kako se sme ovaj osuditi kada je on napadao opozicionog poslanika.

I sada, gospodo, da bi kazao još nešto dalje, ovaj beležnik ima sem kvalifikacija koje se mene lično tiču i kvalifikaciju iz § 397, alineje druge Kri- vičnog zakonika.

To se onako kaže običnim jezikom, da bi me i »Devetka« razumeo: falsifikovao je isprave.

I ovo je delo kažnjivo, gospodo narodni poslanici, do 10 godina robije. (Jedan glas: A on je beležnik!) Da, on je beležnik a i njegov podbeležnik osuđen je 25 februara 1937 pravomoćno na 4 me- seca zatvora zbog utaje pa ipak još tamo sedi na svome mestu i neće verovatno ni izdržati kaznu, jer će mu Ministar pravde odložiti to izdržavanje kazne iz važnih porodičnih razloga kao što je kod Dr. Lu- dajića Miloša učinio. Ovaj beležnik je odgovarao i za falsifikate zato što je kažnjavao seljake koji su za Božić poručili vino i pod izgovorom da nisu pla- tilo trošarinu, iako su seljaci svake trošarine oslobo- deni. On ih je kaznio, makar da su poručili svega po nekoliko litara vina, svakoga sa 5.000 dinara i uveo netačne činjenice u svoje presude. Međutim, ove su presude poništene. Žalbe nije Jereza pravila nego ja, ja sam tužio beležnika zbog falsifikata i to je utvr- đeno, da je lažne činjenice uveo u presude na osnovu kojih je onda utvrdio kaznu.

Ima još jedan slučaj jednoga svedoka čije sam ime pročitao i koji je imao nesreću da mu se raz- boli žena od ženske bolesti i lekar je upućuje u spe- cijalnu bolnicu zagrebačku na specijalnu lekarsku negu. Pošto se seljak hoće da koristi privilegijom siromašnog čoveka, on zatraži uverenje o porezi — to je inače invalid, dobrovoljac, borac, falu mu levo oko i leva noga — i sad taj beležnik i predsednik opštine Stevan Zvekić koji stoji pravomoćno pod op- tužbom radi lažnog svedočenja (Glasovi sa levice: zar i predsednik pod optužbom?) svi su takvi, nema boljeg čoveka kod Jereze — sad taj piše njemu u zvanično uverenje da plaća neposredne poreze kao do- brovoljac na dobrovoljačku parcelu 1701 dinar, iako on plaća nešto manje od 600 dinara. To mu je napi- satio samo zato, da ne bi mogla biti primljena u bol- nicu njegova žena i da ne bi imao privilegije koje su mu pripadale kao siromašnom čoveku.

Sad ja vas pitam, gospodo narodni poslanici, da li je moguće, da će ovakav činovnik, ovakav zva- ničnik biti u stanju da pravično primenjuje ovaj za- kon o istupima koji ova Vlada predlaže kad je evo ovde dokazano da sme da radi šta hoće i da mu niko ništa ne može. (Odobranje na levici).

Ja sam održao u toku meseca juna 22 zбора, t.j. u svima selima svoga sreza. Zborovi su bili odlični, narodno raspoloženje vrlo dobro. Kad je spominjana vlada, narod je vikao: »Dole«, da ne bih ja morao vikati, jer se to ne sme. Jedino je opštinski beležnik u Česteregu, koji je bio komesar zбора, meni u reč upadao. Inače niko drugi. Nije mi bilo dozvoljeno da govorim o Konkordatu i da kritikujem Vladu. Sad mi je bilo nezgodno, šta da radim? I kad mi je taj beležnik već stavio do znanja da imam da govorim pohvalno o Vladi, ja sam ga poslušao i tako sam i govorio i rekao, da nije bilo Vlade g. Stojadinovića u Česteregu ne bi bio lane prosečan primos 10 metara nego 3 metra žita po jednom jutru, da nije bilo Vlade g. Stojadinovića ne bi padale ni poljo- privredi kiše, da nije bilo Vlade g. Stojadinovića, ne bi u avgustu pr. g. bile onako niske cene žitu — a popele se u oktobru i novembru od 100 dinara na 180 — ne bi se popravile ni u inostranstvu cene

žitarica da nije bilo g. Stojadinovića i uopšte da nije bilo g. Stojadinovića propao bi svet. Ali pošto je g. Stojadinović uspeo da popravi cene žitarica ne u avgustu kad je narod žito prodavao, nego pošto je narod već prodao, dakle tek u oktobru mesecu, to je on pokazao svoju veliku stručnost, prvo, zato, što su poreski organi u avgustu naplaćivajući porez narod na prodaju žita naterali, i drugo, zato, što je tek tada, kada je žito iz ruku naroda već izišlo, po- kazao svoju veliku sposobnost za skakanje cena, koje su tako visoko skočile.

Isto tako kao što se po paritetu američkom naše žito treba već sada da prodaje po ceni od 180 di- nara, ono se danas plaća svega sa 150. Ja tvrdim da će ono biti još jevtinije dok ne ode iz ruku se- ljaka i da će se posle toga cena popraviti.

A sad, da vidimo da li je gospodin dr. Sto- jadinović dobio priznanje zbog te svoje sposo- bnosti oko rešavanja problema unovčenja naših žitarica. Zaista, dobio je, jer je izabran za po- časnog pretседnika Beogradske Berze. Ko je birao dr. Stojadinovića za počasnog pretседnika Beo- gradske Berze? Birali su ga članovi Berze, dakle oni su ga birali, koji su putem berze obarali cene žitu uz pomoć svih svojih funkcionera i redovnih i po- časnih i oni su njega izabrali za počasnog pretсед- nika, i dali mu tu počast zato što je vodio takvu po- litiku, da narod jevtino proda, a oni posle da na vi- sokom paritetu zarade velike pare na tome žitu. To je rad ove Vlade. Ja sam, gospodo narodni posla- nici, kad sam čuo šta se traži od mene, počeo da hvalim režim i opštinski beležnik bio je zadovoljan kad sam na zboru rekao da je dr. Stojadinović bio odlikovan od strane članova Berze jer je počastvo- van izborom za počasnog pretседnika, pa kad gospo- do, taj beležnik ne razume što sam kazao u pogledu ovog hvalisanja, kako će razumeti da primenjuje ovaj Zakon o istupima. (Smeh na levici).

Gospodo, dozvolite mi da vam iznesem jedan ža- lostan slučaj koji se baš juče odigrao. Ja sam skok- nuo do kuće i juče mi je došao u kancelariju jedan dobrovoljac iz Aleksandrova, po imenu Končar Ni- kola. Ovaj Končar Nikola dobrovoljac sa Solunskog fronta, kad je došao kod mene počeo je da plače kao dete i kazao mi: Ja teram natovarena kola sa detelinom koju sam pokosio sa svoje njive, a Čeda Živanov, narednik opštinske policije, bivši osuđenik, koji je osuđivan više puta za telesne povrede koje je naneo mirnim građanima vršeci svoju »policijsku du- žnost«, zaustavio me je sa kolima i rekao mi, da je detelina ukradena i da ta detelina nije moja i odveo mi kola i konje u opštinu. Ovaj Končar molio je u Opštini da mu odmah puste kola i konje, ali Živanov to nije dozvolio samo zbog toga, što je ovaj Končar Nikola opozicionar, a taj Živanov Čeda narednik poli- cije je pristalica g. Ministra Stankovića, jer je Alek- sandrovo dve ulice krstilo sa imenom Ministra Stan- kovića, koga su uzeli i za počasnog građanina, te mu konje i kola zadržao, i ako je ovaj kazao, da će sve- doci dokazati da je ta detelina njegova i da su istu kosili kod njega. Kad nije ništa pomoglo, on je oti- šao kod žandarma, koji kad su ispitali stvar, naredili su Opštini da mu kola i konje dadu, i sad šta se de- šava? Dešava se to, da ovaj Čeda Živanov kaže: ne dam kola i konje pa makar žandarmerija pronašla da nema nikakva dela. Ja sam tvoj Bog. Ja sam ti batina! Ovaj čovek ima još žita koje ne može da kosi jer nema kola i konje, a ne može ni da ih uzajmi ni od komšije, jer su i njihovi konji zaposleni i angažo-

vani oko žetve, tako da će to žito da propadne, a on kaže da će da ih ubije sve kao kere. Ja sam ga molio neka suspenduje svoju odluku do danas, jer ću zamoliti g. Ministra unutrašnjih poslova neka odmah depešom naredi da se odmah puste konji iz policijskog zatvora jer je i ovaj policajac zatvorio konje u mesto ljudi, jer ako je neko osumnjičen za krađu, to može biti samo ljudsko biće a ne konj.

A mi vidimo da ima i takvih organa koji radi nametnute sumnje krađe takode hapse i konje (Jedan glas sa desnice: To je vic!) Nije vic nego istina, sada ćete vi dobiti još malo istine!

Kad sam bio zakazao one spomenute zborove, za dva mesta dobijem depešu od sreskog načelnika u kojoj mi se ne dozvoljava zbor u dva mesta i to u Jaši Tomić i Vojvodi Stepi, jer se u tim mestima vrši regrutacija (*Todor Tonić*: Nemaš naroda za oba zbora! Ne možeš valjda držati toliko zborova!) Imam uvek naroda, držim ja 5 zborova na dan, i sad ja odem u Vojni okrug da upitam da li je vojska tražila da se zborovi zabrane. Na Vojnom okrugu su mi rekli da kako je onaj smeo da sa vojničkom stvari motiviše zabranu držanja političkih zborova. Tada se je sreski načelnik trgao jer postoje 23 krivične prijave protiv njega i dozvolio je održanje i tih dvaju zborova.

Aleksandar Vukobrat to je Bosanac a sada iz Aleksandrova, koji je imao u Bosni svoju kuću i siromaštvo. Čerka mu je uдова poginulog dobrovoljca pa je dobila dobrovoljačku zemlju i nastanila se u Aleksandrovu a njen otac prodao siromaštvo i za te pare podigao kuću i celo gospodarstvo svoje ćerke. Živi 17 godina u tom mestu pa je prema tome slučajno i po § 17 Zakona o opštinama dobio automatskim putem zavičajnost. U Bosni je izgubio i ispisao se iz zavičajnosti a po Ustavu mora imati opštinu u kojoj je zavičajan, a to mu je opština u kojoj je stekao automatski zavičajnost na osnovu § 17 Zakona o opštinama: I šta mu se dešava? Dešava se odjedanput da mu beležnik i pretsednik opštine, — jedan je osuđen a drugi će biti osuđen, jer je pravomoćno pod optužbom — donasaju rešenje i otkazuju gostoprinstvo i pozivaju načelstvo sreza da ga proteraju iz opštine zato jer je taj Bosanac nemiran duh pošto je odličan opozicioni agitator.

U Ruskom selu podnačelnik jašatomičkog sreza kažnjava oca jedanaestogodišnjeg deteta, jer je dete skinulo u igri jednu plombu sa železničkog vagona, a pošto je dete maloletno, to se otac deteta kažnjava, iako se zna, kad je Ministar pravnik, a ja kažem i kad je Ministar i sveštenik, da ima samo i jedino individualne odgovornosti, jer ne može otac odgovarati za sina ili sin za oca. Još se građansko-pravna solidarna odgovornost može nekako natezati, a krivična odgovornost ne može biti nikako drukčija sem isključivo individualna. Ali, ti organi Ministra unutrašnjih dela koji treba da sude sada po Istupnom zakonu, ti organi kažnjavaju oca sa motivacijom, da sin nema dovoljno godina za kaznu (Odobranje na levici). Inače, ovaj Istupni zakon povećaće još zaradu sreskim načelnicima. U mom srezu sreski načelnik praktikuje ovako: Izda naredbu neka se svi prijave koji nemaju tablu na biciklu, koji nemaju tablu na kolima, neka se prijave oni koji voze bez lampe, kola i bicikle. Sada dode sto prijava iz jednoga sela. Ali sada dode drugi akt u kom se kaže neka svaki prijavljeni plati po banku, da izade sreski načelnik da sudi. Dakle, njih 100 po banku, to je 1000 dinara. Sreski načelnik izade, postroji sve u jednu vrstu kao u vojsci, i kaže: Nemojte više tako raditi, i 1000 dinara strpa u džep. To

su policiska sudovanja koja se dešavaju u resoru Ministra unutrašnjih dela i pod ovom Vladom.

Imam drugi tipičan slučaj. Isto se to dešava i sa grobnicama, sa pregledom grobnica kad neko umre, i makar da nema mesta pregledu po vlastima sa strane nego jedino po mesnim vlastima, opet kad umre kakav švaba, to za pokoj njegove duše, sreski načelnik pridigne 1.000 dinara, kao što je bio nedavno slučaj u Nemačkoj Crnji. Tihomir Dimitrijević, sreski načelnik u Kovačici — doduše, on je doktor, ali sa Pečujskim doktoratom, jedni mu ga i ne priznaju — to je doktor, koji je položio doktorat dok je voz stajao u Pečuju. On je bio šef policije u Petrovgradu. Kad je jedan industrijalac sproveo ventilaciju kroz prozor na ulicu i tu napravio odvodnu cev, koja je ličila na cev od furune, pošto taj industrijalac nije bio u čefu toga gospodina Prestojnika policije, taj vam je došao i lepo njega kazni i kaže ovako: kažnjavam ga zato, što je izvukao cev na ulicu, koja liči na odžak, pa je time počinio istup, koji se kosi analogno sa § 6 Građevinskog statuta grada Petrovgrada. I sada, šta kaže taj § 6? Taj § 6 govori o požarnoj sigurnosti, a ne dozvoljava da se cevi izvlače na ulicu, da vatra ne bi izlazila na ulicu. To znači isto to, kao kad bi se neko od nas obukao na masken-bal u vatrenu masku i metnuo papirni odžak na glavu, ili nešto što liči na taj odžak, i on bi nas po § 6 zatvorio, jer je to nešto što liči na odžak. Međutim, na pivari Dunderskog bilo je pravih odžaka izvedenih na kej Begeja, dakle na ulicu. Ali se zna, da se naš pretsednik policije uvek vozi na kolima i podvoznim sredstvima pivare, tamo ima piva i svačega. Ja sam podneo prijavu i kazao: kad ste tražili analogne odžake pravim odžacima, evo vam dva prava odžaka na pivari Dunderskog. Pa pošto se mnogo vozi na kolima pivare, to je bio zauzet, te je zaboravio da progoni pivaru Dunderskog. To je, gospodo, ta ravnopravnost, koja će biti promenljiva pod ovim režimom i Istupnim zakonom, jer je to lice koje će vršiti sudovanje ostalo isto. To je lice, koje je nagradio Svetislav Rajić, i koje je on doveo iz Banjaluke, jer je bilo premešteno zbog odžaka, a ja mislim zbog nesposobnosti, jer § 1 Krivičnog zakona kaže da se ne može analogijom utvrditi postojanje krivičnog dela, pa sam ja kazao u disciplinskoj tužbi da ovaj ne zna ni § 1 Krivičnog zakona, a kamo li će tek znati ceo zakon?

Sada ću vam, gospodo, navesti drugi slučaj, opet sa pretsednikom policije Miodragovićem. Taj je bio u Vršcu. (*Dr. Aleksandar Butorka*: Fina tical!) Kolega Butorka kaže: fina tica, ali je finija ptica bio u Petrovgradu, a sada je na granici komesar pogranične policije. Taj je mene saslušavao kao svedoka. Bio je optužen dr. Žarko Jakšić, advokat iz Petrovgrada, da je širio sadržinu žalbe, koju je uložio protiv toga što je bio interniran i kaže da je obrazloženjem naneo štete poretku, pa se to smatralo nekom nedozvoljenom propagandom. Doktor Jakšić pozvao se na mene kao svedoka da mi je dao žalbu da pročitam kao pravnik, i da mu dam svoje mišljenje. Ja kao svedok kod Miodragovića kazao sam tačno: dao mi je dr. Jakšić žalbu da pročitam kao kolega i pravnik, da mu dam i svoje mišljenje u pogledu sastava te žalbe, a da mi nije dao istu u svrhu širenja nedozvoljene propagande.

Primećujem, da je presuda, koja je spomenutom žalbom napadnuta bila, pod poverljivim brojem doneta, kojom je optuženi kažnjen mesec dana zatvora i na internaciju. Kategorički podvlačim, da mi je samo kao pravniku data žalba da pročitam a u za-

pisniku nije tako uvedeno, jer je uvedeno da mi je Jakšić dao žalbu na čitanje u nameri propagande. Ja sam na to primetio, da ja to nisam kazao i kad sam ja takav odgovor dao, onda je diktirao u zapisnik: piši, svedok uskraćuje potpis. Na to sam ja odgovorio da ću ja otići javnom beležniku, da ću tamo dati svoj iskaz i onda ću taj iskaz poslati i tek onda je islednik pristao da uvede moju reč u zapisnik onako kako sam ja kazao. Ovaj isti Miodragović bio je zbog lažne optužbe kažnjen sa šest meseci zatvora. (Glasovi sa leve: Pa zar i taj kažnjen! Ima li ih koji nisu kažnjeni!) Gotovo ni nema.

Što se tiče raspoloženja policijskih organa koja se odnose na tuču i na mrcvarenje našega naroda pozvaću se na presudu Petrovgradskog okružnog kao krivičnog suda koja je doneta u stvari nabedenih komunista iz Srpskog Elemira. Bilo je optuženo 26 lica i svih 26 je oslobođeno i pušteno bez ikakve kazne. Međutim kod žandarma i sreskog načelstva svi su oni priznali da su bili komunisti i da su hteli da ruše državu. Onaj jedan nadničar koji je nepismen on je hteo da bude ministar prosvete u novoj vladi, a onaj koji je malo pokušavao da kalaúzom otvori kasu, hteo je da bude ministar finansija, jer se, kažu, bavio sličnim resorom. I oni su sada svi oslobođeni. Kao što se vidi iz motivacije presude kojom su oni oslobođeni, od njih je iznuđeno priznanje tučom i zlostavljanjem. I oni su pod tom tučom i zlostavljanjem bili prinuđeni da dadu to svoje priznanje. Šta više kod trojice njih i to kod Jankov Paje, Purkov Bože i Mijatov Bogoljuba, optuženih u ovom procesu, posle šest meseci koje su proveli u zatvoru konstatovane su ozlede od tuče, imali su povrede iznad košćica na nogama i bili su pod režimom Ministra Korošca ovako užasno tučeni: vezane su im ruke na leđa, a noge podignute gore pa preko njih metnuto ozgo jedno čebe i tako su bili tučeni jer kažu, to je tehnika batinanja od koje ne ostaju povrede, ali, kao što vidite, te su povrede konstatovane i posle još toliko vremena. I gospodo, ova presuda je važna još i po tome, što su 19 njih pušteni još pre nego što su došli kod suda na glavni pretres.

Ta presuda je fotografija današnjeg režima i, hvala Bogu, da se niko od ispravnih građana nije zbunio, pa otišao u režimske redove, jer bi bilo sramota da neko po režimu progonjen sedi 6 meseci u zatvoru i da bude oglašen za nevina i pušten svojoj kući kao potpun bogalj, stoga što je u zatvoru isprebijan.

Poslednji islednik u tom procesu pred policijskim vlastima bio je neki Malović. To je neki čovek svega sa dva razreda gimnazije, stručnjak i vrlo kulturni čovek! Taj Malović našao je kod nekoga maturanata neke naučne knjige koje je izdala Savremena biblioteka u Zagrebu. On je na jednoj od tih knjiga video natpis Kominternu, i odmah je pomislio da je to komunistička knjiga. Taj maturant, koji se zove Joca Petrov, odmah je uhapšen a po tome odmah je isključen i iz gimnazije te nije ni mogao izići na maturu, dok su međutim njegovi drugovi već maturirali. Ja sam bio branilac u tome procesu pred sudom pa sam tom prilikom upitao ovoga g. Malovića da li je on pročitao ovu knjigu, na šta mi je on odgovorio da je nije čitao. Pa otkud onda znate da je to knjiga komunističkog sadržaja, pitao sam ga ja: Na to mi je on odgovorio da se to vidi i iz samoga naslova knjige, a ko je komunist, rekao je on, to mi kaže član 1 Zakona o zaštiti države. Ja sam uveren da je g. Malović i pročitao ovu knjigu,

koja je antikomunistička da je ne bi razumeo, jer čovek sa dva razreda gimnazije ne može da razume ovakve naučne knjige. Nije ovde g. Ministar prosvete, a da je ovde, ja bih ga ovom prilikom zamolio, pošto je ovaj maturant oslobođen kao nevin, da mu se dopusti da i on o jesenjem roku može polagati maturu.

Pretsednik Stevan Ćirić: Gospodine govorniče, još pet minuta pa Vam ističe vreme govora.

Dr. Vojislav Došen (nastavlja): Ja govorim u ime grupe.

Prikažaću ovde sada još jedan slučaj. Dr. Parvanj, biv. državni tužilac u Petrovgradu, čovek je koji ne polaže mnogo na svoj eksterijer: on se oblači tako da čovek, sudeći po odelu, nikad ne bi kazao za nj da je državni tužilac. U Petrovgradu ubijen je čuvar kase neke firme Temer, i žandarmerija je tragala da pronade krivca, pa naiđe na ovoga čoveka, na dr. Parvanja. Taj dr. Parvanj je vrlo štedljiv čovek. On je bio išao peške iz Perleza do Petrovgrada, i kad je bio u Titelu, on je kupio tamo jedne čakšire, koje je nosio pod rukom. Da mu je lakše ići, on je skinuo i cipele i išao je bos. Kad je bio u Titelu pred Begejom on je, da se malo odmori, pustio noge u vodu. U tom momentu naiđe žandarmerija i upita ga ko je on. Kad je on izjavio da se zove dr. Parvanj i da je biv. državni tužilac, žandarmerija je zatražila od njega legitimaciju. On tu legitimaciju nije mogao da pokaže jer je nije poneo, i njega žandarmerija sprovede u Perlez i tamo, u Perlezu, taj dr. Parvanj, čujte to dobro, priznao je kod policijske vlasti da je ubio TemeREVog čuvara. Da je tako zapisano u njegovom saslušanju, evo imam i dokaza i to baš od poslanika g. Kašanina koji je u to vreme bio sa službom u Petrovgradu. Ovo nije bilo sada, nego još pre 5—6 godina i eto ta ista žandarmerija koja je to sa ovim čovekom radila, ona je sada vodila isledenje i protivu ovih, tako zvanih, komunista.

Ceo ovaj režim nasilja i protivzakonja u Vojvodini održava Svetislav Rajić, vršilac dužnosti bana. On uopšte proganja sve ispravne i nacionalne ljude. On radi sve što može samo da opravda ono što se od njega traži, t.j. da dokaže kako je narod u Vojvodini za JRZ, i to ne zato što mu je JRZ mila, nego što želi da preko nje postane ban.

Ništa drugo njemu ne treba ni njemu ni drugima, kao ni onome Ludajiću, ne treba Jereza Milana Stojadinovića, njemu je trebalo samo odgoditi kaznu i ništa više. Mi vidimo sva nasilja i čuli smo za slučaj opet iz moga sreza da se je opštinski beležnik Mika Vidaković, dobrovoljac i borac i bivši narodni poslanik, ubio zato, jer mu je Svetislav Rajić oduzeo hleb. Skočio je sa drugoga sprata banske palate, i ostao na mestu mrtav. Drugi dobrovoljac i borac sa najvišim odlikovanjima, koji je u Austro-ugarskoj monarhiji osuđivan na smrt, koji je bio rezervni oficir i aktivni oficir i kao takav imao više kvalifikacija nego onaj Malović sa dva razreda gimnazije, pa i pored toga nije izgubio mesto već je kao činovnik sreskog načelstva vodio isledenje o komunizmu. Ne mogu da branim pucanje na vršioća dužnosti bana, ali mogu da razumem da se jednome čoveku smrkne pred očima kad dobro zna da ga otpušta iz službe čovek koji je bio u poverljivoj službi mađarske obaveštajne službe u vremenu rata, kad je on zbog nacionalnog rada osuđivan od Austro-ugar-

ske monarhije na smrt, i sada taj Rajić njemu odzima hleb u Jugoslaviji. (Protesti na levlci).

Ko ima karaktera, a ako ima revolver u rukama, ne znam da li bi mogao odoleti a da ne opali. (Dr. Mirko Kosić: To je najveća nacionalna provokacija svega što je nacionalno, što se mađarski činovnik nalazi na položaju bana!).

Gospodo narodni poslanici, iz velike blagodarosti što je ostao na životu Rajić dešavaju se takvi događaji koji su vrlo nezgodni, jer g. Rajić nije nikakva velika ličnost, on je samo vršioc dužnosti Bana. Sprema se da mu se, u slavu Boga što je on ozdravio, podigne hram. Njegova Svetost Patrijarh Varnava je još teže bolestan, pa iako je on mnogo veća ličnost, niko od Jereze nije rešio da mu podiže hram. (Pljeskanje na levlci). A zašto je on bolestan možda ćete vi sa desnice znati bolje nego ja. (Glas sa desnice: Pa kaži ti!)

Gospodo narodni poslanici, g. Rajić će biti nagrađen, on sad treba da postane ban, jer je stradao za partiju, jer je primio dva metka u sebe. Ali ja nisam tako rđav da ništa ne verujem i ništa ne priznajem g. dr. Milanu Stojadinoviću. Bilo je vremena kad je g. Stojadinović imao pravo, a to je bilo 1928 godine. Tada je g. dr. Milan Stojadinović podneo interpelaciju protiv postavljanja Svetislava Rajića za župana Beogradske županije, tvrdeći da nema dovoljno nacionalnih kvalifikacija da bude župan beogradske oblasti (Pljeskanje na levlci). Pa kad nije imao nacionalnih kvalifikacija za župana, još manje ih može imati za još veći položaj a to je za bana. Sada ćemo videti, gospodo, da li će g. dr. Milan Stojadinović žrtvovati taj veliki nacionalni osećaj iz 1928 godine i postaviti Rajića za bana za interese Jereze, ili za interese Svetozara Stankovića, ili će g. Stojadinović ostati konzekventan pa kazati: onaj koji je bio za vreme Mađara u poverljivoj službi mađarskog ratnog Honvedskog Ministarstva, taj ne može biti u nacionalnoj Vojvodini ban dunavske banovine.

Gospodo narodni poslanici, pošto sam bio opomenut da mi vreme prolazi to ću skratiti. Ja sam poneo sobom nekoliko dokumenata, jer su mi prošloga puta iz ovoga pravca (pokazuje prema desnici), ne vidim sada toga gospodina —, upali u reč: Nije istina, kad sam govoreći o interpelaciji g. Ministru pravde kazao da je opština Aleksandrovo putem advokata tražila i od sreskog suda u Petrogradu dobila ovršna rešenja protiv poreskih obveznika radi naplate opštinskog prireza.

Onda sam dobio upadice sa strane Jereze da to nije istina. Ja sam kazao: Ako to nije istina, neka gospodin Pretsednik Narodne skupštine smatra da sam onda podneo ostavku na svoj poslaničik mandat, a ako je istina, neka upadač podnese ostavku na mandat. Ne znam da li bi to bila velika šteta, jer mi nismo imali prilike da čujemo sa ove govornice toga gospodina upadača, da znamo kakvu politiku zastupa, šta on zna i šta vredi. Ali, pošto nismo imali prilike, onda, možda, ne bi bila šteta ne samo za Narodnu skupštinu nego i za ceo naš narod kada bi on onoj našoj pogodbi o ostavkama udovoljio.

Ja ću predati po jedan primerak g. Ministru unutrašnjih poslova od ovih akata, da vidi šta njegovi organi rade. (Pokazuje akta). Pored toga predaću po jedan primerak i g. Pretsedniku Narodne skupštine po završetku ovog svog govora. Ali, gospodo, ipak je istina ono što sam ja govorio. Ali sada sa des-

nice nema upadica kada sam ja doneo ovaj papir. (Žagor i prigovori na desnici i usklci: Kako da nema upadica? Čitaj, da znamo šta je!) Ovo su rešenja o sudskom određivanju egzekucija za naplatu opštinskog prireza, a da sam došao bez ovih papira, onda bi Jerezovci, svi kliknuli po običaju: Nije istina, a kad nešto Ministar kaže a oni svi kao pojac u crkvi: Amin! (Prigovori i protesti na desnici).

Ja, gospodo narodni poslanici, na kraju svoga govora želim da kažem da nije tačno da se samo spremate da razrešite opozicione opštinske uprave, nego se te opštinske uprave već i razrešavaju od svoje dužnosti, jer, kaže se, ne rukovode dobro poslovima u korist opštine.

Svetislav Rajić, isti taj Rajić, ili taj nesretni Rajić on proglašava izvršnima i takve odluke bez obzira na žalbu, i ako to izričito § 129 Zakona o opštinama zabranjuje. Pa ja zato kažem da je to najveći i najstrašnji skandal da se uopšte sme doneti u jednoj državi, koja se hoće i polupristojnom da nazove, rešenje kojim se na najbrutalniji način gaze zemaljski zakoni.

Pošto je ovaj zakonski predlog oružje režima za progon opozicije, to izjavljujem da ću, po želji mojih birača, ili, tačnije, celog naroda iz moga sreza i po mojoj savesti glasati protiv ovog zakonskog predloga. (Govornik zatim prilazi Ministru unutrašnjih poslova g. dr. Antonu Korošcu i Pretsedniku Narodne skupštine g. Stevanu Ćiriću i predaje im izvesna akta. — Živo odobravanje na levlci).

Pretsednik Stevan Ćirić: Reč ima narodni poslanik g. Mihailo Lukarević.

Mihailo Lukarević: Gospodo narodni poslanici, po saslušanju Pretsednika odbora za zakon o istupima, koji je u Odboru proučen od stručnih ljudi, što smo mi sve ovde čuli, ja ne bih imao nešta da kažem. Ja verujem da je taj zakon ureden onako kako to zahteva interes i države i naroda.

Ja verujem da u našoj zemlji ima ljudi koji će defakto zakone izvršivati onako kako je interes zemlje i samog naroda. Gospodo narodni poslanici, g. Došen je sebi dao pravo da ulazi u svako pitanje i da sve zna. Ja sam shvatio i mislim da je hteo, kao dobar advokat da pakuje stvari... (Žagor i protesti na levlci).

Pretsednik Stevan Ćirić: Gospodine poslanice, opominjem Vas na red zbog neparlamentarnog izraza »pakuje« i vredanja advokatskog staleža.

Mihailo Lukarević (nastavlja): Za dokaz jednog citata poslužio se neistinom. Kao za dokaz da je upotrebio jedan citat u njegovim navodima, da se je poslužio neistinom, on je kazao u svome citatu, pored ostaloga, da bi umanjio važnost dr. Milana Stojadinovića, kako je beogradska trgovačka čaršija, naša Beogradska berza išla namerno za tim da obara cene žita. (Protesti na desnici). Sramota je ovako nešto tvrditi, jer beogradska čaršija to nije nikada radila, ona je uvek bila nacionalna i na visini svoga položaja. (Pljeskanje kod većine). Beogradska berza uvek se je rukovodila time da pomogne narodu. Ali, gospodo, da bi svoje političke stvari mogao da koloriše, g. Došen ih iznosi onako kako bi se mogao prestaviti bilo pojednim narodnim poslanicima bilo galeriji, kako je vešt advokat, koji ume stvari da izvodi. Može biti sa te strane g. Došen da ima pravo, ali što hoće da nanese uvredu jednom staležu, ja kao trgovac koji pripadam ovoj čaršiji ne mogu a da to ne osudim. (Burno odobravanje kod većine).

Ja sam član Beogradske berze i moram da konstatujem da je ona birala g. dr. Milana Stojadinovića za predsednika već 12 do 15 godina zbog njegovih zasluga, kao i sad, i birala ga je radi toga, što je on uvek pokazivao uspehe i uvek radio u interesu naše privrede i trgovine, kao i u interesu celoga našega naroda, ali nikako nije ono što mu je hteo da podmetne g. dr. Došen.

To ste mogli da vidite i po tome, kako se g. Došen služi u svojim dokazima i sa dva citata, a kada mu je primetio jedan prijatelj ovde: kada je to bilo, — ipak se je obratio njemu i kazao, kako je to bilo pre 6 godina. Prvo je hteo da markira kako se mnogo stvari radi po čefu a ne po zakonu, a onda, kada je video da je onaj gospodin prisutan, onda se je popravio i kazao da je to bilo pre 6 godina.

Kao taj primer ili kao ovaj primer sa Beogradskom berzom, izgleda da su i drugi primeri g. Došena neistiniti i netačni. (Odobranje i pljeskanje na desnici — protesti na levici). Gospodinu Došenu može da služi na čast, da je mogao da udari na beogradsku čaršiju! (Pljeskanje na desnici).

Predsednik Stevan Ćirić: Ima reč g. dr. Vojislav Došen radi ličnog objašnjenja.

Dr. Vojislav Došen: Gospodo narodni poslanici, ja ne znam, da kad se kritikuje politika ove Vlade, da se onda jedi beogradska čaršija, a mi smo videli da se nije jedila beogradska čaršija nego članovi Beogradske berze, od kojih ima baš čaršija samo štetu. (*Mihailo Lukarević:* Nije sramota biti član Berze).

Ovde moram da se najenergičnije ogradim od toga, da se meni kaže da sam »pakovao«, ili da su advokati podesni da pakuju. Pakovao je onaj koji je držao nevine ljude 6 meseci u zatvoru, a Okružni sud ih pustio iz zatvora, a to je radio vaš režim i vaši policiski ljudi. Inače ja sam citirao i presudu i rešenje koje sam predao Predsedniku Narodne skupštine i Ministru g. dr. Kaluderčiću, a g. dr. Korošću ću sutra dati ove dokumente, pa će i on videti šta se sve radi. Ova rešenja interesuju narod, ali ja znam da vas ona ne interesuju, jer znate da se u svima tim rešenjima nalazi fotografija vašega režima. (Odobranje na levici).

Predsednik Stevan Ćirić: Ima reč narodni poslanik g. Dušan Ivančević.

Dušan Ivančević: Gospodo narodni poslanici, Vlada od nas traži da damo naš glas za predlog zakona o istupima. Traži od nas da glasamo za jedan zakon, po kom će upravne vlasti da kažnjavaju građane za sitne greške u njihovom običnom i svakidašnjem životu, koje se po ovom zakonu kvalifikuju kao istupi. Pre nego što bi mi glasali za taj zakon, dužnost je svakoga od nas da ispita da li sama Kraljevska vlada u svome radu možda nema takvih dela, koja se mogu oceniti i mnogo težim rečima nego što su istupi, i prema tome da damo svoj glas za taj zakon. Stoga ću ja, gospodo, kazati nekoliko reči o radu Vlade g. dr. Milana Stojadinovića i o njenim istupima. (Čuje se: A ne o zakonu?!) Ja imam prava da ovo govorim jer Vi, gospodine, koji ste ovde novajlija to ne znate da se u načelnoj diskusiji ne mora govoriti samo o zakonu, nego može da se govori i o celoj vladinoj politici.

Ovih dana, gospodo narodni poslanici, navršile su se dve godine otkako je Vlada dr. Milana Stojadinovića na upravi zemlje. Ta dvogodišnjica Vlade dr. Stojadinovića proslavljena je sa nekoliko ministarskih govora, od kojih su neki zbilja značajni. Govorio je

Ministar prosvete g. Stošović, Ministar šuma g. Janković, sam Predsednik Vlade dr. Stojadinović u Visokom, a održao je naročito mnogo govora Ministar finansija g. Letica. Iako govori g. dr. Stojadinovića u Visokom i g. Đure Jankovića u Beogradu zaslužuju naročitu pažnju, ja se ipak u ovom svom govoru neću moći da zadržavam na govorima ovih dvaju ministara, nego ću se zadržati najviše na mnogobrojnim govorima koje je održao Ministar finansija g. Letica na svom putu kroz Kordun, Liku i Baniju. Ja hoću da te njegove govore podvrgnem kritici zbog toga što je u tim govorima sjajno okarakterisan duh politike i rada Vlade, tako da njegovi govori daju odličan materijal za rasmatranje celokupne politike današnje Vlade, njenoga programa, njene ideologije i njenih metoda rada. Ja neću dirati ni najmanje u njegove kvalitete kao čoveka i građanina, pa čak ni kao Ministra finansija. Ali pošto je on ovde istupio kao političar i partiski prvak JRZ ja ću podvrgći kritici njegov rad kao političkog čoveka, kao partiskog čoveka, koji se je kao Ministar finansija stavio u službu partije kao ni jedan ministar finansija pre njega.

Gospodo, ja nerado govorim o ličnim stvarima i što god više budem mogao izbegavati lične stvari izbegavaću lične stvari, ali moram da spomenem da se je oko Ministra finansija nalazila pratnja, koja je njegove govore dopunjavala, i zbog toga što ih je ona dopunjavala, ja naročito moram da spomenem jedno lice iz te pratnje, a to je referent Jereze za Savsku banovinu, stvarni vođa Jereze za Savsku banovinu g. Isaije Bogdanović, advokat ovdašnji. (Glasovi sa leve: Oho! Smeh!)

Gospodo, jedan list koji stoji jako blizu Jereze i Vlade doneo je fotografiju tri najglavnija člana Jereze za Savsku banovinu. To su g. Đura Mikašinić, naš poslanički drug, Ministar finansija g. Letica i g. Isa Bogdanović. I prema tome, pošto je on i zvanično oglašen kao jedan od reformatora Savske banovine, svakako da njegovim rečima treba pokloniti punu pažnju i zbog toga neka mi bude dozvoljeno da citiram i neke njegove reči uz reči g. Ministra finansija koga je on stvarno vodio kroz Liku i Baniju.

Gospodo, sve što je na tim sastancima govoreno, zapisivao je jedan novinar, koji je zbog toga i vođen i za to plaćen da sve što vidi i čuje zapiše i u novinama objavi. Taj je novinar opisao te sastanke na punih pet strana zagrebačkog Glasnika Jugoslovenske radikalne zajednice. Ako bi se našao neko sa desnice da kaže da nije tačno što budem govorio, ovde je Glasnik da dokažem da je tačno. (*Ministar šuma i rudnika Đura Janković:* To je partiska štampa!)

G. Ministar primećuje da je to partiska štampa i da ona može da piše šta hoće. Ali ono što je u partijskoj štampi napisano ja verujem da je napisano tačno i uzimam to kao tačno.

Naš g. Predsednik Narodne skupštine ima običaj da sa svoga mesta koji put kaže po neku duhovitu šalu ili neku duhovitu primedbu, s tim da to ostane kao među nama, pa bih i ja isto tako hteo tim pravom da se poslužim i da kažem nešto samo za nas.

Predsednik Stevan Ćirić: Mislite li Vi to tako da želite da to ne uđe u stenografske beleške. (Smeh)

Dušan Ivančević (nastavlja): Kao što je bilo sa onim šalama ranije tako neka bude i sa ovom mojom. Svi aktivni ministri, koliko ih ima i koliko će ih biti, imaju jednu zajedničku manu. Dok sede na ministarskim stolicama oni su najveći optimisti u zemlji, sve je u zemlji lepo i krasno, ništa nema što je rdavo i zlo, a naročito ne vide ništa zla u onim stvarima koje

se tiču režima i njihovog rada. Ali kad sidu sa ministarske stolice oni odjedanput progledaju i naglo ih napusti optimizam koji ih je dotle držao. Ja iz mog iskustva, a deset godina sam poslanik, znam svega jednog ministra koji je i na ministarskoj stolici bio sposoban da gleda stvari onakvima kakve su, koji nije zlo tajio nego ga je priznavao, ali nažalost ta pametna glava vrlo je retko na ministarskoj stolici.

Vi koji se bavite lovom znate da ima jedna lepa ptica koja kad peva u proleće toliko se zanese svojom pesmom da u tome času ne vidi i ne čuje ništa, ne vidi čak ni svoga neprijatelja koji u nju strelja iz puške. I ta ptica padne mrtva a da ni hitac iz puške nije čula. Tako i Ministri. I glavu izgube a ne vide i ne oseće kako su glavu izgubili.

Ta opšta mana koja drži sve ministre, drži i Ministra finansija g. Leticu. On se vratio sa svoga putovanja zadovoljan dočekom koji mu je narod priredio, tvrdio uveren da ga je narod u Savskoj banovini dočekivao kao prvaka JRZ.

A, gospodo, to nije tačno. Tu se g. Ministar Leticu jako vara! Narod nije njega dočekivao kao prvaka JRZ, već kao Ministra finansija u prvom redu.

U Savskoj banovini, i to u srpskim selima Savske banovine, naročito u promućurnoj i praktičnoj Lici nenia ni jednog sela gde se neće naći 20 do 30 ljudi koji će izaći pred svakog ministra finansija, a pogotovu pred onoga ministra finansija koji im obećava javne radove pod uslovom da se samo zapišu u vladajuću partiju.

Pored opštih mana koje imaju svi aktivni ministri, ministri kabineta, koji su pred nama, imaju posebnu svoju karakteristiku, a ta je karakteristika u tome, da se oni jako lako i brzo prilagode svakoj situaciji i da vrlo lako i brzo primaju svaku ideologiju i svaki program. Naš poštovani Ministar šuma g. Janković znao je da u Hrvatskoj i u Sloveniji preporučiti srbovanje i hrvatovanje, osuđujući jugoslovenstvo kao nasilje, a videli smo kako on sad zna da bude divan propovednik jugoslovenstva. Ja ne bih to znao kao on: (*Ministar šuma i rudnika Đura Janković: Uvek sam govorio o jugoslovenstvu!*)

Mi smo čuli g. Stojadinovića, kako je demantovao raspoloženje i govore svoje stranke kroz dve poslednje godine time, što je održao divnu himnu u Visokom, sa kojom je iznenadio sve nas. Mi smo znali da je g. Stojadinović bankar, finansijer, ali da je on i pesnik, liričar, to o njemu nismo znali.

Gospodin Korošec se pravi veliki državnik u Beogradu, brani ovde državnu politiku, ali u Sloveniji se on prilagode tamošnjoj situaciji i govori sasvim drukčije. On i njegova štampa napadaju najoštrije isti onaj režim, koji je slavio g. Stojadinović u Visokom, iako je on u tom režimu bio osnovni njegov stub prvih nekoliko godina!

Pa onda, gospodo, nije čudo što je i g. Leticu pošao tim tragom, i što se i on prilagode situaciji. Kad je držao sastanak u selima, gde su nekad bili u većini radikali, on i njegova pratnja su tu dokazivali kako je JRZ naslednik radikalne stranke, i da g. Stojadinović ide stopama Nikole Pašića, a kad je držan sastanak u selima, gde su bili u većini samostalci-Pribičevićci, dokazivao je kako je JRZ naslednik samostalne demokratske stranke i verovatno da je g. Leticu naslednik g. Svetozara Pribičevića. Gospodo, ja ću da vam tačno citiram to mesto iz Glasnika. G. Ministar finansija je u Srbu lično kazao to da „JRZ ništa ne odstupa od ideološkog programa bivših samostalaca u pitanju odnosa Srba i Hrvata”. Da je g.

Ministar imao mogućnosti da zade u sela gde su Radićevci imali većinu, dokazivao bi verovatno kako je JRZ naslednik Radićeve stranke i da je g. Stojadinović naslednik Radićev. Da je g. Ministar zašao u sela gde su frankovci u većini, mogao bi verovatno sa puno uspeha da dokaže, da na čelu JRZ ima ljudi, koji o narodnom jedinstvu imaju isto shvatanje kao i Ante Starčević i dr. Josip Frank.

Iz mnogobrojnih govora g. Ministra finansija ja ću istaći samo tri osnovne misli, koje zaslužuju da se pred ovim Domom naročito pretresu.

Prva misao i tvrdnja, koja se kao crvena nit provlači kroz sve govore, je ta, da pre Vlade g. Stojadinovića u ovoj zemlji nije bilo ništa dobro, i da je sve dobro nastupilo tek od onoga dana, kad je on došao na ministarsku stolicu. Druga misao jeste da je Vlada g. Stojadinovića našla nove puteve u politici i za dve godine da je uspela da preporodi zemlju. Treća misao je, da je Vlada našla nove puteve za obrazovanje jugoslovenske nacije, odbacivši sve rdave metode Jugoslovenske nacionalne stranke.

Ja, gospodo, žalim što neću imati vremena da ovu treću misao obradim, na nju ću se vratiti drugom prilikom, a sada ću da obradim ove prve dve.

Kroz sve govore, i Ministra finansija i njegove pratnje i onih koji su ga pozdravljali u ime stranke, provejava ova osnovna misao: sve stranke pre Jereze i sve vlade pre Vlade dr. Stojadinovića nisu za narod učinile ništa. One su narodu obećavale mnogo, a nisu učinile ništa. Sve što je dobra ova zemlja videla u unutrašnjoj i spoljnoj politici, to sve datira od 20 juna 1935 godine, a pre toga ne postoji ništa. Gospodin Stojadinović je alfa i omega u našem političkom životu. Ja molim gospodu, koja imaju teološko obrazovanje da mi ne zamere što sam ovaj citat upotrebio da je on alfa i omega. Nemojte mi zameriti zbog toga, što ću vam posle dokazati da sam imao puno pravo kada sam taj citat naveo.

„Kada je g. Stojadinović došao na vlast”, kaže lično sam Ministar finansija, — ja citiram lično njegove reči — »našao je zlo stanje u zemlji i počeo je da izvlači kola iz dubokog blata.« Narod je bio bezvoljan, vladala je opšta kriza, državne blagajne bile su prazne.

Gospodo, niko od nas neće poricati da Vlada g. dr. Stojadinovića takode nešto radi. Ja neću poricati ni to da je ona u svome radu imala takode i neke rezultate. Ona, naprimer, dovršava dosta toga što predašnje vlade nisu stigle da svrše i uglavnom se i bavi dovršavanjem radova koji nisu bili dovršeni. Pored toga, ta Vlada izvodi i poneku svoju operaciju, kao naprimer, gospodine Toniću, operaciju kovanja novca, uglavnom zato, što će na tome poslu da zaradi nekoliko stotina miliona dinara. Članovi vladajuće partije imaju puno pravo da se pred narodom hvale sa onim što oni misle da je u radu vlade dobro. To tako rade svi prijatelji partije koja vlada. To je bilo i to će biti.

Ali, gospodo, kako može jedan član Vlade skupa sa svojom pratnjom da narodu govori to, kako se za narod sve do sada nije savršeno ništa činilo ni radilo. Kako može gospodin Ministar finansija da to govori u onim krajevima gde narod sam vidi da to nije tačno i da to nije istina. Pratilac Ministra finansija, g. Bogdanović, pozdravljajući Ministra na stanici u Gospiću, kazao je da sve predašnje vlade i svi predašnji ministri nisu ništa učinili za onaj kraj. On optužuje sve predašnje vlade i sve predašnje Ministre, dakle i Božu Maksimovića, i pok. Srškića, Uzu-

novića i Petra Živkovića iako ih je ranije sve mnogo hvalio i oko njih obletao više nego sad oko g. Letice.

To, gospodo, kaže jedan bivši poslanik u srezu koji je bio njegov, iako je taj srez baš za vreme režima Jugoslovenske nacionalne stranke dobijao i od vlade i od Banovine ogromne pomoći. Razume se i g. Ministar finansija prima tu optužbu kako se ranije nije ništa radilo pa u Medku optužuje ovog istog bivšeg poslanika pred celim narodom. Slušajte nas iz Jereze, jer mi nismo kao oni koji su pre nas dolazili, koji su mnogo obećavali, a ništa nisu radili. Tu je g. Ministar finansija učinio veliku nepravdu svome drugu g. Bogdanoviću kada ga je optužio, kako je on ranije mnogo obećavao, a ništa nije radio, jer baš u tome Medku postoje dve prekrasne zgrade za osnovne škole, upravo palate, koje su podignute zauzimanjem baš ovog istog g. Bogdanovića, bivšeg poslanika sreza gospićkog. E, pa kad oni sami nište svoj rad, kad oni sami uče narod da im ne priznaje ono što su za nj radili, kako će onda oni priznavati nešto drugima. Ta se ista optužba ponavlja i u Gračacu, u srezu u kome se od 1931 godine pa sve do danas toliko mnogo radilo i radi u narodu na njegovom kulturnom i ekonomskom podizanju, da su to priznavali i priznaju i protivnici režima. To isto se ponavlja i u Korenici, za koju se, pored narodnog poslanika, brinuo i sam Blaženopočivši Kralj Aleksandar, pa tamo postoji i prekrasni spomenik te Kraljevske pažnje. Pa i tu gospoda kažu: Ništa se nije radilo! To se ponavlja kroz svu Savsku banovinu, iako se zna da je baš za banovanja g. Perovića mnogo radeno na materijalnom, ekonomskom i kulturnom unapređenju tih naših krajeva i ni jedan od nas poslanika u tome pogledu nije mogao da se žali. Ti su radovi za njegovog banovanja izvedeni mnogo smišljenije i mnogo pravednije nego danas kada je sve to stavljeno u službu Jugoslovenske radikalne zajednice.

Gospodo, g. Ministar finansija iznosi na ovom svom putu jednu optužbu koju mi ne čujemo prvi put, nju mi čujemo već mnogo puta, čujemo optužbu da je on, kad je postao Ministar finansija, našao potpuno praznu državnu blagajnu. (Glasovi na desnici: Tako je!) Gospoda kažu: Tako je! Mi primamo da je to tako kao što kaže g. Ministar, ali mi pitamo od koga je g. Letica nasledio prazne državne blagajne, ko je bio Ministar finansija pre njega? Pre njega bio je Ministar finansija njegov sadašnji šef, g. Stojadinović. I sad svako od nas ima pravo da zapita g. Stojadinovića, kako je on to upravljao državnom blagajnom i kako je on to gospodario kad je g. Letici ostavio potpuno prazne blagajne. Gospodo, g. Stojadinović je kao Ministar finansija uspio da za pet meseci državnu blagajnu isprazni do dna, međutim, g. Letica, koji inače ne uživa glas takvog finansiskog talenta kao g. Stojadinović, g. Letica je već do 8 decembra 1935 državnu blagajnu ne samo napunio, nego i prepunio tako, da je imao toga dana čitavu milijardu dinara uštede. Pa, gospodo, kad je g. Letica za tako kratko vreme prepunio državnu kasu za čitavu milijardu, kako to da je g. Stojadinović do dna ispraznio državnu blagajnu za pet meseci? Kad je g. Stojadinović sa položaja Ministra finansija došao na položaj Predsednika vlade, ostavivši g. Letici potpuno praznu državnu blagajnu, onda je on počeo da izvlači kola iz blata, iz dubokog blata, kako kaže g. Ministar finansija. A ja vas, gospodo, pitam to, da li je g. Stojadinović izvukao kola iz blata ili ih je tako zaglibio da ih on više neće ni izvući iz toga blata.

Govoreći o novoj politici g. Stojadinovića i o preporodu koji je ona proizvela g. Ministar finansija kaže ovako: Vlada g. dr. Stojadinovića digla je ekonomsko blagostanje u zemlji. (Milan Lazarević: To je tačno!) Dinar je počeo da se kotrlja na sve strane u obilju! Je li i to tačno? Seljaku, kaže, dinar donose i javni radovi koji se izvode na sve strane, a seljaku donosi dinar i jagnje, koje je pre ove Vlade bilo po 30 dinara, a sada je po sto dinara. Svi govornici Jereze u svojim pozdravima iznosili su koliko je koji srez dobio dinara za vreme ove Vlade, pa prema tome koliko je dinara ušlo u srez ocenjivali su i rad vlade i odavali joj priznanje. Sve što se u zemlji radi od javnih radova, sve to ide u slavu Jereze i radi nje i njenog napretka. Ministar finansija kaže još i to: Ako narod ne bude za našu partiju, prestaće i ovo što se kroz ove dve godine učinilo, nastaće opet vreme muka i oskudica. (Milan Lazarević: Nije to kazao!) Gospodo, pošto g. poslanik kaže da g. Ministar nije to kazao, ja citiram doslovno Glasnik Jugoslovenske radikalne zajednice, u kome je taj govor g. Ministra finansija zabeležen od novinara, kojega je lično vodio g. Ministar finansija i koji ga je svuda pratio. Taj govor glasi:

»Ako narod ne bude uz našu partiju, prestaće i ovo što se kroz ove dve godine učinilo i nastaće vreme muka i oskudica, kako je bilo pre dolaska Vlade g. Stojadinovića.« Sada veruješ? Bivše stranke po oceni g. Ministra finansija činile su jedan veliki greh zato što su se bavile »politiziranjem«, a Vlada g. Stojadinovića vodi sasvim drugu politiku. Ona ne rešava politička pitanja, ona sa suverenim prezirom prelazi preko svih političkih pitanja, ona vodi sasvim drugu politiku, koju je g. Ministar finansija nazvao jednim sjajnim izrazom kada je rekao: Vlada g. Stojadinovića čeprka i ona pri tome čeprkanju iščeprka ovde bunar, onde cisternu, ovde čeprka po putu, tamo po močvari ili nekoj rečici koju treba regulisati! Gospodo, ovaj novi metod rada g. Stojadinovića doveo je, po rečima Ministra finansija, našu zemlju do takvog blagostanja, reda i mira, i do takvog zadovoljstva srećnog naroda jugoslovenskog, da je učitelj u Maloj Gradusi, dakle državni činovnik, u svom pozdravu zapevao ovu pesmu: »Biće spomen i biće divana od zemana vojvode Milana i zemana Letice Dušana!« A drugi državni činovnik, direktor gimnazije u Petrinji, taj je ne samo bio oduševljen sa radom Vlade g. Stojadinovića, nego je bio zahvaćen nekim čisto religioznim zanosom i sa tolikim religioznim oduševljenjem govorio je o Vladi g. dr. Stojadinovića da je time zaneo čak i masu koja ga je slušala i ona je na tom zboru g. dr. Stojadinovića proglasila Isusom Hristom Spasiteljem, koji je došao po drugi put na zemlju da spase od propasti ovu zemlju i narod jugoslovenski. (Glasovi: Gde to piše!) To piše ovde u »Glasniku«.

Gospodo, mi bi svi bili jako zadovoljni i srećni kada bi ovo mišljenje g. Ministra finansija i ovih državnih činovnika, koji su pevali pesme, kada bi to mišljenje delio i narod. Ja bih bio jako zadovoljan kada bi narod govorio kako je sada svuda blagostanje i kako je svačiji džep pun novaca.

Ali, gospodo, ja nažalost takovu hvalu od samih seljaka nigde nisam čuo. Gde su oni to čuli, ja ne znam, ali tamo kuda ja zalazim u narod, nigde nisam čuo da seljak tako govori o blagostanju, kao što govore ova gospoda.

Gospodo, g. Ministar finansija se u svom govoru dotakao jedne vrlo interesantne teme, a ta je u ovo-

me: da li se naš seljački narod više interesuje pitanjima iz spoljašnje i unutrašnje politike ili samo pitanjem dinara i vladinim čeprkanjem u korist materijalnog blagostanja naroda. Dolazimo na to pitanje: da li su za narodni život i za njegovu moralnu snagu važnije velike i uzvišene nacionalne ideje, ili što veće obilje novca, kojim će doći do svih onih uživanja, koja novac daje. (Jedan glas sa leve: Oni su za zemaljsko carstvo, a ne za nebesko!). Gospodo, niko od nas u Narodnoj skupštini neće sporiti veliku važnost i vrednost novca. Ali, gospodo, nije sve ni u novcu. A Vlada g. dr. Stojadinovića misli da je sve u dinaru, da narod živi samo od dinara, i da se dinarom mogu da reše sva pitanja koja muče dušu ovoga naroda. (Aleksandar Dačić: Samo dajte pare! — Bez para ništa!).

Gospodo, u početku IV stoleća, kad se rimska država imala konačno da odluči koju će religiju da prizna, da li mnogobožačku ili hrišćansku, i kad je došlo vreme da se carevi konačno odluče u toj borbi koja je bila nepoštudna, ali uzaludna, onda se Car Konstantin odlučio za hrišćanstvo. I crkvena istorija skupa sa crkvenim legendama priča, kad je Car Konstantin imao da bije boj sa svojim protivnikom Maksencijem, da je 312 godine imao jedno prividenje, da mu se je na nebu pokazao svetao znak krsta, a ispod krsta natpis, za koji Latini kažu da je bio napisan: »In hoc signo — vinces« — Tim ćeš znakom da pobediš! U toj borbi, koju je imao da vodi, metnuo je Car Konstantin na svoje ratne zastave znak krsta kao simbol velike nove religiozne misli, i s tim znakom krsta on je pobedio neprijatelja. Gospodin dr. Stojadinović metnuo je na svoje ratne zastave znak dinara, i misli da će s tim znakom pobediti sve svoje neprijatelje. (Pljeskanje na levice).

Gospodo, sa ovim znakom dinara na barjaku Jugoslovenske radikalne zajednice prokrstarilo je Ministar finansija gotovo polovinu Savske banovine govoreći samo o dinaru, dok najzad nije našao u jednome selu takve ljude, koji su se sa oduševljenjem poklonili zlatnom teletu, i proglasili dr. Stojadinovića Isusom Hristom — Spasiteljem.

Gospodo, nije tačno ono što kaže g. Ministar finansija da su se ranije vlade bavile samo rešavanjem političkih pitanja, a da su privredna pitanja posve zanemarile. Nije to tačno zbog toga, što su se i ranije vlade bavile rešavanjem privrednih pitanja i to u mnogo težoj situaciji, nego što je ova danas.

Ali kad g. Ministar finansija stavlja to kao neku krivicu na račun ranijih vlada, onda se vidi njegova neveština kao političara i kao političkog čoveka kada on misli, da je to greh kad se Vlada bavi rešavanjem političkih pitanja. Isto tako se vidi njegova neveština kada on misli da narod ne interesuju politička pitanja nego samo privredna, a naročito greši kada on to govori u Savskoj banovini gde se narod više interesuje za politička pitanja nego za pitanje dinara i svega onoga što je s dinarom u vezi. Gospodo, svaki onaj koji se bavi politikom vara se ako misli da narod ne interesuju pitanja spoljne i unutrašnje politike. Mi, koji se s tim radom duže vremena bavio, znamo, da narod u prvom redu interesuje politika unutrašnja i spoljašnja, pa tek onda privredna. A privredna politika interesuje narod u prvom redu samo onda ako je teška privredna nevolja, glad i oskudica tako da gladan želudac ne da da se govori o drugom čemu, već samo o hlebu. Gospodo, pojedince može zanimati više dinar, ali narod

kao celinu više zanima ideologija i program. Medutim, mi vidimo da Ministri ove Vlade kada idu kroz narod, ne govore mu o idejama i o programu, nego samo o materijalnim dobrima.

Iako, gospodo, g. Letica kao Ministar finansija već po svojoj profesiji mora ne samo da govori nego i da sanja o dinaru, ja ipak kažem da njegovi govori nisu izraz njegovih ličnih shvatanja, već su oni izraz celokupne Vladine politike i njezinih shvatanja naših narodnih problema. Oni su jasan dokument velikog ideološkog siromaštva radikalne zajednice. Gospodo, ovo nije lako kazati, ali ja vam s dubokim uverenjem kažem da nikada nije bilo ovakvog vremena kad je naš narod, naročito srpski deo našeg naroda, bio sa manje moralne snage, manje nacionalnog zanosa i idejnog poleta, sa manje vere u osnovne principe društvenog i političkog morala, s manje vere u osnovne principe našeg nacionalnog i državnog života, nego što je slučaj baš danas za vreme ove Vlade, koja je sve te principe pogazila ili u sumnju ih stavlja. Što je nastalo ovakvo bezidejno i u duhovnom pogledu vrlo oskudno stanje, ja za to osudujem u prvom redu Vladu, jer ona nije narodu istakla nijednu veliku ideju vodilju. Ona ne samo da nije razradila ni jedan princip za naš novi nacionalni život koji je obećavala, nego je svojim radom kao i svojom kažnjivom tolerancijom prema svima onim akcijama koje su protivne jugoslovenskoj nacionalnoj misli učinila to da danas naš narod ne veruje gotovo ni u šta. Mi kao nacija, gospodo, imamo danas svega dva principa za koja bi se moglo reći da su van sumnje za sve nas, a to je prvo: »priznaju se spoljašnje granice međunarodno priznatog teritorija Srba, Hrvata i Slovenaca« i drugo: na tome teritoriju priznata je dinastija Karađorđevića. Više od toga mi nemamo ništa; sve ostalo je pod sumnjom, sve ostalo je sumnja nagrizla.

Nama kao celini nije još ni to jasno da li smo jedan narod, pa čak nije svima ni to jasno koliko u ovoj zemlji ima »južnoslovenskih« nacija. Jer, dok jedni kažu da ima tri, dotle drugi kažu da ima četiri pa čak i pet. Tako smo pre neki dan čuli sa ovoga mesta da u ovoj zemlji postoji i neki peti radikalski narod, i da je taj radikalski narod čak i ratove vodio sa nekim drugim narodima i nekim drugim državama.

Gospodo, u duši jugoslovenskog naroda danas je najveća zabuna i najveća pometnja. To ne utvrđujem samo ja sa ovoga mesta kao političar i politički čovek, nego ste to imali prilike da pročitate i u novinama da je to isto utvrđeno i na kongresu našeg profesorskog društva u Mostaru, jer i sami profesori na tome kongresu utvrdili su da u svesti našeg društva nikad nije bilo ovakve pometnje kakva danas vlada.

Pa, gospodo, kako i neće biti te pometnje u duši jugoslovenskog naroda, kad se pogleda samo na to šta se sve radi u ovoj zemlji i šta govore oni koji nose odgovornost za taj svoj rad.

Gospodo, pune dve godine dana ova desnica napada i grdi šestojanuarski režim i sve nosioce toga režima, a posle dve godine predsednik stranke koja je te grdnje činila peva u Visokom himnu tom istom režimu. Pa šta je tačno, gospodo? Da li je tačno ono što se govorilo ranije ili je tačna ova himna što je sada otpavana? — Pune dve godine, gospodo, sa ove strane napadana je svuda i u svakoj prilici Jugoslovenska nacionalna stranka i tvrdilo se da je ta stranka fašistička i zato što je fašistička, da treba da bude prezrena od naroda i da je treba uništiti. (Jedan glas: Tačno!) Ja čujem da jedan gospodin kaže: »tačno«

ali nakon dve godine gospodo, evo glavni organ Jereze štampa jedno izdanje u kome se fašizam veliča i gde se kaže za nj da je on »sunce« čovečanstva. (Pokazuje jednu štampanu brošuru. — Nastaje žagor u dvorani).

Pretsednik Stevan Ćirić: I ako je simpatično videti ovu živost sada, kada je već dva sata, ipak vas molim da se umirite i saslušate gospodina govornika. (*Ministar šuma i rudnika Đura Janković:* To nije tačno! Tako može da se oštampa svaka stvar pa da se nama podmetne!)

Dušan Ivančević (nastavlja): Gospodin Ministar kaže da je ovo podmetnuto njima, dakle da to nije izdala Jugoslovenska radikalna zajednica. Ja to primam, ali ako je tačno što kaže g. Ministar, onda ga ja molim da se objavi u svima novinama da to nije njihova brošura i da se oni ne slažu sa njenom sadržinom. Kad je g. Ministar demantovao da je to izdanje JRZ, ja onda neću da se dalje zadržavam na njoj, nego ću da navedem druga fakta koja ni on niti iko drugi neće moći da demantuje. Puno dve godine, gospodo, napadala je Jugoslovenska radikalna zajednica sve one koji su radili na propovedanju jugoslovenske nacionalne misli i govorila je da jugoslovenstvo ne treba sprovoditi tobože »nasilno«, nego da treba dopustiti da Srbi srbuju, a Hrvati da hrvatuju, da se treba opet vratiti nazad u stari plemenski život, pa će se tim putem potpunog našeg razdvajanja pre i sigurnije doći do jugoslovenstva, nego onim putem koji smo mi propovedali. A čuli ste, gospodo, što oni govore dve godine posle toga! Pa da li je, gospodo, tačno. ono što su oni ranije govorili ili je tačno ovo što oni sada govore?

Sada, kad su demokrate g. Davidovića nasele sa svojim federalizmom, sada se javlja g. Ministar pretsednik i ostali ministri, i daju kategoričke izjave kako su oni unitariste. Ali dok g. Đura Janković i g. Stošović naglašavaju unitarizam u Beogradu, još nismo čuli da su to naglasili g. Spaho u Sarajevu i g. Korošec u Ljubljani. (Glas sa leve: On traži majski program! On nije za jedinstvo!) Gospodo, nas interesuje šta je iskreno i šta je ozbiljno u tim govorima gospode Ministara. Da li su sve to samo partijski manevri ili je nešto drugo, ali ja verujem da su to čisto partijski manevri. Gospoda uzimaju svojim protivnicima jednu po jednu parolu, da bi sebe nešto ojačali, a parolu da bi potpuno upropastili. Od Udružene opozicije uzeli su parolu sporazuma, i mi vidimo danas da je sporazum šuplja tikva koja već plovi niz Dunav, a ne samo niz Savu. Gospoda su isto tako prisvojila parolu demokratije, a međutim posle izdaju brošuru u kojoj demokratiju nazivaju truležom. (*Ministar šuma i rudnika Đura Janković:* Partijski organ »Samouprava« je to demantovao!) Niko ne čita »Samoupravu« i zato demanti u »Samoupravi« nije merodavan. (*Ministar šuma i rudnika Đura Janković:* Nemojte se pozivati na argumente koji nisu verodostojni!) Gospoda menjaju svaki čas svoju liniju. (*Ministar šuma i rudnika Đura Janković:* Politička linija je uvek ista! Čitajte pa ćete videti!) Gospoda ministri se sada izjašnjavaju da su iskreno i punim srcem za unitarizam i unitarističko uređenje, a ja vas, gospodo, uveravam da je unitarističko uređenje iz temelja potkopano za ove dve godine Vlade g. Štojadinovića, pa sad treba da se kompromituje još i jugoslovenska nacionalna misao i samo za to se oni sad za nju zalažu.

Najveća zabuna vlada u svoj našoj javnosti i u duši celoga naroda, a kako i ne bi tako bilo kad narod vidi da opozicija razvija državni barjak, a vlada-

juća partija razvija plemenski barjak i to tamo gore u najizloženijim krajevima naše države, na granici naše nove velike prijateljice. Vladajuća partija čak i cepa tu državnu zastavu, a opozicija se izlaže krvavim udarcima, da odbrani državni barjak od pristalica g. Ministra unutrašnjih poslova i drugoga pretsednika Jugoslovenske radikalne zajednice!

Gospodo, ja lično punih pet godina održavam u mome srezu jugoslovensku nacionalnu misao i uspevao sam da kod Srba barem održim tu volju da ostanu uz državni barjak, ali trebao je da dode u moj srez aktivni ministar, pa da se prvi put posle 6 januara 1929 godine ponovo razvije srpski barjak.

Kako neće vladati zabuna kod naroda kad se vidi šta se radi sa Sokolom. Pretsednik Vlade slavi Soko, a Ministar unutrašnjih poslova tom istom Sokolu zabranjuje sletove.

Pretsednik Vlade upisuje se u Soko, a intiman prijatelj Ministra unutrašnjih poslova ovde pred celom Skupštinom traži da se raspusti društvo u koje se upisao Pretsednik Vlade. I kad je posle dva sata pokajničkog razmišljanja taj isti gospodin došao na ovu govornicu da što je rekao ispravi, on je tada izjavio da nije tražio da se raspusti Soko u Srbiji i Hrvatskoj, već da je tražio da se raspusti Soko samo u Sloveniji.

To valjda zbog toga što posle novog pakta sa Italijom nama u onome kraju nisu više potrebni nacionalni elementi, ne treba nam više Sokola, nego će valjda jugoslovenska nacionalna misao da se bolje štiti rimskim orlovima.

Gospodin je svoj zahtev za raspuštanjem Sokola obrazložio time što kaže: Soko u Sloveniji je u službi jugoslovenske nacionalne stranke. Gospodo, u svakom sokolskom društvu ima pristalica i jugoslovenske nacionalne stranke, i radikalne stranke, i demokratske stranke i svih ostalih stranaka, koje stoje na nacionalnoj liniji. Ali svi smo mi, bez obzira na stranke, zadovoljni Sokolom zato što on kao viteško društvo visoko drži barjak jugoslovenskog državnog i narodnog jedinstva. (Živo odobravanje).

I mi, gospodo, od Sokola više ništa drugo i ne tražimo. Tražimo, šta više, da on ne služi ni jednoj partiji i ni jednoj partijskoj politici. (*Ante Kovač:* Nažalost u Sokolu nema klerikalaca, pa njima ne može ni služiti.) Gospodo, u Sokolu ima pristaša svih nacionalnih partija. I zato smo svi mi bez razlike za Soko. Ali, kada se govori o učešću pristalica političkih stranaka u Sokolu jedno je tačno a to je: da u Sokolu nema ni jednog pristaše klerikalne stranke. (Burno odobravanje na levi.)

To što u sokolskim redovima nema klerikalaca, to je ono što boli g. Korošca i njegovog prijatelja g. Brenčiča.

Zato su oni vrisnuli na Soko i traže da se raspusti Soko, da se raspusti samo u Sloveniji, a neka oстане u Hrvatskoj i Srbiji, pošto Soko tu ne smeta ništa klerikalcima, jer ih tu nema.

Razume se da nije prijatna stvar kad g. Korošec tvrdi kako je sva Slovenija za njega, a kada dolaze Sokoli iz Beograda i donose mač Kralja Aleksandra, onda taj veliki simbol dočekuje 15.000 gradana u samoj Ljubljani, od kojih ni jedan nije klerikalac. (Burno odobravanje na levi.) Gospodo, nema sumnje da su se tome veselile i pristalice nacionalne stranke i svi napredni elementi. A šta smo mi krivi što i klerikalci nisu mogli da učestvuju u tome veselju.

Gospodo, vi ste svi u novinama pročitali jedan komunike, u kom se kaže da je Pretsednik Vlade primio pretstavnik Sokola i da je on pretstavnici Sokola,

saslušavši njihove teške žalbe zbog progona Sokola, rekao da će im on kao Predsednik Vlade dati punu zakonsku zaštitu. (Glasovi na desnici: I dao im je!) Dobro, gospodo, a ja pitam: Kome to obećava Predsednik Vlade punu zakonsku zaštitu? On tu punu zakonsku zaštitu obećava organizaciji, kojoj je na čelu sam Nj. V. Kralj Petar Drugi. (Burni usklici: Živeo Kralji!) Pa, protiv koga obećava Predsednik Vlade tu zakonsku zaštitu? Protiv Ministra unutrašnjih poslova i svog druga na čelu Jugoslovenske radikalne zajednice. (Burno odobravanje na levisi.)

Predsednik Stevan Ćirić: Gospodine govorniče, za pet minuta Vaše vreme ističe.

Dušan Ivančević (nastavlja): Pristalice g. Korošca traže da se raspusti Soko u Sloveniji. Njih se ništa ne tiče Soko u Hrvatskoj i Srbiji. Ali kad klerikalci traže da se raspusti Soko u Sloveniji, onda celokupna nacionalna Jugoslavija, bez obzira na partijske podele, treba da vrisne kao jedan čovek: Ne damo da se dira u Soko ni u jednom kraju naše države.

I cela nacionalna Jugoslavija treba da vrisne kada se vrše progone nacionalnih elemenata, da ne dozvoli progone nacionalnih ljudi, ma u kojem kraju ti progone bili, a naročito ne progone nacionalista u Sloveniji i Hrvatskoj. (Odobravanje na levisi). Jer, gospodo, ja često puta čujem, kada se na ovom mestu vodi borba između dve suprotne ideje, kako Srbi-janci imaju običaj da kažu: „prečanska posla” ili „slovenačka posla”, kao da se to njihov ništa ne tiče. Ta ravnodušnost Srbijanaca je kriva da je jugoslovenska nacionalna misao u Hrvatskoj gotovo sasvim uništena, (Jedan glas sa desnice: Dodite kod mene u Mačvu!) i ako se nastavi isto ovako i u Sloveniji, onda ćemo i tamo imati isto ovakovo stanje kao i u Hrvatskoj.

Pre dva tri dana imali smo prilike da ovde čujemo kakvu tešku borbu vode nacionalni ljudi u Sloveniji. Čuli smo kakve se stvari tamo dešavaju. A šta je došlo posle tih govora, koji su na sve nas i sa desnice i sa levice učinili dubok utisak, jer je desnica ćutala kao zalivena, osim dve tri pristalice g. Korošca.

Posle toga sam Ministar unutrašnjih poslova na javnom zboru u Sloveniji naziva te naše nacionalne ljude denuncijantima, špijunima, izdajicama i otpadnicima. Gospodo, pitam ja vas, zašto su nacionalni ljudi, kada se u Beogradu, u svojoj prestonici, žale na ono što se kod njih dogada, zašto su oni denuncijanti? Je li ovo za njih tuđinska zemlja ili je ovo naša zajednička zemlja, zemlja Srba, Hrvata i Slovenaca. Kako može Ministar unutrašnjih poslova da ih naziva špijunima? Zar ih s tim ne optužuje da su u službi Beograda, u službi Srbije, u službi Jugoslavije. (Jedan glas sa levice: On je eksponent Rimal!) Ja pitam, zašto su »izdajnici« ti naši ljudi? Valjda zato što su izdali malu nacionalnu misao slovenačku, što su izdali malu nacionalnu misao hrvatsku, a primili veliku misao nacionalnu jugoslovensku? On je za njih kazao da su »otpadnici«!? Od čega su otpadnici? Otpali su od jedne separatističke politike, a usvojili su veliku jugoslovensku nacionalnu politiku. (Odobravanje na levisi).

Ovi nazivi, koje smo prekjučer čuli na zboru dr. Korošca, nisu za nas ništa novo! Za vreme Austrije svaki nacionalan i čestit čovek isto tako je nazivan denuncijantom, izdajnikom i otpadnikom. Svaki Srbin, Hrvat i Slovenac, koji je za vreme Austrije volio Srbiju i Beograd, i koji je radio na ujedinjenju, na-

zivan je istim izrazima, kojim ga nazivaju i danas, iz istog razloga, zbog iste politike i zbog istih ciljeva.

Gospodo, mi vidimo da dr. Stojadinović govori jedno, a dr. Korošec sasvim drugo. I zbog tih govora nastaje pometnja ne samo u zemlji, nego i u samim redovima Jugoslovenske radikalne zajednice, kod svih čestitih ljudi na desnici, koji misle svojom glavom i koji svaku stvar samostalno pretresaju. Mi mislimo da Jugoslovenska radikalna zajednica pre svega treba da sa svojim vođama prečisti osnovne političke pojmove, da se zna kuda ko spada. (Jedan glas sa desnice: Nemoj voditi tuđu brigu). Gospodo, stvarni vođa Jugoslovenske radikalne zajednice u Savskoj banovini držao je pre četiri godine sa ovoga istoga mesta govor, u kom je pozivao Slovence da linčuju dr. Korošca zbog njegove politike. Ja vas pitam da li je taj vođa ostao i danas kod svoga mišljenja o Korošcu ili je g. Korošec možda promenio svoje mišljenje, ili je svaki i dalje ostao kod svoga mišljenja, a ipak su danas svi zajedno.

Predsednik Stevan Ćirić: Gospodine govorniče, Vaše je vreme isteklo, molim Vas da završite.

Dušan Ivančević (nastavlja): Gospodo, ja moram da još jednu stvar istaknem. Kada je vodstvo Jugoslovenske nacionalne stranke htelo da održi svoje zborove u Sloveniji, onda se »narod« uzbunio protiv njega, onda je „narod” voden detektivima i policajcima pravio demonstracije protivu vodstva Nacionalne stranke, pravio je demonstracije na teritoriji, na kojoj živi narod vrlo disciplinovan, koji zna da poštuje red i zakone. Uzbunio se „narod” na teritoriji, na kojoj je apsolutni gospodar Ministar unutrašnjih dela i gde bez njegovoga miga niko iz njegove partije ne sme ništa da učini. Interesantno je i ovo. I pre toga zbora Jugoslovenska nacionalna stranka, odnosno Slovenci koji pripadaju Nacionalnoj stranci, držali su tamo svoje zborove i nikada nije bilo nikakvog sukoba. A zašto su nastupili ovi sukobi i demonstracije kada je tamo došlo vodstvo Jugoslovenske nacionalne stranke? Nastupili su zato što se tamo Srbi i Hrvati smatraju tuđincima koji nemaju šta da traže u Sloveniji!

Nedavno je u Sarajevu održan jedan zbor na kome je bilo 15.000 ljudi. (Glasovi iz većine: Oho! — Glasovi sa levice: Pogledajte fotografije!) Organizacija toga zbora bila je takva da su unapred bili isključeni svaki sukobi i demonstracije, ali pored toga što je sama organizacija zbora isključivala takve demonstracije, treba da se kaže da je i bosanski vojvoda g. dr. Spaho sa svoje strane takođe nešto doprineo da zbor prođe u miru, pošto je on takav čovek — kako kažu ljudi koji ga poznaju — koji izbegava krvave sukobe i zato što on izbegava takve sukobe, i zato tih sukoba nije bilo ni na zboru niti igde na periferiji posle zbora. Kao što vidite, gospodo, građane u njihovim pravima ne štite toliko zakoni, koliko volja pojedinih vojvoda i od njih i njihove volje zavisi hoće li na zborovima biti sukoba ili neće.

Gospodo, ta zabuna koja vlada u duši naroda, oslabila je i veru naroda u pravdu. Pošto su to neki govornici već spominjali, ja ću o tome kazati samo nekoliko reči. Vera naroda u pravdu ugrožena je posle nekoliko senzacionalnih procesa o teškim zločinima, u kojima su glavni krivci sasvim oslobođeni ili su dobili smešno malu kaznu, i posle nekoliko teških afera, u kojima su svi krivci oslobođeni, tako da narod danas ne veruje da korupcionaši uopšte

moгу biti kažnjeni. Naročito je u narodu razorena vera u pravdu kad se radi o političkim krivcima. Vi znate da je teški zločinac Artuković dovezen specijalnom ratnom ladom iz Francuske ovamo i ne samo da je prošao bez kazne, nego mu je od strane Vlade data i naročita pratnja da ode u Gospić i da tamo svojim pristašama održi govor, u kom ih je pozvao da i dalje veruju u ono što im je govorio jer da dolazi sloboda Hrvatske i hrvatskog naroda! Posle Artukovića došao je i Košutić, bez i najmanje smetnje! I onda nije nikakvo čudo što je jedan od nacionalnih ljudi morao ovde da vam uzvikne: Ako jednog dana pustite i Pavelića da se vrati, nemojte ga barem pustiti da nastavi i ovde sa onim istim svojim radom koji je vršio u inostranstvu. Eto, gospodo, zbog čega je nastupila zabuna u narodu i zašto se gubi vera u pravdu: zbog ovoga vrludanja, zbog ove lakomislene igre sa nacionalnim interesima. I zbog toga, gospodo, mi sami sebi postavljamo pitanje: Zbog čega se događa sve ovo? Zbog čega ova Vlada tako odlučno i kategorički nastupa protiv nacionalista, koji brane jugoslovensku nacionalnu misao, a zbog čega je tako popustljiva kad se radi o onima koji razaraju ovo naše državno stanje? Ja, gospodo, pomišljam, da Vlada nije toliko slaba kao vlast, da ne bi mogla da zavede red i da dade svoju jasnu liniju. Postoje tu, gospodo, dve mogućnosti. Ili su vode vladajuće partije među sobom nesložni i toliko se razilaze u mišljenjima, da se ne mogu prihvatiti rada na rešavanju bilo kog političkog pitanja, ili postoji tajni sporazum Vlade sa onom drugom stranom, koji bi mogao da glasi ovako: Mi ćemo rečima braniti Ustav i unitarističko uređenje zemlje a Vi delima rušite ovo stanje i stvarate novo federalističko stanje. (Pljeskanje na levici — Protesti i prigovori na desnici). Vi ćete tim svojim radom — kaže im Vlada — stvoriti stanje koje će se jednog dana jednostavno morati da prizna i potpiše.

U svakom slučaju, gospodo, mi vidimo da je ova Vlada čisto poslovna Vlada, koja vrši samo one poslove koji nose na sebi pečat bankarski i finansijski, a da ova Vlada nema sposobnosti, da se prihvati rešavanja bilo kojeg političkog pitanja. Ne samo da ona nije politički unapredila zemlju, nego je u tome pogledu zaglibila državna kola — kao što reče Ministar finansija g. Letica, — u tako duboko blato, iz koga ih ova Vlada ne može više da izvuče.

Zbog svih ovih teških grehova Vlade i vladine partije, ne mogu da glasam za zakon po kome će Vlada da kažnjava građane za neke njihove sitne greške i pogreške. (Odobranje i pljeskanje na levici).

Pretsednik Stevan Ćirić: Gospodo, sad ćemo prekinuti sednicu, a nastavićemo je posle podne tačno u 5 časova.

Da bi gospoda govornici znali kojim redom dolaze, pročitacu listu govornika. (Pročita listu).

(Sednica je prekinuta u 14.10 časova)

(Nastavak sednice u 17.25)

Pretsednik Stevan Ćirić: Gospodo, nastavljamo sednicu. Reč ima narodni poslanik g. Josip Cvetić.

Josip Cvetić: Gospodo narodni poslanici, koliko je kod vladine većine interesovanje za ozbiljan parlamentaran posao najbolje pokazuju ove klupe,

a mislim da taj znak interesovanja nije ništa drukčiji ni u vladinim klupama. Gospodo, to nije stvar za šalu iz sledećih razloga: Mi smo imali toliko prilika da radimo pod povoljnim atmosferskim prilikama, ali nismo bilo sazivani zato što nije bilo spremno javno mišljenje za neke zakone koji treba da se donesu. Skupština pak, sada, pod ovako teškim prilikama radi. U javnom mišljenju ovako izgleda slika našeg parlamentarnog života i interesovanja poslanika za ozbiljan parlamentarni rad. (Graja i dobacivanja).

Pretsednik Stevan Ćirić: Gospodo, molim da ne upadate g. govorniku u reč.

Josip Cvetić (nastavlja): Gospodo, ovim se zakonskim predlogom, koji se sada nalazi pred nama, kako stručnjaci specijalisti dokazuju, omogućuje upravnoj vlasti da vrši neke polusudske funkcije. Prenos bilo kakvih funkcija sudovanja na upravne vlasti osposobljava upravu za tiraniju. Osim toga, gospodo, bez preciznog razgraničenja između sudske i upravne vlasti nema moderne države, a nema ni zadovoljenja modernih demokratskih shvatanja, na kakva se vrlo često pretstavnici sa ove strane pozivaju. Ovim zakonskim predlogom, po mišljenju tih specijalista stručnjaka, udarena je po glavi i moderna država i moderno shvatanje o demokratiji.

Ovaj zakonski predlog predložila je Narodnoj skupštini Vlada g. Milana Stojadinovića. To je njeno delo, upravo, to je jedno od njenih dela koje je ona dosad izvela, a, gospodo, i Sveto Pismo kaže: Najbolje ćete ih poznati po njihovim delima i oceniti po njihovim uspesima. Zato u ovome času, kad je ovaj zakonski predlog pred nama, treba da podemo i rasmotrimo neka dela Jugoslovenske radikalne zajednice i neka dela ovog režima, pa ćemo videti da ovaj zakon nije nikakva slučajnost nego jedna razumljiva, logična etapa nacionalnog rada i gledanja dr. Milana Stojadinovića.

Gospodo, vlade dolaze sa izvesnim zadacima. Gospodo, po autentičnoj interpretaciji prestavnika ovoga režima, svrha ove Vlade bila je, da umiri duhove, da stiša strasti i da napravi predispoziciju za ostvarenje sporazuma, da taj sporazum sa g. Mačekom stvori i napravi. Gospodo, sam sporazum kao jedan od sistema naše unutrašnje politike, to nije izum g. dr. Milana Stojadinovića. Sporazum je originalna parola pokojnog Stojana Protića. G. dr. Milan Stojadinović je samo jedan od sporazumaških političara u velikoj grupi koju smo mi u Jugoslaviji već imali. On je tu originalnu parolu pokušao da izvede u život, tu originalnu parolu pokojnog Stojana Protića pokušao je da izvede u Jugoslaviji, i ako je stalno govorio da je učenik pokojnog Nikole Pašića. Osnovna misao, idejna baza sporazuma za takvu politiku u Jugoslaviji dana je već u nacrtu Ustava pokojnog Stojana Protića. A praksa za ostvarenje atmosfere sporazuma, jer se u Jugoslaviji stalno samo o toj »atmosferi« radi, došla je do izraza u vladi pok. Stojana Protića. U toj Vladi pok. Stojana Protića trebalo je pre 16 do 17 godina da se stvori atmosfera za ostvarenje sporazuma, i u toj vladi sedeo je kao Ministar i g. dr. Korošec. Pokojni Stojan Protić sa svojom vladom, živeći u tome začaranom krugu sporazumaštva, kad je doživeo neuspeh, izrazio je jednu tešku reč u našoj zemlji koja se zove »amputacija«. Prvi neuspeh sporazumevanja u našoj zemlji rezultirao je pomišlju na amputaciju.

Druga faza i drugo kolo sporazuma počelo je sa Markovim protokolom. Da ne razvijam u pojedinstima, Markov protokol rezultirao je begstvom Stjepana Radića preko granice naše zemlje.

Treće kolo sporazuma počelo je sa vladom g. Ljube Davidovića 1924 godine. G. Davidović je krstio tu svoju vladu vladom narodnog sporazuma, dok je pokojni Stojan Protić govorio o bratskom sporazumu. Nakon poduljeg vladanja, g. Davidović je dao izjavu kao predsjednik vlade i rekao da se on isto bavi pripremama za dispoziciju i za atmosferu u kojoj će moći sporazum biti ostvaren. Gospodo, ondašnja Skupština je podupirala režim gospodina Davidovića, iako ta Skupština, koja je podupirala njegovu Vladu, nije bila izabrana na sporazumaškom programu t.j. tri naroda treba da se sporazumeju o uređenju Jugoslavije. Gospodin Davidović je skombinovao skupštinsku većinu na osnovu toga što su došli Radićevci u Narodnu skupštinu. Verna parlamentarnim principima, Kruna je u ono vreme, kad je ta sporazumaška politika dobila u Skupštini većinu, dala vladu i ako narodni poslanici za tu politiku nisu imali onda poverenje naroda. Gospodo, sporazumaški partneri nisu bili lojalni prema Kruni i oni su govorili narodu — vi ćete se toga dobro sećati, jer je to i u našoj štampi zabeleženo — ovako: „Napravili bismo mi sporazum, rešili bismo mi tu nevolju, rešili bi mi to sporno pitanje, ali ne možemo zbog Krune koja brani Ustav, jer Kruna stoji na stanovištu da se ne može da menja Ustav koji imamo. Zato mi pretstavnici političkih partija ne možemo da menjamo Ustav i da ostvarimo politiku sporazuma.

G. Davidoviću, međutim, nije bilo do sporazuma. G. Davidoviću je bilo do toga da on ojača svoje partiske interese, da ojača demokratsku stranku na štetu svojih partiskih partnera, na štetu radikalne partije. A, gospodo, iz važnih psiholoških razloga, da se svaka srbijanska grupa hoće da pokaže koliko može da ostvari na politici sporazuma, izviru sporazumaški poslovi! Stojan Protić je bio sporazumaška rezerva radikalne partije i posle njegove smrti izgledalo je da je g. Ljuba Davidović postao univerzalni naslednik te njegove partije, i da je radikalnoj stranci ta njegova parola definitivno oduzeta. Pokojni Pašić osetio je potrebu da on indirektnim putem preuzme ulogu Stojana Protića. Zaobilazni put g. Pašića sastojao se u tome, što je prečanske nacionaliste otepio od demokrata i stvorio poznati P. P. blok, i da taj blok ide na izbore da napravi većinu i da onda stvori R. R. koaliciju. I, gospodo, Nikola Pašić posle donošenja Vidovdanskog ustava razbio je radikalnu koaliciju zbog toga da oslabi demokrate, a P. P. koaliciju 1925. godine razbio je zbog toga da Radića definitivno oduzme g. Davidoviću i da onesposobi demokrate za politiku sporazuma.

Gospodo, ako pogledate do toga vremena rezultate sporazumaške politike za interese celine, za interese države i nacije, onda vidite da su negativni. Ako pogledate rezultate te politike za velike pojedine srbijanske partije, onda vidite da su i za njih negativni, jer, gospodo, te dve stranke natjecale su se da pod plaštom sporazuma jedna drugoj što više naškode. Demokratska stranka se počela raspadati i slabiti, a u radikalnoj stranci pre dolaska Velje Vukićevića pojavile su se razne struje, i ona je počela da slabi. Dok je taj rezultat bio za celinu negativan, dok je taj rezultat bio negativan i za interese unitarističke grupe, sasvim je on drugi bio za sporazumaške separatističke grupe u ovoj zemlji. Oni su do

toga momenta postigli što su mogli. Verske i plemenske partije dobile su maksimum što su mogle da dobiju. U to vreme pomešani su jezici, niko nikoga nije razumeo. I onda, kad niko nikoga nije razumeo, penje se na vrh Velja Vukićević, a sporazumaši pravé oko njega tvrde grad. Nije možda neinteresantno da je ova vlada Velje Vukićevića bila idejno koncipirana kao i današnja Vlada g. dr. Stojadinovića, g. dr. Korošec bio je u toj vladi Ministar unutrašnjih dela. I, gospodo, kad nas Vlada poziva da slavimo u mesecu junu dvogodišnjicu njenoga dolaska onda svakom patrioti u ovoj zemlji pada na pamet još jedan junski događaj, događaj kad je u Parlamentu pucano iz revolvera i kada su se dogodili teški događaji, koji još i danas dominiraju sudbinom ove zemlje, događaji od 1928 godine u Narodnoj skupštini. I ono što se dogodilo to je poglavlje naše istorije koje nosi naslov: Dr. Anton Korošec. Pokojni Radić je izneo deklaraciju u Narodnoj skupštini, koju je pročitao Pavle Radić, kojom je primljena država i dinastija, a po sporazumu S. D. K. iz 1928 godine primljena je misao unitarističke države, koja može da postoji samo na ideji narodnog jedinstva. Pokojni Radić se na taj način osposobio za jedini moguć sporazum u Jugoslaviji, a to je iskreni, bratski i lojalni dogovor na uređenju unitarističke Jugoslavije. Kad je taj proces u duši dok. Radića bio svršen, onda je došao metak Puniše Račića. Tu se započinje poslednji čin tragedije sporazuma, a ujedno počinje i tragedija našeg starog partiskog sistema. Pokazalo se da stare partije nisu sposobne da budu zdrav instrument našeg unutrašnjeg političkog života. I nikad ne treba zaboraviti, da je u jednom momentu, kad se pokazalo, da stare partije ne mogu da posluže ovoj zemlji i narodu, i kad se pokazalo da je politika sporazuma samo plašt za borbu između radikala i demokrata, pokojni Radić predlagao rešenje situacije sa nosiocem izvan parlamentarnih redova. Osetilo se, a to je osetio i u svojoj političkoj vidovosti Stjepan Radić, da će sav sporazumaški posao uroditi nesporezumaškom tragedijom. I to se dogodilo. Ta je pouka iz vremena 1928 i 1929 godine i neposredno pre 6 januara. Sporazum je bio nemoguć i u tom historijskom momentu da je sporazum bio mogućan, ne bi bilo šestog januara. I, gospodo, poučeni tim iskustvom iz 1928 i 1929 godine, sporazumaši ipak nastavljaju svoje kolo i u 1935 godini. Srbijanske grupe prenose na svojim leđima g. dr. Mačeka preko Save i Drine, i prenose ga preko granica predkumanovske Srbije. I za ime dr. Mačeka u Južnim krajevima naše države vezuju tendencije koje ne smeju da se pojavljuju. To će biti istorijski dug Udužene opozicije srbijanske. Kapitulacija sporazumaška ide još i dalje. Oni najpre pred onim malim brojem dobronamernih ljudi, koji su u srbijanskim krajevima glasali za listu dr. Mačeka pokrivaju svoj krah na taj način što kažu da se bore za demokratiju. Razočarenje je bilo tu, jer Maček, u krajevima gde njegova partija gospodari, ostvaruje sistem partije potpuno antidemokratski, glajhšaltuje celokupan javni život, postavlja pod svoj autoritet sve od svoje kancelarije do zadnjeg partiskog sekretara u zadnjem najzabitijem srezu. Što je fatalno za Uduženu opoziciju u ovim srbijanskim krajevima to je, da im dr. Maček ne daje revanš za usluge koje su mu učinili 5 maja. Traži dr. Maček njihove nove žrtve. On traži njihovu kapitulaciju. Da bude Mačeku sa sporazumom lakše, traži još jednoga partnera pored Udužene opozicije. On traži da su dva nudioca,

da su dva kupca, jer on poznaje staru psihološku potrebu srbijanskih staropartijaša, da se oni svi ogleđaju na poslu sporazuma. Pored Udružene opozicije Maček je dobio kao drugog partnera Jugoslovensku radikalnu zajednicu. On čas jedne pohvali, čas druge; čas nije zadovoljan onim što mu Vlada daje na terenu, čas mu nije dovoljna ideološka degradacija g. Davidovića i okoline. I nakon dve godine javnog rada na sporazumu g. Dr. Maček je pre nekoliko meseci izjavio, da je Udružena opozicija nesposobna da s njim napravi sporazum. Zašto je to rekao? — Zato što je trebalo drugom partneru, Jugoslovenskoj radikalnoj zajednici, dati avans, da udruženu opoziciju stigne.

I, gospodo, režimski krugovi JRZ su proglasili smrt Udružene opozicije. Oni su verovali da je g. Maček s UO definitivno raskrstio. Nadlicitiranjem Udružene opozicije sa strane dr. Stojadinovića g. dr. Maček je postao potpuni gospodar na svom terenu. Ja ću dati dokaza da je u svrhu toga da se udobrovolji dr. Mačeku žrtvovano ne samo od opšteg narodnog interesa nego i od interesa Radikalne zajednice kao partije. Pojedini su ljudi žrtvovani samo da se udobrovolji dr. Mačeku. Gospodin dr. Maček se je koristio raspoloženjem Kraljevske vlade i u tome raspoloženju su provedeni opštinski izbori. Spremalo se nešto veliko. I najedanput se iznenada dolazi do tobožnjih pregovora, i najedanput se čuje da se je g. dr. Maček sastao sa g. dr. Stojadinovićem u Brežicama. Ban Savske banovine se je odvezao tamo praćen šefom advokatske kancelarije g. dr. Mačeka, a g. Pernar dočekuje g. dr. Stojadinovića sa sve svoje 103 kile. G. dr. Korošec se žuri, on je bio u režimu Stojana Protića, on je bio u režimu Velje Vukićevića, on je i u režimu dr. Stojadinovića i kaže: „ništa nije pokvareno u radu na sporazumu. Ja to ovako mislim. Nakon 16 godina od vlade Stojana Protića ništa nije pokvareno da se i dalje radi na sporazumevanju staropartijaca. Ali ceo narod veruje da se pod ovakvom politikom kvare i ljuljaju temelji na kojima počiva Jugoslavija. I što je još najstrašnije, pod ovakvim razvojem političke situacije u našoj zemlji demorališu se i ljudi na koje će Jugoslavija u poslednjem času morati jedanput da računa. (Pljeskanje na levlci.) Gospodo, udružena opozicija se je uplašila. Ona silazi na onu dasku na koju je dr. Maček odavno zove, silazi na stepenice federalizma, a na federalističkom sistemu je g. dr. Maček potpuni gospodar. Da nije tako, on ne bi mogao nakon one ideološke degradacije Davidovićeve da mu kaže: to je samo prvi korak. Da ima sreće u ovoj zemlji onaj zaključak demokratskog glavnog odbora i ostale famozne rezolucije trebale bi da budu poslednji korak u ovoj Jugoslaviji.

Gospodo, udružena opozicija žrtvovala je sav svoj politički kapital u službi dr. Mačeku, a režim g. dr. Milana Stojadinovića, pored ideoloških žrtava, daje dr. Mačeku ne samo ono što nije njegovo vlasništvo nego što pripada celini, što pripada narodu, što pripada naciji. To se sve žrtvuje dr. Mačeku. I što je najgore i najžalosnije, nikakav uspeh od toga. Ali Jugoslovenska radikalna zajednica, naročito njen srpski deo, kao naslednica stare radikalne partije, boluje od one bolesti da na svakom koraku suzbija demokrate. I, gospodo, ono što je Ljuba Davidović želeo da da dr. Mačeku i u ime čega je tražio vladu u ovoj zemlji posle 5 maja, to daje dr. Mačeku dr. Milan Stojadinović.

Gospodo, protivnici unitarističke Jugoslavije su sve jači i jači i g. dr. Korošec i g. Spaho umiljato sede uz konjukturu ove Vlade. Ostali separatisti uz Mačeka

koriste njegovu povoljnu situaciju. Stara igra, staro partijsko kolo, u Jugoslaviji opet se igra na veliko. Da je to tako, gospodo, treba pogledati samo na to kakav je uspeh ove Vlade i ovoga režima na stišavanju strasti, na umirenju duhova. Tamo gde je naš nacionalni problem najosetljiviji, gde Srbin i Hrvat žive izmešano jedan pored drugoga, tamo se najbolje pokazuje uspeh politike smirivanja strasti i umirenja duhova. Ja mislim da me niko neće demantovati da danas, kad ovaj režim hoće da slavi dvogodišnjicu svoje vlade na umirivanju strasti, koje dele Srbe od Hrvata, da su danas Srbi i Hrvati dalje jedan od drugoga nego onda kad je to odgovaralo Pešti i Beču, kad su one želele da razdvoje jednoga od drugoga. (Burno pljeskanje na levlci).

Ja ću, gospodo, da vas upozorim na jednu stvar. U Jugoslaviji je, gospodo, pre nekoliko godina bio jedan „strašan“ režim, režim od 6 januara. U ono vreme bili su partijski korteši potisnuti u stranu i, gospodo, neosporna je činjenica da je baš u našim krajevima, gde je nacionalni problem najosetljivije fundiran, gde se Hrvati dodiruju sa Srbima, a i jedni i drugi sa muslimanima, da se je tamo tada osećao duh smirenja. Ali, gospodo, centar naše države onda je vodio jednu takvu nacionalnu politiku, a osećala se jugoslovenska politika kao politika pravde i politika ravnopravnosti. Iako je, gospodo, taj režim i nazvan krvavim, iako su se pojedinci dosada često bacali na taj režim, ja mogu da kažem da u kraju koji zastupam, u Gospiću, — a u tome me niko neće demantovati, — za sve vreme vlade 6 januara nije pala ni jedna glava, dok je za samo dve godine vladavine ovog „smirivanja“ strasti palo 15 glava. Tim mrtvim glavama treba dodati i one pobijene u Kerestincu, a ovima pobijene u Senju, pa zatim one žandare koje su pobijeni na drugim mestima, pa ćete onda jasno videti kako izgleda ta politika umirivanja i smirivanja narodnih strasti. (Dr. Branko Miljuš upada u reč).

Gospodin Miljuš koji je otvorio vrata šestom januaru, nema prava da govori protiv šestog januara. (Dr. Branko Miljuš protestuje).

Gospodo, da jedna vlada bude dobra, treba najpre da dobro upravlja. A dobro se upravljati može samo onda, ako se konzekventno sprovodi poštovanje zakona na svakom koraku, ako se zakonu pribavlja puno poštovanje. Našim zakonima zabranjene su plemenske zastave, i svaki onaj koji prekrši to, treba da bude kažnjen. Ali, gospodo, ako danas prodete hrvatske i slovenačke krajeve u kojoj svečanoj zgodi, vi ćete se odmah zapitati: zar je u Jugoslaviji zakonom zabranjeno isticati jugoslovensku zastavu? Jer, kad pristaje g. Mačeka ističu samo hrvatske zastave i pristaje g. Ministra unutrašnjih dela Korošca samo slovenačke zastave nekažnjivo, onda je sasvim umesno postaviti ovakvo pitanje. Gospodo, prošle godine na rođendan Nj. V. Kralja u selu Donjoj Stubici, nedaleko od Zagreba, istaknuta je bila svega jedna državna zastava, i sreski načelnik je tražio odobrenje od banovine da se ta zastava skine, i to je i urađeno. Eto, gospodo, kako se sada postupa sa jugoslovenskim zastavama, tim simbolima našeg jedinstva i naše časti.

Gospodo, kad govorim (Dr. Časlav Nikitović: A da je poginulo 100 ljudi onda bi bilo dobro!) Gospodo, kad govorim o zastavama ne mogu a da ne spomenem jednu izjavu g. dr. Kreka, neka mi on oprost, ali ja sam dužan da vam to kažem. Mi smo išli u Ljubljano da manifestujemo za jugoslovensku nacionalnu politiku. Naši protivnici su nas dočekali sa slovenačkim zastavama i poklicima „Živeo dr. Korošec“. Naši prijatelji razvili su bili jugoslovenske zastave. U jedan

čas demonstranti sa slovenačkom zastavom su zastali i prileteli jugoslovenskoj zastavi. Nastala je gužva oko jugoslovenske zastave. Jugoslovenska zastava je pocepana. Ja sam bio tamo, i video sam sve. Gospodin dr. Krek nije bio tamo u Ljubljani, ali on je dao izjavu da jugoslovenska zastava nije pocepana u Ljubljani. Ja nemam ništa protiv ni srpske, ni hrvatske ni slovenačke zastave, ali ako se razvije hrvatska zastava, onda pod nju dolaze samo Hrvati, ako se razvije samo srpska zastava, onda pod nju dolaze samo Srbi, ako se razvije samo slovenačka zastava, onda pod nju dolaze samo Slovenci, i tako se stvaraju frontovi a frontovi se stvaraju ne za sporazum, nego za bitku. Mi kao jugoslovenske nacionaliste nemamo ništa protiv srpske, hrvatske i slovenačke zastave, one su za nas svetinja kao znakovi naše prošlosti, ali od onoga momenta otkako je i naša vojska ostavila srpsku zastavu, i usvojila jugoslovensku mi odlazimo u hram prošlosti da se molimo Bogu da nas ne razdvoji. (Pljeskanje na levice).

Ali, kada je jugoslovenska zastava zakonom usvojena kao državna zastava onda ona mora biti poštovana od svih pa i od članova jugoslovenske vlade. Međutim ona dozvoljava da se slobodno viju separatističke zastave i separatistički znakovi oko kojih se slobodno kupe separatisti. Vodstvo naše partije išlo je u Sloveniju da manifestuje za jugoslovensku nacionalnu politiku, išlo je u one krajeve koji su nacionalno najosetljiviji, gde tri susedne države vrše veliki svoj uticaj. Tamo smo dočekani kamenicama, noževima i eksplozivom. Kao što vidite, sloboda onima koji deru jugoslovenske zastave, a nož i kamen onima koji je čuvaju. (Pljeskanje na levice).

Kad Kraljevska vlada proslavlja dvogodišnjicu svoje vladavine, onda ovo što sam spomenuo neka bude na prvom mestu na listi uspeha u znak sećanja na uspehu politiku ovoga režima. Gospodo, jugoslovenski nacionalisti pokušali su da proslave dvogodišnjicu vlade JRZ na taj način što su se skupili pod jugoslovenskim barjacima sa natpisima „Slava Kralju“, „Živeo Kralj“ i sa natpisom „Brat je mio koje vere bio“. Ova proslava je održana u Sarajevu velikim nacionalističkim zborom. Tamo smo manifestovali za jugoslovensku politiku i nacionalni program naše stranke, verujući da na taj način najbolje služimo Jugoslaviji. Ja sam duboko uveren da će ta vera nas spasiti. Gospodo, ja sam vam izložio nekoliko događaja iz onoga kraja, koga imam čast da zastupam. Sa nekoliko pojedinosti, koje u punoj meri ilustruju politiku kakva se danas vodi, daću vam i nekoliko informacija. Gospodo narodni poslanici, prošle godine ubijen je jedan od prvaka bivše seljačke stranke, Karlo Brkljačić. On je bio jedan od tipičnih seljaka, koji je instinktivno dobro osetio i shvatio socijalne težnje programa Radićevog i on je više na taj deo socijalni polagao, nego na sve drugo. On je bio ubijen. Kada je on ubijen, vlasti, zajedno sa frankovcima iz našeg kraja, organizovale su hajku na jugoslovenske nacionaliste. Vi se sećate šta se dogodalo u pojedinim krajevima u Savskoj banovini, vi se sećate do kakvih je teških događaja došlo. Ali nekoliko dana posle toga, kada je sva krivnja bila na jugoslovenskim nacionalistima i kada smo mi jednog našeg prvaka sa lovačkim puškama čuvali da ne bude napadnut, onda je izašao jedan članak u „Samoupravi“, u kome je pisalo da je ubica Stevo Pejinović u odboru Jugoslovenske radikalne zajednice za Srez gospićki među uglednim odbornicima.

Ja sam bio na jednom sastanku u jednom selu i kada sam osudio taj zločin, onda mi je opštinski be-

ležnik Hinić iz Metka, gde je bio Ministar finansija g. Dušan Letica, o čemu je danas pre podne govorio g. Dušan Ivančević, opštinski beležnik kazao: Živeo junak Pejina! Ja sam kazao: Zar tako kliče opštinski beležnik jednom ubici: Živeo junak Pejina.

Ja sam se posle toga žalio na ovo g. Banu i Podbanu. Ništa se tome opštinskom beležniku nije dogodilo, jer je on jedan od uglednih funkcionera Jugoslovenske radikalne zajednice u srezu gospićskom.

Godinu dana posle ubistva Karla Brkljačića poginuo je u susednom selu Karla Brkljačića jedan seljak Blaž Piščević, jedan zanešenjak, jedan seljak koji je pevao pesme u desetercu Kralju i Jugoslaviji. On je poginuo. Naden je na jednom šumskom proplanku mrtav, sa teškim udarom sekire u glavu. Svima onim okolnim ljudima bilo je jasno šta se dogodilo, jer je to bilo neposredno o proslavi godišnjice smrti Karla Brkljačića. Vlasti su konstatovala u svome komuniqueu da je seljak Blaž Piščević pao nesrećno na sekiru i ostao mrtav. (Smeh na levice).

Gospodo, jedan sasvim običan madioničar došao je u Gospić i pokazivao najraznovrsnije veštine. U jednom času kada je prikazao sliku našeg mladog Kralja i jugoslovensku trobojku, sa natpisom „Čuvajte Jugoslaviju“, Kraljeva slika morala je biti demontirana.

Gospodo, nikome se ništa nije dogodilo. Sada dolazimo na ono što sam rekao u početku kako su žrtvovani i pojedinci, članovi Jugoslovenske radikalne zajednice. Funkcioneri su se žalili samom Predsedniku Vlade jednim pismom da se to dogodilo u Gospiću. Provedena je bila jedna istraga sa svedocima, koje ja lično znam, i ta istraga utvrdila je da se stvar ovako odigrala. Ali g. Predsednik Vlade pratio je jedno pismo u Gospić i kazao: Ja sam izvešten da se Kraljeva slika u tom času nije pokazala. (Protesti na levice).

Gospodo, kada je pušten dr. Artuković, pušteni su i mnogi nesolidni mladići, koji su bili uhapšeni kada se dogodila poznata Brušanska afera. Oni su amnestirani pre kazne. Oni su bili kod demonstracija prilikom prikazivanja ove Kraljeve slike. Oni su išli autom u Senj kada je bilo tamo pevačko društvo „Trebević“. Ceo dan se klicalo onako kako se ne bi smelo da kliče, klicalo se onako kako se dve godine kliče u Savskoj banovini. Njima se ništa nije dogodilo. Kada su pošli svojim kućama onda su bili salvom pobijeni.

Ja tvrdim da jedan režim koji dve godine dana pusti da se radi protiv Kraljevine Jugoslavije, da se vredi sve ono što je jugoslovenskom narodu najsvetije, da se uzdižu u zvezde Pavelić i ustaše, nema prava da jednom salvom pobije mlade ljude na cesti. (Odobranje na levice). Taj režim trebao je da ih ostavi još pod kaznom, da ih spremi da budu dobri građani, da im ostavi mogućnost da postanu dobri sinovi svojih familija i svoje otadžbine. Ali nije se dogodilo ni jedno, ni drugo, ni treće. Senjski događaj najbolji je dokaz kuda vodi jedna bezglava unutrašnja politika bez cilja i bez fundamentalne linije (Pljeskanje na levice).

Kada su bile zadušnice za senjske žrtve, u Zagrebu je došlo do demonstracija. U izlogu bila je postavljena kod jednog fotografa na početku Ilice slika našeg mladog Kralja. Ta slika dobila je hitac upravo u levo oko Kraljevo. Staklo se je sasulo i tako je razbijena slika stajala 14 dana zato jer se vlasnik pogadao sa osiguravajućim društvom ko će platiti štetu. A da je bila povredena slika jednog drugog Suverena u našoj Hrvatskoj, ja se bojim da bi se našli odmah

dispozicioni fondovi i da bi slika bila popravljena za 24 časa. (Odobranje na levisi).

Gospodo narodni poslanici, kada ste čuli prilike u Lici, u gospićskom srezu, možete lako oceniti važnost, iskrenost i istinitost reči g. Behmena, koje je rekao pretprošle nedelje u Beogradu: „Svi vi znate kako je izgledala sloboda i kako je za vreme onog režima onaj deo Like u ono vreme postao poprište sukoba, a drugi deo naroda kako su oterali u emigraciju”. Mi smo, gospodo narodni poslanici, dobili jednu sliku onog režima time što je onaj režim, bez ijedne mrtve glave, ovo veliko zlo načinio, a pitam ja g. Behmena, kakvo će zlo učiniti ovaj režim sa ovoliko svojih strašnih žrtava? (Pljeskanje na levisi).

Jedno ipak imamo da zahvalimo o dvogodišnjici režima dr. Stojadinovića. On je otvorio oči svakom našem poslednjem čoveku kuda vodi ovakva jedna politika u našoj zemlji. Da ovakve uspehe ima propaganda Nacionalne stranke, kojoj ja pripadam, pored ostaloga imamo da zahvalimo baš Vladi dr. Milana Stojadinovića. Mnogi su dobronamerni mislili da će se uspeti na ovaj način kako radi dr. Stojadinović ali danas svako vidi da nema uspeha. Na ovo sve jugoslovenski nacionalisti se organizuju i protiv terora odozdo i protiv strašnog pritiska odozgo. Mi ispovedamo nacionalistički program, a to znači za nas su potpuno identične iste granice jugoslovenskog naroda i jugoslovenske države. (Burno odobranje i pljeskanje na levisi.) Ne postoje posebne granice hrvatskog naroda i jugoslovenske države. Ne postoje posebne granice srpskog naroda i jugoslovenske države. Za nas se poklapa pojam države i domovine. Jugoslavija nam je i domovina i država. (Burno pljeskanje na levisi). Za nas jugoslovenstvo nije stvar budućnosti, kako su to obrazlagali g. g. Ministri na svojim zborovima. Ja pitam, koja je osnovna linija na kojoj se vodi ova država, ako je jugoslovenstvo stvar budućnosti. Princip naše jugoslovenske narodnosti je nastao iz reakcije protiv zarobljavanja i ugnjetavanja od strane naših vekovnih protivnika. Pitanje naše narodnosti bilo je motivisano potrebom naše slobode, a naš narod traži danas da naša sloboda čuva našu narodnost, tu socijalnu pojavu koja je karakterizirana kulturnim, odnosno duhovnim jedinstvom.

I zato mi jugoslovenski nacionalisti nismo zadovoljni samo sa pristajanjem uz državno jedinstvo, jer država je takva socijalna pojava koja se održava organizacijom vlasti, silom, a mi znamo da je osećaj jugoslovenskog patriotizma postao i protivu državne sile i da je on postojao i pre jugoslovenske države. (Odobranje na levisi). I, gospodo narodni poslanici, kada je to logičan razvoj, kada su takvi odnosi između jugoslovenskog patriotizma, između jugoslovenske otadžbine i jugoslovenske domovine, onda bi jugoslovenska država bila dužna da organizovanjem nacionalne propagande ili još više organizovanjem nacionalnog vaspitanja, da pomogne formirati jugoslovensku naciju. Ja ne mogu da osetim da je najpozvaniji organ državne politike, režim dr. Milana Stojadinovića, išta učinio na formiranju jugoslovenske nacije; ja naprotiv osećam da on baš radi na dekomponiranju onoga što nam je istorijski dato. (Odobranje na levisi).

Gospodo, Jugoslovenska nacionalna stranka kao opoziciona stranka želi da putem nacionalističkog pokreta pridonesu svoj deo u konačnom formiranju jugoslovenske nacije. Ona zato vrši jugoslovensku nacionalnu propagandu, ona čini sve što je moguće da jugoslovensko nacionalno vaspitanje urodi dobrim rezultatima u našoj zemlji. Ona, pored svog

jasno izraženog programa, ima jasne poglede na sve strane našeg državnog i narodnog života, ona pokušava da vrši i nacionalnu misiju. Ona je, prema tome, zadovoljila ono što se traži od opozicije. Duhovito je okarakterisao opoziciju Sidnej Lo: da je opozicija alternativno vladavina izvan službe. Treba imati kvalifikacije da budeš opozicija, treba da imaš izradene poglede o svima pitanjima da možeš jednoga dana postati aktivna vladavina. Jugoslovenska nacionalna stranka nema želje da bude sama i jedina stranka u Jugoslaviji. Ona ne traži i ne pristaje da bude sama i jedina stranka u Jugoslaviji jer bi tada došla pod udar onoga što je kazao Benedeto Kroče: politička partija koja bi bila sama, ne bi bila ni partija ni politička, jer partija nije za to što nema protivnika, nema partnera u svome radu, nije pars, nije deo nečeg, jer iz svakodnevnice borbe između opozicionih stranaka i vladine stranke rezultira ne samo politički život jedne zemlje nego i istorija jednoga naroda”.

Ali, gospodo, kad tako stoji stvar, kad Jugoslovenska nacionalna stranka ima svoj statut, odobren po zakonu, kada ne radi protiv Ustava, onda Jugoslovenska nacionalna stranka traži bar minimum slobode za svoju akciju. Jugoslovenska nacionalna stranka traži: ili da se njeno vodstvo zbog njegovog rada stavi pod sud ili da joj se da puna sloboda rada. Prigovara se da Jugoslovenska nacionalna stranka uzima monopol na odbranu jugoslovenstva. Taj će se prigovor pobiti odmah ako se Kraljevska vlada stavi na istu politiku stvaranja jugoslovenstva kao i Jugoslovenska nacionalna stranka. Uzmite, gospodo, tu parolu, radite sa nama zajedno, pa neće biti monopola za Jugoslovensku nacionalnu stranku.

Gospodo narodni poslanici, inž. Avgust Košutić držao je pre nekoliko meseci jedno predavanje u Beču koje je objavljeno u jednom časopisu. Završio je to predavanje ovako: „Bez hrvatske države nije moguća Jugoslavija, bez hrvatske države nema stabilneta u ovom delu Evrope, bez hrvatske države ne može se zamisliti mir”. Ako je, gospodo, u tom smislu poruka dr. Mačeka: sve i odjednom, — onda mi jugoslovenske nacionaliste odgovaramo: nikad i ništa. (Pljeskanje na levisi). Ali, kad su te formule ovako stilizovane i kad je stilizovana još jedna formula u Brodu od strane g. Matačića, koji je u prisustvu izaslanika g. Mačeka zagovarao pravo Habsburgovaca na hrvatski presto i ulazio u dublje razloge kako je došlo do ubistva Ferdinanda, — kažem, kad se ovakve formule mogu stilizovati i kad ovi ljudi mogu ovakve formule da traže, za ere režima dr. Stojadinovića, — onda su te formule najbolja rezultanta na smirivanju strasti u narodu.

Da Vlada može tu svoju politiku konsekvantno da sprovodi, ona je predložila i ovaj zakon, a ja sam konstatovao da je to put ka tiraniji, a za tiraniju ne mogu nikad glasati. (Burno pljeskanje na levisi).

Pretsednik Stevan Ćirić: Radi ličnog objašnjenja ima reč narodni poslanik g. dr. Branko Miljuš. (Žagor na levisi).

Dr. Branko Miljuš: Čim mi ne dozvoljavate da govorim, znači da vam to neće biti prijatno. (Žagor na levisi).

Pretsednik Stevan Ćirić: Molim vas da saslušate u miru gospodina poslanika.

Dr. Branko Miljuš (nastavlja): Gospodin Cvetić je kazao malo čas da nema prava da govori onaj protiv šestog januara, koji je otvorao vrata šestom

januaru. G. Cvetić svakako misli na moj položaj, koji sam zauzimao pre no što sam postao poslanik, a to je na položaj šefa kabineta Pretsednika Senata. Gospodo, da bi se to pitanje jednom likvidiralo, ja vam kažem da me na taj položaj svakako nije dovela JNS., nije me doveo ni šesti januar, nego su me dovele izvesne moje sposobnosti, koje je tadašnji Pretsednik Senata tražio. (Žagor na levice).

Pretsednik Stevan Ćirić: Molim vas, gospodo, da saslušate u miru gospodina govornika.

Dr. Branko Miljuš (nastavlja): Gospodo poslanici, kao dokaz da ja nisam služio šestom januaru jeste činjenica da sam, kad sam došao na položaj šefa kabineta Pretsednika Senata, optuživan kako sam poslan od Svetozara Pribičevića da pratim rad bivših samostalnih ministara, a danas mi se prebacuje da sam služio šestom januaru. Da je tačno da sam optuživan od šestojanuarskih krugova da sam upućen od bivše emigracije u Parizu da se dohvatim toga položaja šefa kabineta Pretsednika Senata g. Tomašića, da špijuniram članove vlade koji su bili samostanci, ja se pozivam na tadašnjeg Ministra unutrašnjih poslova g. Žiku Lazića i Upravu grada gde su o meni pretražene sve kartoteke.

Gospodo, ja vas pozivam da mi rečete da li sam imao zasluga za 6 januar i ja ću, ako to dokažete, položiti svoj mandat. Ja vas pozivam, izvolite mi to dokazati, gospodo. (Graja i upadice sa levice).

Pretsednik Stevan Ćirić: Gospodo, imajte na umu da ako upadate u reč govornicima, onda ni vi nećete imati prilike da iskažete svoje misli sa ovoga mesta.

Dr. Branko Miljuš (nastavlja): Neka mi gospoda dokažu da sam imao legitimaciju Jugoslovenske nacionalne stranke a ja ću položiti svoj mandat. (Graja i ponovna dobacivanja sa levice).

Pretsednik Stevan Ćirić: Molim vas, gospodo, da budete parlamentarni. Gospodine Uroševiću, ne mojte da upadate u reč.

Dr. Branko Miljuš (nastavlja): Gospodo, vi optužujete ceo svet, ali će te optužbe da se okrenu na kraju krajeva protivu vas. (Graja). Gospodo, tadašnjeg Pretsednika Senata ja nikada nisam služio kao član Jugoslovenske nacionalne stranke, nego kao njegov šef kabineta, kao činovnik koji je na tome položaju krvavo zaradivao svoj hleb. (Graja i dobacivanja: A primio si 10.000 dinara! (Neka mi ijedan od vas dokaže da li sam ja iz dispozicionog fonda ma koje vlade od 6 januara dobio i pare! A što se tiče onih 10.000 koje spominjete i to da vam objasnim. Tačno je da sam dobio 10.000 ali kao otpremninu, jer ja sam bio ugovorni činovnik a ne ukazni, na to sam imao pravo i to je bilo suvereno pravo Pretsednika Senata.

Gospodo, u vezi ovog otvaranja vrata 6 januaru, kad ste me povukli za jezik imam da vam kažem... (Velika graja i upadice sa levice).

Pretsednik Stevan Ćirić: Gospodu sa levice opominjem i apelujem na njih da mirno saslušaju g. govornika, jer inače im ne mogu garantovati da će drukčije biti saslušani sa ovoga mesta.

Dr. Branko Miljuš (nastavlja): Gospodo, g. Cvetić me poznaje tek možda od pre jedne ili jedne i po godine dana, od kad smo postali narodni poslanici, i ne može da zna mnogo o mome političkom radu, a onome gospodinu koji mi dobacuje da sam promenio sve političke partije, odgovaram da je on u po-

litici sve izmenjao. Ja nisam pripadao nijednoj partiji, jer sam do 1928 god. bio u Parizu i nisam prema tome imao veze sa našim partiskim životom. (Graja i protesti na levice).

Pretsednik Stevan Ćirić: Izvolite, gospodine govorniče, završiti svoj govor i govorite o onim stvarima za koje ste tražili reč.

Dr. Branko Miljuš (nastavlja): Da g. Cvetiću bude jednom jasno da ja nisam služio režim 6 januara, ja mogu sa ovog mesta da mu kažem da sam ja radio protiv toga režima i to sa našom emigracijom u Parizu. (Graja i dobacivanja).

Pretsednik Stevan Ćirić: Reč ima narodni poslanik g. dr. Mirko Kosić.

Dr. Mirko Kosić: Gospodo narodni poslanici, gospodin izvestilac većine, odnosno Pretsednik Odbora i pretstavnik svoga kluba g. Šušić, branio je ovaj zakonski predlog o istupima time u glavnom, što je sve prigovore o mogućim zloupotrebama koje bi proistekle iz samih ustanova ovoga zakona, a naročito pak iz onih kojih u njemu nema t.j. one kautele koje bi mogle da se predvide u jednom takvom zakonu protiv mogućih zloupotreba upravne vlasti, branio je, velim, time što je stalno ponavljao: „ako bi jedan ili drugi upravni organ zloupotrebio svoju upravno-sudbenu vlast on će odgovarati po onim zakonskim propisima koji su za to predviđeni u Krivičnom zakonu ili u Zakonu o činovnicima”. Gospodo, jedan zakon i celokupno zakonodavstvo jedne zemlje i jednoga doba jeste sistem normi idealnih, koje treba da važe, a važe u toliku u koliko ljudi koji primenjuju te zakone i kojima je povereno čuvanje toga pravnoga poretka, tih idealnih dobara koji su u tome zakonu fiksirani, koliko oni imaju izradene svesti o potrebi apsolutno nepristrasnog primenjivanja tih zakonskih normi i u koliko imaju mogućnosti za svoju moralnu nezavisnost u pogledu vršenja te dužnosti, bi bili svesni toga. Tu je, gospodo, težište čitave situacije i sa ovim našim zakonskim predlogom. Mi ne verujemo da naš upravni aparat, mi ne verujemo da naš policijski aparat ima te pravne svesti. Mi ne verujemo da on ima moralne nezavisnosti, koja bi učinila i omogućila nepristrasnu primenu tih normi, a ne verujemo u to zbog iskustva. Mi smo pre neki dan, gospodo, ovde imali mogućnosti i prilike da čujemo čuvara pravosuda i državnog pečata, pretstavnika najviše pravosudne vlasti g. Ministra pravde koji je, prilikom jedne interpelacije, rekao, da je on u tome konkretnom slučaju imao diskrecionarno pravo da donese takvu odluku, i u svojoj odbrani tvrdio je još, da nije ničiji interes povredn tom njegovom odlukom zbog koje je bio napadnut od interpelanta. Ja sam mu dobio, ali on na to nije odgovorio, da je jedan interes povredn, a to je interes javnoga morala, a to je jedan opšti interes, to je onaj najveći interes o kome treba i ima dužnost da vodi računa gospodin Ministar pravde. I, gospodo, kad je moglo da se desi da g. Ministar pravde, i to ovakav Ministar pravde u čiju ličnu čestitost mi ne sumnjamo, kad je on mogao da donese onakvu jednu odluku i rešenje, za koje, ja sam uveren, a to je u njegovom interesu, crveni pred samim sobom, žali se na one svoje drugove koji su mu izmamili takvo rešenje, kad je u takvoj situaciji i jedan Ministar pravde, i to jedan lično čestiti Ministar pravde, onda vas ja pitam, gospodo, a kakve garancije imamo mi za onaj bezbroj policijskih pisara i sreskih načelnika koji nisu kvaliteta g. Ministra pravde a ni njegove nezavisnosti!

Gospodo, ovo nije anegdota, ovo nam je pričao jedan od vaših drugova, jedan poslanik koji ima obi-

čaj da sedi dublje u pozadini na desnici, i to konkretno pričao, kako mu se desilo, da je zahtevao od g. Ministra unutrašnjih dela da smeni sreskog načelnika i da postavi drugog i kazao mu „ne tražim određeno lice, glavno je da to bude ispravan i čestit čovek”, pričao je nama nekolicini, da mu je g. Ministar unutrašnjih dela, koji ima iskustva i poznavanje svog upravnog aparata, koji uostalom nije prvi put u toj ulozi, kazao mu je: „nema, gospodine, ispravnog sreskog načelnika!” Gospodo, ja ne idem tako daleko da se identifikujem sa uverenjem, u ovom slučaju, šefa upravne vlasti. Ja verujem pa i poznajem i znam da ima i ispravnih sreskih načelnika, ali znam da su ti progonjeni, odnosno, da im se ne dodeljuju takvi položaji i mesta, na kome bi mogli svojom ispravnošću da budu „nezgodni”, da kvare koncepcije onih koji im inače nalazu kako imaju da postupaju kao policijska vlast. Gospodo, najniža upravno-kaznena vlast po ovom zakonskom predlogu je opština, drugostepena sreski načelnik, protiv njihovih presuda biće leka samo žalba na banovine. Ja poznajem prilike u tom pogledu samo u Vojvodini i jednom delu Srbije, ali moram da kažem, da suština takozvanog vojvodanskog pitanja, suština i leži u prilikama, u njezinoj upravi. Ironično nama katkada kažu „beležničko pitanje!” I „beležničko pitanje”, jer od beležnika zavisi gro našeg življa, seljak živi u opštini i veći deo njegove sudbine ekonomske, pa ako hoćete i moralne, zavisi od funkcionisanja te opštine, od toga beležnika. Kakvih sve beležnika nemamo! Mi smo, gospodo, ovih dana povodom jednog žalosnog događaja u upravnom životu Vojvodine mogli da čitamo, kako jedan bivši aktivni i rezervni oficir nema kvalifikacije za beležnika seoske male opštine, ali mi imamo beležnika sa osnovnom školom i malo večernje „trgovačke škole” i oni se održavaju i imaju kvalifikacije i štite se i onda kad protiv njih i opštinski odbor — i, nota bene, Odbor JRZ — podnosi krivične tužbe za pronevere koje su vršili u svojstvu opštinskog beležnika!

I dešava se, gospodo, da kompletan odbor JRZ dođe k meni, koji nisam u JRZ, da se žali, kako su podneli krivičnu tužbu državnom tužioštvu, kako državno tužioštvo neće da postupi, kako su se žalili višoj upravnoj vlasti, kako sreski načelnik izade na lice mesta i kaže: jest, pare nisu tu, nije sve u redu. Posle toga sreski načelnik je sazvao sednicu predstavništva i izjavio „sve će biti u redu”. Dolazi inspektor banovine, vrši pregled i stiže izveštaj iz banovine da je sve u redu — samo fale pare! I kad se, na kraju krajeva, te pare naknadno vrate opštini, ovlašćen je beležnik da diže krivičnu tužbu protiv svih članova opštinskog predstavništva zbog tobožnje klevete! Taj beležnik ima od kvalifikacija osnovnu školu i večernju trgovačku i ima kvalifikacije pored svih ovakvih zloupotreba!

Gospodo narodni poslanici, mi imamo i kod drugostepene vlasti mnoštvo mogućnosti zloupotrebe i to po pravilu. Ja govorim na osnovu velikog broja slučajeva. Kažnjavaju se ljudi za dela, koja oni nisu počinili. Jutros ste čuli od g. Došena, kako se za istup nepunoletnog deteta, maloletnog deteta, kažnjava roditelj. Ali, gospodo, imamo čitav niz presuda, gde se kažnjavaju ljudi za istupe, koji toga dana nisu bili prisutni u dotičnoj opštini, u kojoj se desilo inkriminirano delo i dokazano je svedocima, da uopšte nisu bili prisutni a ipak su kažnjavani. Banovina je ove kazne potvrdila. Imamo ovakvih zloupotreba vlasti i kod mene u srezu. Kažnjavani su u poslednje vreme na osnovu ne znam koga paragrafa po starom a po novom biće 128 za mučenje životinja, kažnjavaju se

seljaci, koji „rovaše” svoje guske. Kod nas je praksa od pamtiveka, da se guske „rovaše” na jedan način, da ne može prouzrokovati bol, pošto se namaže kožica sa uljem, i to brzo zaraste. Pojedini seljaci kažnjavaju se sa 100—300 dinara globe za rovašenje. Ali, naravno, kažnjavaju se samo oni, koji nisu pristalice ne samo vladajuće partije, nego vladajuće klike. U glavnom su to lokalne klike, koje vrše zloupotrebu vlasti.

Mi imamo opština, gde opštinski beležnik vrši vlast cenzure, tj. kad stigne pošta, onda mora njemu da se nosi u opštinu i on odabere, koji se broj „Politike” i „Vremena” sme pustiti u promet u toj opštini. On nema poverenja u cenzuru, koju vrši Centralni presbiro, ili pak koju vrši Državno tužioštvo, nego on vrši za svoju opštinu naknadno dopunsku cenzuru. A tako i gradske policijske vlasti. I protiv njihovih rešenja ima mesta žalbi Banovini. Ja sam nedavno imao jedan slučaj. Pre dva meseca kažnjen je stano-davac moje kancelarije sa mesec dana zatvora i 5.000 dinara globe, zato što se u mojoj kancelariji skupio jedan veliki broj pristalica i ja sam s njima razgovarao. Ako je neko kriv, kriv sam ja, a nikako vlasnik kuće, koji nije bio u tome mestu toga dana, kad se to desilo. Slučajno sam našao u dobrom raspoloženju Ministra g. Kreka, i on je intervenisao i njegovom intervencijom, nenadležnom po zakonskom propisu, ta je kazna skinuta. Ali smo tom prilikom doznali, da je kazna izrekla policijska vlast. Prestojništvo policije po nalogu gospodina podbana.

I taj gospodin podban i taj ima naročitih kvalifikacija. Ja toga gospodina ne poznajem lično. Za mene on lično uopšte nije interesantan ni u kom pogledu, osim što je karakteristično za naše doba, da takve ličnosti mogu da igraju nekakvu ulogu kod nas u našoj nacionalnoj državi. Ja sam se prvi put s njim upoznao, ne lično, nego sa njegovim predmetom u svojstvu profesora Pravnog fakulteta u Subotici, kada je on 1929 godine podnosio svoja svedočanstva, da mu se izvrši nostrifikacija, da ima pravni fakultet i prema tome da ima zakonskih kvalifikacija za položaj župana. Bilo je karakteristično kakvim se metodama taj gospodin služio. Obilazio je gospodu koja neznaju mađarsko zakonodavstvo ni mađarski jezik i njih „obaveštavao”, kakav sve stav da zauzmu po pitanju njegovih kvalifikacija. I kad je njegov predmet došao pred fakultetsku sednicu, ja sam uzeo tekst mađarskog zakona i njegove svedodžbe i vrlo brzo ustanovio, da on ima drugi državni ispit, koji je bio kvalifikacija za upravnu službu u Mađarskoj, a kojim se ne završava pravni fakultet, jer se pravni fakultet završava posle trećeg položenog ispita. Po našem zakonodavstvu odnosno Kraljevine Srba, Hrvata i Slovenaca on nema svršeni pravni fakultet i nije ispunjavao zakonske uslove za položaj župana kao ni za pomoćnika bana što je danas. Na sednici fakultetskoj kolege su se bile podelile. Oni koji nisu znali mađarski i nisu razumeli tekstove, glasali su da ima kvalifikacija, a mi koji smo znali jezik i zakonodavstvo, mi smo glasali da nema kvalifikacija. Prosvetni savet usvojio je naše gledište, da nema svršeni pravni fakultet. E, sada ja vas pitam kad neko koji sam nema zakonske kvalifikacije dođe na jedan položaj na kome on treba da od drugih zahteva neke kvalifikacije, kakva je njegova moralna situacija? Kako on izgleda kad od jednog beležnika, koji je bio aktivni oficir, koji je bio ratnik, pa usled toga možda je i nervozan, prošao kroz rat, pa ima i pravo da bude nervozniji nego drugi, — zahteva kvalifikacije pa kaže: „Marš napo-lje, ti nemaš zakonskih kvalifikacija!” a on sam, me-

dušim te kvalifikacije nema. Njemu se moglo reći: „Pa i ti ih i sam nemaš!“ On nema te kvalifikacije, on nije mogao da bude postavljen za podbana. Mogao je biti postavljen za bana, pošto se za bana ne traži svršeni pravni fakultet. Ali dok nije ban, dok on ne ispunjava zakonske propise, on nema zakonske kvalifikacije za podbana. Taj isti gospodin davao je naloge policijskoj vlasti, kakva kazna da se izreče u jednom ili drugom slučaju. I taj čovek, koji ima još jedan veliki nedostatak za taj položaj, a taj veliki nedostatak se sastoji u tome, da je on bio nesumnjivo u službi poverljive prirode mađarskog vojnog ministarstva, i to i za vreme rata.

Gospodo narodni poslanici, mi smo u Vojvodini, a specijalno u Bačkoj, imali jedan izvestan broj ljudi koji su, usled naročitih prilika i nastojavanja mađarske politike, počeli da podležu uticaju mađarske kulture. Ali mi smo imali minimalan broj ljudi, koji su se stavili u poverljivu službu mađarskog režima i to za vreme rata! — onda, kada je desetina hiljada naših ljudi internirano i kad je desetina hiljada naših ljudi došlo u mogućnost da se bore kao dobrovoljci na drugoj strani za svoje oslobođenje. U tom momentu, kad je i taj deo Vojvodine, koji je bio načet i koji je počeo da podleže smišljenoj i intenzivnoj politici mađarizacije, kad je i taj deo doživeo jednu veliku regeneraciju usled potresa rata, tada i u tom momentu ovaj je gospodin sedeo u mađarskom ministarstvu vojnom, u obaveštajnom odeljenju, kod načelnika g. Nikole Tabakovića, opet jednog drugog polu-Srbina, koga je mađarska vlast upotrebila za svoga kandidata u mome srezu, u Velikoj Kikindi, protivu Mihaila Polit Desančića. Taj njegov šef bio je simbol mađarske državne ideje i upotrebljen je kao odrođen Srbin samo da ne bi bio izabran Mihailo Polit Desančić koga smo mi birali ne kao liberala nego kao pretstavnik srpske nacionalne politike, a taj njegov pomoćnik koji je bio praktikant u njegovom odeljenju, taj Rajič Silvester, kako se, vele, onda zvao, sada je čudnim sticajem okolnosti dospao u velikoj Jugoslaviji da vrši dužnost bana u toj oslobođenoj Vojvodini! Gospodo, kad bi Vojvodina bila kondominium Mađarske, onda bi on može biti ispunjavao uslove za taj položaj, ali samo držim da bi Mađarska u tom slučaju učinila prigovor, da nije ispunio kvalifikacije ni školske ni druge! Samo u tome slučaju! A mi se, gospodo, pitamo, pitamo se svi mi koji smo se eksponirali za vreme rata i pre rata, mi koji smo osuđivani za veleizdaje — ja sam, na primer, od Honvedskog divizionskog mađarskog vojnog suda u Segedinu bio osuđen na smrt u tome vremenu kad je taj gospodin sedeo u obaveštajnom odeljenju istog Honvedskog Ministarstva, mi se pitamo: da li je ovo naročito sračunata provokacija nacionalne Vojvodine, ili je to nešto drugo? (Burno pljeskanje na levlci.) Kakva je potreba da on sada bude tamo na položaju na kome je? Ako bi on, gospodo, i bio neki odličan administrativac, što nije, ako bi kao takav bio prosto nezamenljiv, ako mi nemamo drugih administrativaca, uzmite ga i metnite na Cetinje, u Skoplje, u Niš, ili na kom drugom mestu, ali nikako ne u Novome Sadu, gde se on danas nalazi. Tamo nikako ne, kao što tamo nije smelo da bude postavljeno za gradskog načelnika ni lice koje je tek 1922 godine došlo od Hortija, a dotle bilo njegov aktivni vojno-sudski oficir, pa ga se onda postavilo za predsednika opštine grada Novoga Sada, te „Srpske Atine“, onda kad je njegovo srpsko ili njegovo jugoslovensko srce počelo kucati tek 1922 godine, a dotle je bio aktivni oficir Hortijev.

Gospodo, postoje i drugi razlozi zbog kojih bi vršilac dužnosti bana g. Rajič bio nemoguć u drugom svetu. On je bio osuđivan zbog svojih ljubavnih ponuda, koje je činio u službenoj dužnosti. To je sudski ustanovljeno.

Predsednik Stevan Ćirić: Gospodine govorniče, obraćam Vam pažnju da ne govorite o privatnom životu jedne ličnosti.

Dr. Mirko Kosić (nastavlja): Ne govorim o privatnom životu privatne ličnosti, već o postupcima javnog službenika koje je izvršio na položaju javnoga zvanja.

Predsednik Stevan Ćirić: Ja Vam naglašavam, da je u ovome slučaju vrlo važno da li možete da dokažete Vaše tvrdnje da je to sudski ustanovljeno.

Dr. Mirko Kosić (nastavlja): Jeste, jer je taj gospodin tužio list „Radikalski Borac“ koji je to doneo, i onda je Apelacioni sud rešenjem svojim br.K. 1709/28 odbio Svetislava Rajiča i u obrazloženju svome izreka po Rajiča ove poražavajuće reči: „U članku g. dr. Antonu Korošcu se napada privatni tužitelj, dakle Rajič, zato što pravi nemoral i što nasrće na čast tuđih žena, dok se u članku „Interesantno“ napada općenito na one, koji nemoral toleriraju. Prema tome ako se uzme da postoji ova veza, u članku bi se napadalo na pretpostavljene privatnog tužitelja zato, što toleriraju njegove nemoralne čine.“ To sve piše „Radikalski Borac“ od 11 novembra 1928.

Taj gospodin imao je maler da se za vreme njegovoga županstva 1927 i 1928 godine ubilo četiri beležnika i podbeležnika i to sve Srbi, bivši dobrovoljci i rezervni oficiri, a sada otkako je postao vršilac dužnosti bana, za nepunu godinu opet su se ubila dva beležnika dobrovoljca, odlikovani ratnim odlikovanjima, rezervni oficiri itd. Zbog prvih događaja podneli su Ministru unutrašnjih dela u Skupštini pitanje Momčilo Ninčić, Milan Stojadinović i Boža Maksimović 31 marta 1928 godine, u kojoj su, između ostaloga, i ovo rekli: „U opštini Vranjevu, Srez novobečejski, u Beogradskoj oblasti u opštinskom odboru ogromnom većinom glasova izabran je za beležnika Petar Isaković, dobar radnik i odličan Srbin, rezervni oficir i bivši dobrovoljac. Kako se poslednjih meseci u Vojvodini naročita hajka tera protiv naših sigurnih nacionalnih ljudi, među kojima su izgleda naročito uzeti na oko naši rezervni oficiri i bivši dobrovoljci, Petar Isaković se smenjuje sa ovoga položaja protivno zakonu. I što je sem toga još važno, na mesto ovog našeg nacionalnog radnika, oronulog u ratu sa zdravljem, Veliki župan Beogradske oblasti postavlja Đorđa Stojku, ličnost koju on iz nepoznatih razloga još od početka naše države stalno uzima u zaštitu.“

Ovo je pitanje veoma važno, jer baca svetlost na ceo današnji režim u Vojvodini. Po podacima koji su nam na raspoloženju, Ministarstvo vojske, kad je 1921 godine saznalo da je ovaj isti Đorđe Stoja dobio mesto u administrativnoj službi u Baranji, februara 1921 godine uputilo je akt Ministarstvu unutrašnjih dela u kome je iznelo, da je Đorđe Stoja koji je prešao u našu zemlju za vreme rata, u dva maha pokušao da se ubije: prvi put se udario nožem u grkljan, a drugi put je sekao sebi vene na rukama. Na saslušanju kod vojnih vlasti prema aktu Vašega Ministarstva izjavio je da je hteo da oduzme sebi život zato, što ga je grizla savest što je učinio izdajstvo prema svome plemenu, vršeći špijunažu u korist Austrije.“

Toga Stojku je protežirao Svetislav Rajič protiv dobrovoljca Petra Isakovića! I to tvrdi g. dr. Milan

Stojadinović! To su nacionalni momenti, a nisu ni malo lični momenti, kako reče gospodin Pretsednik, nisu momenti iz privatnog i ličnog života.

Postoje, međutim, još druge poražavajuće činjenice koje toga Rajića diskvalifikuju da mu se može poveriti drugostepena upravno-sudska vlast, a to su presude beogradskog Upravnog suda, koje dokazuju da taj gospodin nema ni potreban minimum pravne svesti.

Upravni sud u Beogradu, u jednom ovakvom slučaju rešenjem svojim Br. 4641 od 2 aprila 1928 god. između ostalog izrekao je „... pa se zato i pomenuto rešenje velikog župana beogradske oblasti, koje je prešlo preko svake nezakonitosti u pogledu izbora činovnika, ima na osnovu člana 81 i 48 pomenutog pravilnika poništiti u tome delu.”

Zatim dolazi drugo jedno rešenje, u kome se kaže ovo: „... Upravni sud u svome rešenju Br. 8507 od 26 juna 1928 godine izrekao je, između ostalog, sledeće: „Veliki župan beogradske oblasti, umesto da takvu nezakonitost ispravi i potrebnim upustvima spreči i za buduće slučajeve, on je u jednoj čistoj i do apsolutnosti jasnoj stvari zauzeo isto pogrešno i nezakonito stanovište i po izjavljenoj žalbi rasmatrao nezakonitu odluku apsolutno nenadležnog sreskog poglavara, i istu svojim rešenjem br. 9895 od 27 aprila 1928 godine odobrio...” (Đorđe Jevtić: Da li je taj „Radikalski Borac” i što drugo osim toga pisao?) Pošto je „Radikalski Borac” izlazio za beogradsku oblast, a on je bio župan beogradske oblasti, i pošto je ceo administrativni aparat bio pod njim, od koga je sve to dolazilo, prirodno je, da ako se imalo što kritikovati što je bilo nezakonito, da o tome piše.

Zatim ima i ovo, kako je naredio da se tri bečke-rečka građanina premlate. Tu se kaže: „Meni je gradski policijski kapetan Dimitrijević, — koga je spomenuo danas i g. Došen, — i sam župan Svetislav Rajić ovih dana obećao da dobijem iz dispozicionog fonda platu i da imam samo tu dužnost, da istučem dr. Božu Ankića i Nikolu Markovića i Dušana Popovića. Ja sam već jedan deo plate za tu primljenu dužnost već i primio...»

I, gospodo, kad lica ovakvih ličnih, moralnih, školskih, nacionalnih i pravno-svestnih kvalifikacija dodu u takvu situaciju, da im se poveri poslednja instancija u sudenju istupa, onda ja vas pitam, gospodo, kako možemo mi imati i truni poverenja da će oni, koji bi eventualno, kako reče g. Šušić, vršili zloupotrebu vlasti, zaista biti pravično kažnjeni!

Ovo je bio sistem 1928 i 1929 godine u beogradskoj oblasti. To je danas sistem u Dunavskoj banovini. I zato mi, gospodo, tražimo i zahtevamo da ako hoće da se ostavi u nama i jedan minimum vere u dobru volju, da se kod ovoga zakona o istupima ne stvara samo jedan instrumenat čisto partijskog i ličnog proganjanja, da se ne sistematizuje jedan neodgovorni policijski režim, nego da se obezbedi i onaj opšti interes, koji je bio izgubio iz vida u konkretnom slučaju čak i Ministar pravde, taj opšti interes, a to je vera u pravdu, koje danas u našim krajevima a to je jedva da ima, jer kod naš ljudi kažu »nema reda«, što znači nema zakona, ili kažu: »Ostavite, gospodine, nema suda!« dakle, ako se hoće onaj minimum da se spase, onda mora da se ostavi ustanova žalbe upravnom sudu. To je ipak izvesna garancija. Znamo mi da bi i upravni sud mogao u datom slučaju da »zataji«, ali bar postoji verovatnost da će u jednom većem broju slučajeva, hoću da verujem u većinu slučajeva, upravni sud korigovati neispravnosti upravnih vlasti.

Ja sam juče čuo za jedan vrlo interesantan slučaj, koji pokazuje koliko je potreban upravni sud. Naime, protiv jedne nezakonite odluke banovine, razume se dunavske, dotično lice žalilo se Beogradskom upravnom sudu. Upravni sud uputio je ovaj predmet Banovini na izjašnjenje. Banovina je izvadila ožalbenu presudu i podmetnula pod istim brojem drugu, izmenjenu, zamenjenu, izvršila dakle falsifikat javne isprave, ali je oštećeno lice došlo bar na taj način do svoga prava. Makar na taj način. A da nije bilo mesta žalbi na upravni sud ne bi mogao ni putem falsifikata javne isprave od strane Banovine da dođe do svoga prava.

Gospodo narodni poslanici, u zemljama koje naročito počinju na to da se u narodu održi vera u zakonitost, da se održi vera u apsolutnu neprikosnovenost prava građana, naročito prava njegove lične slobode, u tim državama se predviđa mogućnost da sudovi ispituju ustavnost i samih zakona, a mi ovde ne damo mogućnost ni da se ispita zakonitost policijskih kazni, i to ovakvog policijsko-upravnog aparata, kako sam to u nekoliko slučajeva prikazao, a mi bi mogli sa tima te slučajeve iznositi, jer je to postao čitav jedan sistem.

Ja nisam mišljenja gospodina dr. Korošca, koji je rekao da nema uopšte ispravnog sreskog načelnika. Ima ih, ja ih sam poznajem, ali tih nekoliko ispravnih načelnika se progone. Ja sam imao u svome srezu načelnika, koga nisam lično poznao, jer nemam običaj da dolazim u dodir, principijelno, sa vlastima u moje srezu, koji je bio stari radikal, a sada JRZ, ali je bio ispravan čovek i ljudi su mi govorili da je pravedan. Ali nije mogao dugo da se skrasi, jer kada je došao g. Stanković da osveti nekakvu zastavu u svojstvu Ministra poljoprivrede, nekoliko dana posle toga taj ispravni sreski načelnik Jerezovac, nota bene, po porodici stari radikal, uklonjen je zato, što ipak njegova lična savesnost nije dozvoljavala da ide tako daleko u pristrasnosti prema drugima, kako su to zahtevali ondašnji partijski dilkoši, a koji dilkoši uživaju punu zaštitu i razumevanje gospodina Zora Stankovića (Manfred Paštović: Vi ovaj izraz dozvoljavate, gospodine Pretsedniče?) To nije u mađarskom značenju ubica, nego je to u jugoslovenskom značenju »siledžija«.

Pretsednik Stevan Ćirić: Gospodine govorniče, ipak moram da naglasim, da izraz nije baš vrlo parlamentaran.

Dr. Mirko Kosić (nastavlja): Kakav parlamentarizam, takav i parlamentarni izraz.

Dakle, gospodo narodni poslanici, ja mislim da bi vi imali, vi gospodo iz većine, jer na vama je, vi odlučujete, vi bi imali jednu dužnost o koju se ne bi smeli oglušiti, a to je da imate u vidu opšte državne interese, da ih uzdignete iznad momentalnih i to često ne dobro shvaćenih interesa partije, da vi po svojoj svesti kažete: e, ne možemo mi u slobodnoj Jugoslaviji, i to mi koji smo se primili toga da tobože vratimo zemlju u punu demokratiju, ne možemo mi da primimo odgovornost pred budućnošću, da damo zemlji jedan gori zakon o istupima u pogledu pravne bezbednosti, garancije za zakonitost u postupanju, nego što je pružio i onaj partikularni zloglasni Bahov patent i nego što je bio Zakon u Kraljevini Srbiji.

Jer, gospoda znaju, koliko se je Radikalna stranka u Srbiji borila protivu režima sejmena i protivu policajnih režima uopšte. I sada najedanput, u momentu kada se tobož vrši vraćanje u demokratski poradak, treba da dobijemo jedan zakon koji lišava gra-

dane svake mogućnosti da se brane od ovakvih elemenata u upravno-policijskoj službi, za koje je, u ostalom, najnadležniji Ministar g. dr. Korošec rekao da nema među njima ispravnih. (Jedan glas: Kome je to rekao?) Ja bih mogao da vam citiram ime toga kolege narodnog poslanika, koji je inače potpuno verodostojan i ozbiljan čovek a član je JRZ koji mi je reproducirao te reči g. Korošeca. Ja verujem da je možda g. Korošec to više kazao u šali, ali je i šala često karakteristična, prema tome, u kome se pravcu kreće. U svakom slučaju činjenica je da ih među njima ima vrlo slabih kvaliteta, i to mnogo njih vrlo slabih kvaliteta, i naročito da ih ima mnogo takvih koji su veoma slabi. I zbog toga i osim toga dužni smo mi onim boljim elementima u upravnom aparatu da damo mogućnosti da se brane od nezakonitih zahteva i naredenja koje izvesne partiske dahije od njih traže, da gaze zakone i postupaju samovoljno, — da damo mogućnosti tim ljudima da se od njih brane, da bar mogu da im odgovore: »Ne treba da donosimo takvu presudu, jer će nam je poništiti Upravni sud!« Na taj način bar ćemo učiniti ono da se umanju broj ovakvih razloga »da se je postupalo preko mere u gaženju zakona« kako sam vam to izneo iz ovoga lista da je Upravni sud u Beogradu okarakterisao odluke ondanšnjeg velikog župana Rajića. I prema tim ljudima imamo mi dužnost da im pružimo mogućnost odbrane od takvih zahteva i traženja pojedinih partiskih ljudi.

Gospodo, ja mislim da ima vrlo mnogo razloga da se kaže, ako u ovom zakonu ne bude od Parlamenta odnosno od skupštinske većine povraćena mogućnost žalbe na upravni sud, da onda ovaj zakon nije ništa drugo nego sistematizacija, ozakonjenje policajne samovolje i policajnih režima, i zbog toga ja moram da glasam protivu ovoga zakonskog predloga. (Odobranje i pljeskanje na levice).

Pretsednik Stevan Ćirić: Ima reč narodni poslanik g. Albin Koman.

Albin Koman: Gospodo narodni poslanici, prilikom ovog zakona o istupima kad se vodi načelna debata uzeo sam reč, da iznesem pred Narodnu skupštinu nekoje činjenice koje jasno pokazuju kuda vodi narod i državu sadašnji režim.

Gospodo, svima nama jasno je, da JRZ nije homogena stranka i da ne vodi jedinstvenu državnu i nacionalnu politiku, nego je konglomerat starih političkih partija sa starim političkim, plemenskim i verskim i pokrajinskim programima, sa starim mentalitetom i sa starim ljudima koji svaki čas dolaze u sukob sa državnom i nacionalnom politikom, sa načelom narodnog i državnog jedinstva.

Gospodo narodni poslanici, ovaj mentalitet starih pokrajinskih verskih i plemenskih partija, — tu želim da naročito podvučem versku i plemensku partiju g. dr. Korošca, — ne dolazi u sukob jedino sa načelom narodnog i državnog jedinstva, nego i sa Ustavom i sa pozitivnim zakonima Kraljevine Jugoslavije.

Svima je poznato, gospodo narodni poslanici, kako vlada za Slovenačku, koju sastavljaju g.g. dr. Korošec, Ban Natlačen i dr. Miha Krek sa nekolicinom katoličkih sveštenika ruše sve što je jugoslovensko i što nacionalno oseća u Slovenačkoj i kako se kod toga gaze pozitivni zakoni. (Jedan glas sa desnice: Denuncijacija!)

Gospodo, ima stotine i stotine presuda Upravnog suda u Celju o razrešenju predsednika opština, koji-

ma se poništavaju rešenja Banske uprave u Ljubljani, a koje Banska uprava uopšte ne uvažava.

Tako juriša klerikalizam i potčinjava upravnu vlast svojim neobuzdanim političkim strastima i na privredne organizacije, te nanosi milionsku štetu seljačkom narodu. Banska uprava nezakonito je raspustila hmeljarsko društvo u Žalcu, Kmetijsku družbu u Ljubljani itd.

A šta se dešava sa slovenačkom plemenskom zastavom, ja ću ispričati jedan od stotinu slučajeva, koji se dešavaju u Slovenačkoj ovih dana. Gospodo, prilikom proslave majske deklaracije u Sent Vidu kod Ljubljane, u mom rodnom selu i opštini, opštinski odbor, koga sačinjavaju pristalice klerikalne stranke, organizovao je povorku, na kojoj je nošena na čelu plemenska slovenačka zastava.

Da je bila povorka omogućena, morala su obavezno prisustvovati i ići u povorci i školska deca osnovne i građanske škole. Gospodo, ja vas pitam kako oseća ta školska mladež, koja uči u školi da su plemenske zastave ukinute, a u povorci vide na čelu ukinutu plemensku slovenačku zastavu, sa kojom se demonstrira u prvom redu protiv jugoslovenske nacionalne zastave. (Jedan glas sa desnice: Pravite problem koji ne postoji!)

Gospodo, kako osećaju ostali građani, koji znaju da je plemenska zastava zakonom ukinuta i zabranjena, koju je zabranio dr. Korošec, a u isto vreme vide kako marširaju sa zabranjenom plemenskom zastavom zastupnici policijske vlasti.

A, gospodo, da bude ironija što jača, sve je to lično gledao i odobravao sam g. Ministar policije g. dr. Korošec, kao čuvar zakona i kao član Vlade, koja je plemenske zastave ukinula.

Gospodo narodni poslanici, već sam kazao u načelnoj budžetskoj debati da nemam ništa protiv slovenačke plemenske zastave. Poznato je i historijsko je dejstvo da smo nacionalni napredni Slovenci visoko dizali slovenačku zastavu tada, kad su slovenski klerikalci hteli ukinuti slovenačku zastavu i proglasiti mesto nje staru austrijsku nemačku zastavu, zastavu kranjskih deželnih staleža, a to su bili nemački grofovi i baroni.

Gospodo narodni poslanici, neka podnese g. dr. Korošec zakon o vraćanju plemenskih zastava koji će dozvoliti osim nacionalne jugoslovenske zastave i plemenske zastave, pa će biti stvar i sa te formalne strane uređena. Ali, gospodo, sve dok to nije učinjeno ja tražim da i Vlada, Ministri i Banovi poštuju postojeće pozitivne zakone. (Odobranje na levice). Naročito treba podvući da se nipošto ne može i ne sme dozvoljavati da se sada nose i vešaju plemenske zastave kao demonstracija protiv jugoslovenske nacionalne zastave. (Odobranje na levice). Takav švindl se pravi, gospodo, sa slovenačkom zastavom kod nas i kako pristrasno postupaju policijske vlasti, navešću vam ovaj slučaj. U Gradacu, Črnomeljском srezu, dvojica članova ondanšnjeg društva Seljačke omladine išli su za povorkom koja je išla na neko seosko veselje sa slovenačkom zastavom. Društvo kome su pripadala ova dvojica članova bilo je zbog toga odmah raspušteno. Treba napomenuti da ovo društvo ne pripada klerikalnoj partiji i da je bilo sasvim protivzakonito raspušteno jer ni društvo ni njegovi članovi nisu nosili plemenske zastave. To znači da Banska uprava zna šta treba da radi, i da u jednom i drugom slučaju svesno gazi zakon. Gazi

zakon kad raspušta društvo bez razloga i gazi zakon kad dopušta da se upotrebljavaju plemenske zastave i to u prvom redu protiv nacionalne jugoslovenske zastave.

A, gospodo narodni poslanici, ne samo to da se dozvoljavaju ukinute plemenske zastave kao demonstracija protiv nacionalne državne zastave, nego se istovremeno dozvoljava da se kida i cepa nacionalna državna zastava kojoj je međutim ovaj visoki Dom već odao počast i dao satisfakciju.

Poznato vam je, gospodo, da je prilikom dolaska pretsednika Jugoslovenske nacionalne stranke g. Petra Živkovića od strane pristalica g. Korošca pripremljen organizovan zločin, kada se cepala i sramotila državna zastava.

Dakle, gospodo, vidite, da je to jedan sistem, da se ruši sve što je u vezi, sve što potseća na narodno i državno jedinstvo i da se ruše sami temelji ove države. (Odobranje na levlci).

Banska uprava se zadovoljila time što je izdala jedan potpuno neistinit komunike zbog koga bi državni tužilac morao da optuži bana g. Natlačena i policiskog direktora g. Hacina. U tom komunikeu se tvrdi da nacionalna zastava nije bila zlostavljana, premda svedoče hiljade ljudi koji su gledali ovo gnusno delo pristalica klerikalne stranke a sve to u prisustvu policije. (Odobranje na levlci).

Gospodo, ovde ću vam navesti neke događaje iz kojih možete razabrati i videti tendenciju slovenačkog klerikalizma koji vodi g. dr. Korošec kao Ministar policije. U nedelju 6 juna priredilo je Sokolsko društvo u Novom Mestu svečanost pedesetogodišnjeg jubileja svog opstanka. Tom prilikom bio je razvijen Sokolski Prapor, a dar Nj. V. Kralja.

Gospodo narodni poslanici, sve kuće u Novom Mestu izvešale su državne zastave. Na svečanost došao je izaslanik Nj. V. Kralja, i pretsednik Gradske opštine Novoga Mesta, pristalica gospodina Korošeca, demonstrativno je otišao ovog dana u lov i jedino na njegovoj kući nije bilo jugoslovenske nacionalne zastave. (Čuje se na levlci: Sramota!) Gospodin Ban nije osećao potrebu da razreši tog pretsednika Gradske opštine Novo Mesto, koji demonstrira protiv Kraljevskog Izaslanika i protiv Sokola Kraljevine Jugoslavije.

Gospodo narodni poslanici, prilikom dolaska gospodina Petra Živkovića u Ljubljano jedan penzionirani Ministar klerikalne stranke, koji je bio u vladi svega pet meseci i oko 20 dana, a inače nema nikakve državne službe, pa mu je priznato 27 godina u penziju, taj gospodin rekao je da treba Živkovića ubiti. Dakle, gospodo, i u pogledu prava na penziju i u pogledu poštovanja Božjeg zakona, pravi klerikalni moral! (Burno pljeskanje na levlci).

13 juna ove godine, održana je proslava majske deklaracije i u Ljutomeru neposrednoj blizini rode-nog mesta Ministra policije gospodina dr. Korošca. I na ovoj proslavi bile su vodeće i istaknute plemenske zastave.

Među raznim poklicima čuli su se iz svečane porvorke pored poklika: Živeo Kralj Petar II i poklici živeo Granberger II.

Gospodo, ova zaraza ismevanja svega onoga što je jednom ispravnom patrioti i građaninu Kraljevine Jugoslavije, dobrom Slovcu i dobrom Jugoslovcu

najsvetije, sve se to od strane klerikalnih organizacija ismeva i omalovažava. To je jedan sistem, to je jedna politika koja ruši moralne i duhovne osnove Jugoslavije, jugoslovensko državno osećanje, jugoslovensku državnu svest u jednoj naročitoj nameri.

Gospodo, vas Srbijance sa levice i desnice naročito upozoravam, koji ste imali od vajkada visoko razvijenu nacionalnu svest i dobro znate šta ona znači, vi ćete najbolje razumeti kakva opasnost preti ako se u prečanskim krajevima ruši ova država i nacionalna svest i uništavaju organizacije, koje nose i šire nacionalnu i državnu svest.

Sokolski Dom u Mengšu pokušali su protivnici Sokola i sokolske ideje, odnosno protivnici jugoslovenske ideje da zapale noću između 2 i 3 jula. Polupali su prozore i nagomilali oko stotinu stolica, polili sa gasom te stolove i podmetnuli ječmenove slame u koju su metnuli užigalnu vrvicu i upalili. Slama je izgorela, ali srećom stolice se nisu upalile, jer bi u tom slučaju izgoreo Sokolski Dom.

U Sent Vidu nad Ljubljano, u nedelju, 4 jula, ometali su pristalice g. dr. Korošca sokolsku porvorku kamenicama.

Gospodo, pitam vas da li je moguće u jednoj državi da se dopuštaju sa strane vlasti i pod njenom zaštitom ovakve stvari? Pitam ja vas da li je moguće Ministar policije još samo i jedan časak na svom mestu kad se događaju takve stvari, kad se ruši autoritet države i kad se ruše zakoni, i kad se tolovajski cepa simbol narodnog i državnog jedinstva. (Pljeskanje na levlci).

Gospodo, ja ne mogu imati poverenja u ovakvu vladu i zbog toga ću glasati protiv predloženog zakona. (Pljeskanje na levlci).

Pretsednik Stevan Ćirić: Ima reč narodni poslanik g. Ragib Čapljić.

Ragib Čapljić: Gospodo narodni poslanici, ja sam uzeo reč da govorim o Zakonu o istupima, pošto isti u celosti odobravam. U isto vreme ukazala mi se prilika da progovorim nekoliko reči o napadu koji se desio malo pre na mene od strane narodnog poslanika g. dr. Srpka Vukanovića. Vi ste, gospodo narodni poslanici, čuli, a mislim da je g. Vukanović tako rekao i prošle godine, da sam za vreme rata vešao Srbe. Pošto pre rata i posle rata nisam bio nikakav funkcioner državni, ja, gospodo, pozivam g. dr. Srpka Vukanovića, da ovde u ovom Domu pred vama svima dade reč, da se neće kriti za poslanički imunitet, da ga tužim sudu. Gospodo narodni poslanici, ja ovde svečano izjavljujem: od moga rode-nja do danas, neka se vidi kod sreskog i okružnog suda u Sarajevu, i ako se nađe i jedan predmet da sam ja ikada u svome životu, ili mene ko od Srba, ili ja koga Srbina tužio, ja gospodo, ovde izjavljujem svečano da ću kao izabrani narodni poslanik smesta dati ostavku na mandat. (*Mirko Urošević:* Šta si ti?) Ja sam, gospodine Uroševiću, Musliman-Hrvat! Jeste li razumeli?

Ako gospodin Vukanović ne bude sada izjavio da se neće kriti za poslanički imunitet, ja ga smatram običnim denuncijantom i lažovom.

Pretsednik Stevan Ćirić: Gospodo narodni poslanici, mislim da nema niko ništa protiv toga da ovu sednicu sada zaključim. Za dnevni red iduće sednice predlažem isti dnevni red t. j. kao prvu tačku:

Nastavak pretresa u načelu izveštaja Odbora o predlogu zakona o istupima; druga tačka: Pretres izveštaja Finansijskog odbora o predlogu zakona o povlačenju iz opticaja starog i kovanju novog metalnog novca.

Prima li Narodna skupština ovaj dnevni red? (Prima!) Objavljujem da je dnevni red primljen. Sa vašim pristankom današnju sednicu zaključujem, a iduću zakazujem za sutra tačno u 8 časova pre podne. Sednica je zaključena u 19.30 časova.

PRILOZI

INTERPELACIJA

Miloša Rašovića, narodnog poslanika, na Ministra pravde o zloupotrebama vlasti od strane policijskih organa u Zetskoj banovini, koje je zloupotrebe utvrdio Sud za zaštitu države kao i o nezakonitom postupku državnog tužioca

GOSPODINE MINISTRE,

Nekoliko stotina Crnogoraca bilo je optuženo po Zakonu o zaštiti države. Punih jedanaest meseci policijski organi držali su ove nevine ljude u policijskim zatvorima i mučili ih nečuvenim mukama, da od njih dobiju priznanje, da su radili ono za šta su optuženi. Najzad, posle jedanaest meseci izvedeni su pred Sud za zaštitu države. Pred sudom za zaštitu države, ovi mučenici na jezovit način opisivali su svoje muke i patnje koje su podneli u policijskim zatvorima, zbog zlostavljanja i mučenja od strane policijskih organa. I najnečovečnije srce uzdrhtalo bi slušajući izlaganja ovih mučenika o zlostavljanju koje su pretrpeli. Mnogi od njih na samom pretresu pokazali su tragove na svome telu od zlostavljanja, a koji su se i posle jedanaest meseci jasno poznavali.

I sam Sud za zaštitu države, pred ovako utvrđenim činjenicama zlostavljanja od strane državnih organa, došao je do uverenja, da se svi oni koji su učestvovali u mučenju i zlostavljanju optuže sudu za svoja nedela, te je usvojio predlog odbrane da se ceo materijal i dokazi o tome upute nadležnom državnom tužiocu.

Kako državni tužilac ni do danas nije postupio po traženju Suda za zaštitu države, to mi je čast zamoliti Vas, Gospodine Ministre, da mi na jednoj od narednih sednica izvolite odgovoriti:

1) Zašto državni tužilac nije postupio po traženju Suda za zaštitu države, da se državni organi, koji su u ime države i zakona vršili ovako zločina dela nad nevinim građanima, a što je utvrđeno i od samog Suda za zaštitu države, optuže za svoja nedela?

2) Da li mislite preduzeti što je potrebno, da oni organi, koji su zloupotrebili svoju funkciju i na štetu ugleda države vršili ovako zločina dela, iskuse zakonsku odgovornost.

Za ovu interpelaciju tražim prvenstvo.

Molim Vas, Gospodine Ministre, da i ovom prilikom primite izraze mog osobitog poštovanja.

2 juna 1937 godine
Beograd

Miloš Rašović, s. r.
narodni poslanik

INTERPELACIJA

Rudolfa Pleskovića, narodnega poslanca, na Ministra prosvete radi premestitve učiteljev usposobljenih za strokovno nadaljevalno šolo na vaške osnovne šole

GOSPOD MINISTER!

Prosvetna oblast premešča v zadnjem času na vaške osnovne šole tudi učitelje, ki so usposobljeni in kvalificirani za poučevanje na strokovnih nadaljevalnih šolah. Naravno, da takih strokovnih šol v teh vaseh ni. Tak postopek tudi nikakor ni v interesu strokovnega šolstva. Denar, ki ga izdajajo davkoplačevalci, predvsem obrtniki in trgovci za vzdrževanje strokovnih nadaljevalnih šol in tozadevnih učiteljskih tečajev, je v takih primerih popolnoma brezploдно zapravljano. Oni, ki s svojim denarjem vzdržujejo strokovne šole imajo pravico, da se z njihovim denarjem umno gospodari.

Učitelje, ki imajo poleg osnovne šolske še kako specijelno strokovno izobrazbo, naj se namešča le v take kraje, kjer se nahajajo strokovne šole, ker le na ta način bo mogoče vsaj delno utemeljevati ominozno »službeno potrebo« premeščanja.

V zadnjem času se je primeril zopet slučaj, da je bil tako strokovno usposobljen učitelj g. Vilbald

Koutny premeščen na vaško osnovno šolo, in sicer iz Kočevja v Kočevsko vas Banjaloko. Koutny je poučeval na kočevski strokovni nadaljevalni šoli že 9 leto in ima poleg 6-mesečnega komercialnega tečaja na trgovski akademiji tudi strokovno risarski in merkantilni tečaj za poučevanje na strokovnih nadaljevalnih šolah ter večletno trgovsko in industrijsko pisarniško prakso.

Podoben slučaj se je zgodil z upravnikom zavoda za slepe v Kočevju g. Jelo Janežičem, ki podučuje sedaj na vaški osnovni šoli Kočevska reka.

Vprašam Vas, gospod Minister, ali so vam navedeni slučajji znani in kaj mislite ukreniti da se to popravi, pa Vas prosim, da mi na to interpelacijo odgovorite.

Sprejmite, gospod Minister, tudi ob tej priliki izraze odličnega spoštovanja!

Ljubljana, dne 1. julija 1937.

Pleskovič Rudolf, l. r.
narodni poslanec

INTERPELACIJA

Dr. Riko Fux-a in tovarišev narodnih poslancev, na Predsednika Ministerskega sveta v zadevi preganjanja Sokolstva v Dravski banovini

Gospod Predsednik Kraljevske Vlade!

Z odobritvijo načelnštva Saveza Sokola Kraljevine Jugoslavije so priredile meseca maja nekatere župe dravske banovine zbor vseh svojih pripadnikov v vseh svojih edinicah na vsem svojem področju. Tako je priredila sokolska župa Ljubljana zbor vsega članstva v nedeljo 9 maja 1937. Ta pomladanski zbor župe Ljubljana je uspel tako, kakor je bilo pričakovati spričo discipliniranosti in zavednosti bratov in sester, naraščaja in dece. Našteli so na tisoče sokolskih pripadnikov, ki so tik ob naši severni in zapadni meji pod državnimi zastavami najresneje, odločno in pogumno manifestirali za mladega Kralja, za ideale sokolskega bratstva, za edinstvo naroda in domovine in za kraljevski dom, za Slovenstvo. Vsak patriot se je od srca radoval ob pogledu na stare in mlade, na može in žene in na sokolsko mladino, ki so vsi kot eden spontano in junaško izjavili svojo pripravljenost za vsak čas in za vsak primer. Tem zborom so prisostvovali zastopniki vojske, ki so na lastne oči opazovali veliko discipliniranost in pripravljenost Sokolstva. V teh težkih časih npravstvenega razvratu in gmotnega propadanja je to gotovo veselo in dvigajoče dejstvo, ki ga mora vsak pošten in dober državnik, zlasti pa voditelji naše vojske prav iskreno pozdraviti.

Toda že ti zbori, ki pomenijo ogromen uspeh junaškega sokolskega pohoda, so prebudili k novemu naletu proti Sokolstvu stare instinkte besa in sovraštva. Zdramile so se in v akcijo stopile stare strasti, ki se odtlej dalje stopnjujejo brez nehanja iz dneva v dan in dobivajo svoj žolčni odjek v klerikalnem časopisju, ki o njem celo trdijo, da služi interesom katoliške akcije, da služi veri in cerkvi. Ni dneva, da ne bi čitali v teh dnevnikih, tednikih in mesečnikih, žaljivih, klevetajočih napadov na Sokolstvo. Oni smejo pisati, kar in kolikor hočejo, nam pa je obrambna beseda nemogoča, ker nam zaplenijo vsako besedo, ki jo napišemo v našo obrambo.

Na dan zбора dne 9 maja 1937 je spregovoril pred zbranim sokolstvom načelnik sokolske župe br. Lubej nekaj besed o pomenu Sokolstva. Vsled tega govora, ki ga prilagam dobesečno, ga je Uprava policije v Ljubljani s kazenskim nalogom z dne 8 junija 1937 kaznovala na din. 500 češ, da je ščuval proti cerkvi in veri. Prepis prilagam.

Gospod predsednik! Ako prečitate ta govor, ne najdete niti ene besede, s katero bi se dotaknil vere ali cerkve, ter je to le bujna domišljija zlobnih državnih funkcionarjev, ki hočejo najti v vsaki kretnji Sokola nekaj, kar bi se lahko izrabilo v gnusno agitacijo proti Sokolstvu. Čudim se, da je stopila policija kot državna ustanova za čuvanje reda v tako njihovo službo.

Dne 8 junija 1937 se je v Prihovi dogodilo, da so našli mrtvega akademika Rudolfa Dolinarja, ki se je s svojimi tovariši vozil na politično agitacijsko potovanje v Maribor in Celje, da pomaga demonstrirati proti predsedniku JNS Petru Živkoviču. Bil je to povsem politični izlet mladine, ki je brez dvoma od onih, ki so jo poslali na pot, dobila točna navodila, kam morajo in kaj naj tam počno. Da ni Sokolstvo s temi dogodki v nobeni zvezi, je jasno. So-

kolstvo se ne spušča v politične borbe, ker stoji načelno iznad političnih strank in izven političnega metoža, čeprav že omenjeno časopisje trdi nasprotno. Toda vzlic vsemu je začelo klerikalno časopisje nersramno gonjo proti Sokolstvu ter naravnost hujskalo svoje pristaše proti Sokolom. Povsod so videli samo Sokole in povsod samo sokolske znake, ki jim neprestano plešejo pred očmi. Ugotoviti moram, da so posamezniki morali odgovarjati na izzivanje nahujskanih klerikalnih demonstrantov, ki so na najnersramnejši način izzivali pod zaščito policije. Ko je enemu Sokolu neki mladič segel po sokolskem znaku ter mu ga hotel odtrgati od prs, je jasno, da je ta brat reagiral in odbil drzno roko s krepkim zamahom. Ko so padali od strani klerikalnih demonstrantov žaljivi vzkliki proti našim svetinjam, so nanje odgovarjali vzkliki naših ljudi na kralja in Jugoslavijo. Vse to pred očmi policije. In ko so roke demonstrantov hotele raztrgati našo državno zastavo, je to preprečil eden naših bratov s tem, da je državno zastavo ovil okoli sebe in jo tako zaščitil s svojim življenjem. Kaj se je zgodilo s tem bratom? Drugi dan je bil odpuščen iz banovinske službe.

Vprašujemo se, ali je vse to sploh mogoče? Da, mogoče je, ker se je v resnici zgodilo! Zgodilo pa se je še več! Prepovedali so zlet župe v nedeljo dne 20 junija 1937, kakor da so nahrumeli na severno mejo sami razbojniki. Tam je bil že kraljev odposlanec, da priveže na zastavo društva Maribor-matica spominski trak, ki je naš kralj z njim odlikoval to društvo ob njegovi 30 letnici. Po letu 1914 je bila to prva prepoved sokolskega zleta in sicer prva prepoved v svobodni Jugoslaviji. Prepovedali so pa tudi že celo vrsto sokolskih nastopov n. pr. Laško itd.

In istega dne ponoči so zločinske roke zažgale godbeni paviljon na letnem telovadišču Ljubljanskega Sokola. Že nekaj dni pred so šepetali po Ljubljani — policija je to vedela — da bo »svetil« Tabor — Sokolski dom in da bo »svetil« Narodni dom, kjer ima svoje prostore Sokol-Matica. Bratje sami so si stražili svojo imovino skozi vse dni, vendar so našle zločinske roke pot do godbenega paviljona ljubljanskega Sokola. A takoj drugi dan in vse do danes se po že omenjenem časopisju nemoteno in neovirano širijo namigavanja in klevetanja, da so Sokoli ta paviljon sami zažgali. Celo v uradni objavi, ko se je preiskava komaj začela, namigujejo na to možnost. Ljubljanska sokolska društva so hotela z letakom poverniti svoje pripadnike, naj spričo tega zločina ohranijo mirno kri, a tudi ta poziv k miru in redu je bil onemogočen.

Tako sledijo izzivanja Sokola in napadi na njega dan za dnem, ne da bi imeli možnost braniti se. Jasno je, da je odpor članstva vsak dan večji in bo pač primoran k samoobrambi, ako državne oblasti ne naredijo svoje dolžnosti. Pripominjam še, da je iz postopanja teh oblasti razvidno, da še nočejo prenehati s postopanjem proti Sokolu. Sokol Kraljevine Jugoslavije je ustanovljen s posebnim zakonom o ustanovitvi Sokola Kraljevine Jugoslavije iz leta 1931 ter ima na podlagi tega zakona od vlade predpisano vse podrobno postopanje i za članstvo in upravo So-

kola in za oblasti. Vendar uprava policije v Ljubljani in vsa srezka načelstva uporabljajo proti Sokolski organizaciji v dravski banovini zakon o društvih, kar je gotovo protizakonito.

Pod II Pov.br. 1898/1 z dne 22. junija 1937 zahteva Uprava policije v Ljubljani s pozivom na § 6 zakona o društvih predložitev točnega seznama članstva Sokolske župe v Ljubljani, kar je gotovo izvršeno po naredbi Kr. banske uprave v Ljubljani in z gotovim namenom. Sokolstvo v dravski banovini napadajo klerikalci pod pretvezo, da je Sokolstvo v dravski banovini drugo, kakor ono na jugu. Ta zlobna izmišljena pretveza jim služi samo v toliko, da dosežejo svoj cilj. Sokolstvo je bilo vedno in more biti samo eno, pa je to vseeno, ali je to na jugu države ali izven nje. Ideja je samo ena, in ta ravno družijo vse Sokolstvo v eno močno enotno organizacijo. Vodstvo Saveza je v Beogradu in to je vodilni organ vse organizacije in župe v dravski banovini ne morejo imeti druge ideologije kakor na jugu. Če so politične razmere v dravski banovini drugačne in če se gre tu v glavnem za boj med klerikalizmom in naprednimi elementi, je jasno, da bo Sokolstvo svoj idejni program vedno in povsod zastopalo in se za njega borilo.

Bratje, sestre, sokolska mladina, zdravo!

Župno vodstvo je pozvalo vsa društva, da prirede pomladanski zbor. Postavili smo si nalogo, prirediti vajo za sokolski red in disciplino po sporedu okrožnice, ki vam je bila dostavljena. Istočasno zborujejo v svojih društvih vsi Sokoli povsod naši župi.

Naš ljubljanski zbor obsega 12 društev. V urejeni tvorbi stoji tu 430 dece, 389 naraščaja 1342 članov, 432 članic, skupaj 3218 Sokolov. Našemu zboru je pridružen izlet 625 kolesarjev iz 50 društev.

Z vašo udeležbo je naša naloga dosežena, in ni besede, ki bi mogla bolj nazorno pričati o pomenu našega zbora, kakor dejstvo, da je to število tu pred nami zbrano.

Prijetna nam je prisotnost vseh, ki z zanimanjem sledijo našemu zboru, prav posebno pa prisotnost častniškega zbora naše vojske, s poveljnikom dravske divizijske oblasti generalom br. Lazo Toničem na čelu, ki posveča vzgojnim nalogam sokolstva posebno pozornost.

Da odvrnemo vsak sum o čistem sokolskem značaju našega zbora, imava načelnik in s. načelnica po sklepu strokovnega odbora in v soglasju z upravo župe naročilo, da pojasniva pomen in namen današnjega zbora.

Naš zbor ni posnetek tujih vzorcev. Nihče nam ne ukazuje, nihče nas ne tira. Naš pohod in zbor je pravo sokolsko in narodno gibanje. Sokolska misel zahteva od nas, da smo vzgojna organizacija vsega naroda, da v narodu utemeljimo in gojimo zavest skupnosti. Tyrš pravi: »Sokolska stvar, namenjena vsem stanovom in slojem, ni nič manj, kakor telesna in npravstvena vzgoja za plemenitenje vsega naroda, vzgajanje v moči, neustrašnosti, plemenitosti, večji obrambenosti in mora zato težiti za tem, da bo ves narod v njenem krogu«. Tyrš je z narodom sklenil pogodbo, da mu bo sokolstvo uči-

Dolžnost vlade je, da že končno prepreči vse te hujskarije in preganjanja vseh onih pošteno čutečih nacionalnih borcev in delavcev za državo in kralja, kajti če bo politična nestrpnost ubila še ta čisti in pošteni idealizem Sokolov, ki do skrajnosti vrši nesebično in pošteno svoje nacionalne naloge, potem bo država pač lahko iskala ljudi, ki bodo vršili tako važne naloge iz čistega idealizma.

Z ozirom na vse to prosim Vas, g. predsednik, da blagovolite odgovoriti na sledeče :

1) So li Vam znani ti dogodki in boji proti Sokolstvu v dravski banovini?

2) Kaj hočete ukreniti, da se prepreči nadaljno napadanje in preganjanje Sokolstva v dravski banovini?

3) Kako stališče zavzema Vaša vlada napram Sokolstvu?

V Ljubljani, 25. junija 1937.

narodni poslanci:
Riko Fux, l. r.
Gornjak Vinko, l. r.
Rajko Turk, l. r.

telj in vzgojitelj. To pogodbo je tudi naš narod odobrila po svojem velikem Sokolu — Kralju-Mučeniku. Zato je ta sokolska pogodba večna in nepreklicna.

Povsod ima sokolstvo isti cilj, ki spaja slovanške narode v enotno skupnost.

Ne moremo zadostiti vzgojnim sokolskim nalogam, če ne gojimo skupinskega gibanja. Sokolski misli bi ne mogli dati življenja, če bi med seboj nekovali vezi bratstva, ki rodi močno, živo, neporušno celoto.

Samostojni in svobodni hočemo biti. Vsak po edinec in narod v celoti. Volja in stremljenje k samostojnosti, svoboda razvoja spajajo sokolstvo in narod v enoto. Življenski smotri naroda in sokolstva so isti. Sokolstvo je v vsem svojem bistvu in obsegu narodna last, in drugačno biti ne more.

Sledili smo klicu narave. Zemlja in kri sta prirodno dana pogoja našega bitja, ki nas tira k življenju. Vse drugo si moramo ustvariti sami, sami pridobiti in zgraditi. Nikjer ni obljubljenе dežele. Vse mora storiti naš duh, naša volja in naše lastno delo. Enotno skupnost moramo razvijati in razviti sami; vsak po edinec s svojimi silami, narod z združitvijo teh sil.

Ne vsak zase, šele urejeno sodelovanje vseh ustvarja to, kar daje vsebino narodni skupnosti. Iz svoje sile, s smelo, svobodno, neovirano nagibnostjo ustvarja vsakdo po svoji zavesti resnično skupnost. Po narodni skupnosti postanejo njegovi plodovi vredni, svojina naroda. Življenje poedinca ima svoj višji kulturni smisel le v narodni skupnosti.

Naša vzgojna smer gre od poedinca do celote.

K temu cilju ima sokolstvo po Tyrševi zamisli in narodni volji dolžnost vzgajati vse člane naroda in gojiti narodno zavest.

Red in disciplina utrjujeta in jačata sokolsko skupnost. Disciplina osamosvaja in ščiti npravstveni red. Kdor hoče biti svoboden, mora biti discipliniran iz lastnega nagiba.

V naši sredi, z našimi sredstvi in sinovi slovenskih mater tujec odreja narodu red in disciplino. In mi vemo, da kdor odreja red in disciplino, razpolaga v zakup tujcu, se odreka samostojnosti in svobodi, se sam izroča hlapčevanju.

Z lastno disciplino, z lastnim nravstvenim redom hočemo sami biti čuvari in branitelji svobode, sami graditelji svoje samostojnosti.

Vsak mora k sodelovanju. Zato smo na današnji zbor pozvali vse. Vsakomur je odkazana enaka naloga v izvršitev.

Posebna pozornost pa gre naši mladini in naši ženi.

Naša skupnost bi bila nepopolna, brez sodelovanja žene. Žena ima v sokolstvu polnovredno vzgojno nalogo.

Sestre! Zavedajmo se, da je v sokolstvu popolno jamstvo pravilnega razvoja žene v samostojno, narodno zavedno sodelavko. Ženi pripada najučinkovitejši delež v vzgoji človeka, in nikjer tako kakor v sokolstvu, nam ni odrejena možnost vzgojnega sodelovanja. Sokolstvo je visoko dvignilo vrednost žene. Sestre! V organizaciji, v kateri nam je moški brat v plemenitosti, je pravo mesto našega sodelovanja za narodno skupnost.

Zdrava mladina je jedro naroda. S teboj, mladina, se večno obnavlja narod. Kakor rasteš in napreduješ ti, tako raste, se razvija in napreduje narod. Sokolstvo je tvoj najvdanejši vzgojitelj. Ob vzoru starejšega brata bo tvoj razvoj na pravi poti. Iz tvoje sredine, mladina, je naš sokolski starešina — Kralj!

Zdravo, Kralj Petar III! Mladina naprej!

INTERPELACIJA

Ivana Prekoršek-a, narodnega poslanca, na Predsednika Ministrskega sveta radi nujne ureditve prejemkov javnih nameščencev in upokojenecv

GOSPOD PREDSEDNIK KRALJEVSKE VLADE!

Redukcija prejemkov državnih in samoupravnih nameščencev ter upokojenecv, kakor je bila v jeseni leta 1935 sprovedena od Kralj. Vlade, je težko prizadela celokupen nameščenski stalež, nižje kategorije nameščencev in upokojenecv pa je pognala v obup.

Tekom zadnjega leta pa so cene življenskih potrebščin porasle za 20—30%. Tako se je k socialno krivični redukciji prejemkov pridružila sedaj še rastoča draginja, ki je docela izpodkopala temelje najskromnejšega životarenja ogromne večine nameščencev in upokojenecv ter njihovih obupanih družin.

Gospod predsednik ministerskega sveta, Vam to stanje ni nepoznano. Vsak dan čujete klice obupa iz

vrst onih, ki jim je poverjena odgovornost za redno vršenje poslov javne uprave. Zadnje znižanje prejemkov je kraljevska vlada utemeljevala s pocenitvijo življenskih potrebščin. Ta razlog je že davno odpadel, ostali pa so še vedno isti reducirani prejemki, ki že leta 1935 niso zadoščali.

Gospod predsednik ministerskega sveta, ali se zavedate usodnih posledic, ki jih povzročata tako bolno stanje v naši javni upravi in ali ste voljni in odločni, da nevdržne razmere takoj odpravite.

Beograd, dne 5. julija 1937.

narodni poslanci:

Ivan Prekoršek, l. r.

Lukačič Avgust, l. r.

